

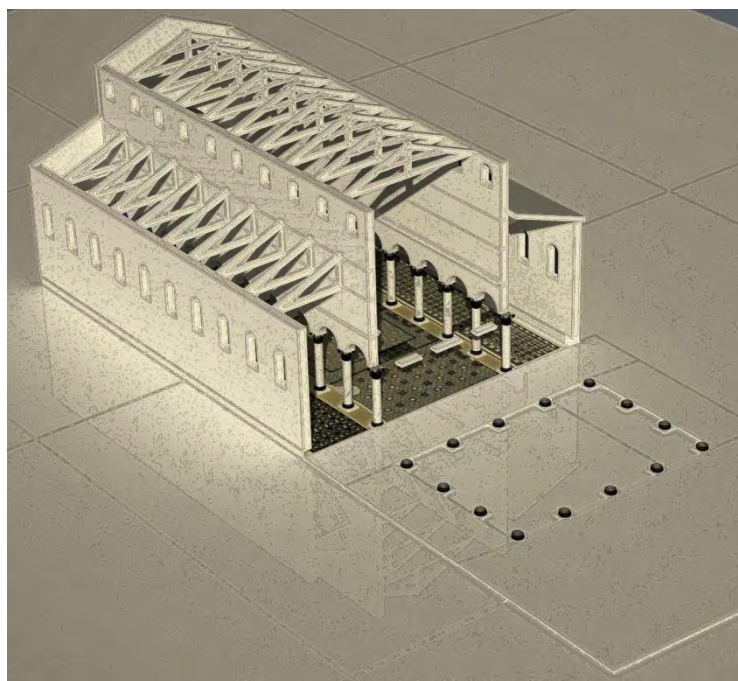

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Διπλωματική Εργασία

Μεσαιωνικός Βόλος: Μια πρόταση για δημιουργία θεματικού μουσείου

Κωνσταντία Α. Τριανταφυλλοπούλου

Επιβλέπων: Καθηγητής Μ. Ζουμπουλάκης

Βόλος, 2018

Υπεύθυνη Δήλωση: Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο ‘Μεσαιωνικός Βόλος: Μια πρόταση για δημιουργία θεματικού μουσείου’ εκπονήθηκε από εμένα την ίδια Κωνσταντία Τριανταφυλλοπούλου και αντιπροσωπεύει τις προσωπικές μου απόψεις, αναφέροντας πλήρως όλες τις πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Επιθυμώ να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Μιχάλη Ζουμπουλάκη για την άψογη συνεργασία, την πολύτιμη βοήθεια του και στήριξη καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της μελέτης. Επίσης, ευχαριστώ τον καθηγητή του τμήματος κ. Άρη Σαπουνάκη για την βοήθεια του σε ζητήματα αρχιτεκτονικής, αλλά και όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος για τις πολύτιμες γνώσεις που μας μετέφεραν. Ευχαριστώ το Μουσείο της Πόλης του Βόλου για την παραχώρηση έντυπου υλικού, το Λαογραφικό Κέντρο Κίτσου Μακρή και συγκεκριμένα την κυρία Μαρία Νάνου για τις χρήσιμες υποδείξεις στην έρευνα. Ευχαριστώ ακόμη όλους όσους με βοήθησαν κατά τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας μελέτης. Οφείλω να ευχαριστήσω την πολεοδομία Βόλου για την παραχώρηση χάρτη gis. Ιδιαίτερες ευχαριστίες ανήκουν στον αρχιτέκτονα φίλο μου Ebrahim Abnar για τη δημιουργία των τρισδιάστατων αναπαραστάσεων. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου που μου συμπαραστάθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της μελέτης.

Medieval Volos: A proposal for the creation of a thematic museum

Abstract

In this paper the history of the 'unknown' Medieval Volos will be studied and an attempt will be made to promote the cultural heritage of the Byzantine era. The effort will be completed with the proposal to create a thematic museum to the area of Castle of Palea and a cultural route through the points of interest we have identified. The aim of the survey is to make the region a tourist attraction and thus to improve its economy through the development of cultural tourism. Knowing the history of our country we know the course followed by society and it is important because the history of this period from many people is ignored and has not been exploited as much as it could. For the Volos region we know a lot of historical evidence for early historical periods, however, it is not widely known what happened in the region during the medieval period from the 4th to the 15th century AD.

Key words: Middle Ages, Castle of Palea, Cultural Tourism, Thematic Museum, Volos

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε αυτή την εργασία θα μελετηθεί η ιστορία του 'άγνωστου' Μεσαιωνικού Βόλου και θα γίνει προσπάθεια προβολής και ανάδειξης της πολιτισμικής κληρονομιάς της περιοχής κατά τη βυζαντινή περίοδο. Η προσπάθεια θα ολοκληρωθεί με την πρόταση για δημιουργία ενός θεματικού μουσείου στην περιοχή του Κάστρου των Παλαιών και μιας πολιτιστικής διαδρομής μέσα από τα σημεία ενδιαφέροντος που εντοπίσαμε. Στόχος της έρευνας είναι να αποτελέσει η περιοχή τουριστικό πόλο έλξης και συνεπώς να βελτιωθεί η οικονομία της μέσα από την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. Γνωρίζοντας την ιστορία του τόπου μας γνωρίζουμε και την πορεία που ακολούθησε η κοινωνία και είναι σημαντικό γιατί η ιστορία της συγκεκριμένης περιόδου από πολύ κόσμο αγνοείται και δεν έχει αξιοποιηθεί όσο θα μπορούσε. Για την περιοχή του Βόλου γνωρίζουμε πολλά ιστορικά στοιχεία για πρώιμες ιστορικές περιόδους όμως, δεν είναι ευρέως γνωστό τι συνέβαινε στην περιοχή κατά τη μεσαιωνική περίοδο από τον 4^ο έως τον 15^ο αιώνα μ.Χ.

Λέξεις κλειδιά: Μεσαίωνας, Κάστρο Παλαιών, Πολιτιστικός Τουρισμός, Θεματικό Μουσείο, Βόλος

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	3
Abstract.....	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ.....	11
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ.....	11
1.1.ΣΕΣΚΛΟ.....	11
1.2 ΔΙΜΗΝΙ.....	11
1.3 ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΙΩΛΚΟΣ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ο ΒΟΛΟΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ	15
2.1 Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ.....	17
2.2 ΕΚΚΛΗΣΙΑ –ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ.....	18
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΣ ΒΟΛΟΣ.....	19
2.3.ΠΡΩΪΜΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.....	19
2.3.1 Παλαιοχριστιανική Δημητριάδα.....	19
2.3.2 Περιοχή Αγίου Κωνσταντίνου Βόλου.....	25
2.3.3 Παλαιοχριστιανικές Φθιώτιδες Θήβες (Νέα Αγχιάλος).....	25
2.4 ΜΕΣΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ - ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ.....	27
2.5 ΥΣΤΕΡΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ: ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ- ΚΑΤΑΛΑΝΟΚΡΑΤΙΑ (1204- 1423).....	33
2.6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ.....	41
2.7. ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ.....	42
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	44
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΜΟΥΣΕΙΟ – ΟΡΙΣΜΟΣ.....	45
3.1 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ.....	45
3.2 ΕΙΔΗ ΜΟΥΣΕΙΟΥ.....	48
3.3 ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ.....	49
3.4 ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	50
3.5 ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ - ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ... ..	54
3.6 ΕΛΛΑΔΑ- ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ.....	62
3.7 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ –ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ.....	66
3.8 ΤΡΙΣΔΙΑΣΤΑΤΕΣ ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ – ΕΙΚΟΝΙΚΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ.....	69
4.1. ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ.....	71

4.2. ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ	73
4.3. SWOT ANALYSIS ΒΟΛΟΥ	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΠΡΟΤΑΣΗ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΘΕΜΑΤΙΚΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	82
5.1. ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ	87
5.2 MARKETING PLAN	89
5.2.1 Ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης	89
5.2.2 SWOT Analysis μουσείου	91
5.2.3 Στόχοι Μάρκετινγκ	92
5.2.4 Στρατηγική – Μίγμα Μάρκετινγκ 7p	93
5.2.5 Προϋπολογισμός (ενδεικτικός)	95
5.2.6 Σημεία και τρόποι ελέγχου	96
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	97
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	100
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	111
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3	115
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	117
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ	117
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	120
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	125

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1. Η Βυζαντινή αυτοκρατορία επί Ιουστινιανού

Χάρτης 2. Όρια Βυζαντινής Δημητριάδας

Χάρτης 3. Η πορεία του υδραγωγείου

Χάρτης 4. Πολεοδομικό σχέδιο

Χάρτης 5. Δημοτική Ενότητα Δ.Βόλου

Χάρτης 6. Μεσαιωνική Πολιτιστική διαδρομή

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1. Βασιλική της Δαμοκρατίας

Εικόνα 2. Κάτοψη Κάστρου Παλαιών

Εικόνα 3. Παλαιόκαστρο

Εικόνα 4. Πύργος στην περιοχή Αγίου Λαυρεντίου

Εικόνα 5. Άγιος Λαυρέντιος

- Εικόνα 6. Επισκοπή Άνω Βόλου, βυζαντινά γλυπτά εντοιχισμένα.
Εικόνα 7. Παλαιοχριστιανική βασιλική β', Πλατανίδα
Εικόνα 8. Santa Maria Maggiore di Saponto
Εικόνα 9. Αββαείο του Κλυνί, συσκευή Augmented reality
Εικόνα 10-12. Ο χώρος που επιλέχθηκε για το Μουσείο
Εικόνα 13. Χρήση εικόνας- ήχου σε κτίριο: ' Το Μιλάνο κατά τον 15^ο αιώνα'.
Εικόνα 14. Brand name- logo μουσείου

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

- Πίνακας 1. Διεθνείς τουριστικές αφίσες
Πίνακας 2. Διανυκτερεύσεις Μαγνησία- Ελλάδα
Πίνακας 3. Λιμάνια επιβάτες
Πίνακας 4. Επισκεψιμότητα Δικτύου Μουσείων
Πίνακας 5. Επισκεψιμότητα Φθιώτιδες Θήβες

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

- Γράφημα 1. Αφίσες στα καταλύματα
Γράφημα 2. Αφίσες στα καταλύματα (ημεδαποί, αλλοδαποί, σύνολο)
Γράφημα 3. Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα.
Γράφημα 4. Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πολιτιστική κληρονομιά είναι ο καθρέφτης της κοινωνίας, η σημασία της είναι σημαντική για να κατανοηθεί το παρελθόν και να διατηρηθεί η ταυτότητα στο μέλλον. Η αξία ήταν πάντα ο λόγος που στήριζε τη διατήρηση της κληρονομιάς. Καμιά κοινωνία δεν καταβάλει προσπάθεια να διατηρήσει κάτι που δεν αξίζει και ασχολείται με αποφάσεις για τα τμήματα αυτά του παρελθόντος που επιλέγονται για σύγχρονους σκοπούς (Jokilehto, 2005). Οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία μας δίνουν πληροφορίες για τους πολιτισμούς, τα έθιμα και τις πεποιθήσεις του παρελθόντος. Μας βοηθούν να καταλάβουμε ποιοί είμαστε και που μπορούμε να πάμε. Εάν οι τοποθεσίες καταστραφούν χάνονται τα συμφραζόμενα δεδομένα (Renfrew & Bahn, 2011). Τουρισμός και Πολιτισμός είναι έννοιες αλληλένδετες και η επιθυμία των τουριστών να γνωρίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τόπου όπου επισκέπτονται είναι συνυφασμένη με το φαινόμενο του τουρισμού. Η ιδιαίτερη πολιτιστική κληρονομιά κάθε περιοχής αποτελεί υπόβαθρο για περαιτέρω ανάπτυξη και αποτελεί στοιχείο τουριστικής έλξης. Για την οικονομική ανάπτυξη της τουριστικής περιοχής απαραίτητη προϋπόθεση κρίνεται η σωστή διαχείριση ώστε να αποκτήσει αξία ως τόπος (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001).

Τελευταία παρατηρείται μεταξύ των πόλεων μια αυξανόμενη τάση διαμόρφωσης ενός συγκριτικού πλεονεκτήματος στην προσπάθεια τους να αυξήσουν το μερίδιο της αγοράς και να βελτιώσουν την εικόνα τους ώστε να είναι πιο ελκυστικές στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Αυτό το πετυχαίνουν κυρίως μέσω της πολιτιστικής και τουριστικής ανάπτυξης (Lever, 1999, Hall, 1998: 115). Είναι σημαντικό, οι εθνικές ταυτότητες και οι πολιτιστικές διαφορές να προσελκύουν την προσοχή άλλων πολιτισμών δημιουργώντας επενδύσεις, αναπτύσσοντας την οικονομία και ενισχύοντας την ταυτότητα και την εικόνα μιας χώρας (Virginia, 2016). Ο τουρισμός είναι στενά συνδεδεμένος με την περιφερειακή ανάπτυξη, καθώς επιφέρει σημαντικές μεταβολές στην οικονομική δραστηριότητα, όπως εισροή συναλλάγματος, αύξηση απασχόλησης, αύξηση εισοδημάτων καθώς και πολλά πολιτιστικά οφέλη, συμβάλλοντας στη διάδοση του πολιτισμού και των πολιτιστικών αγαθών. Ο τουρισμός θεωρείται πως αντιπροσωπεύει την πιο δυναμική βιομηχανία σε παγκόσμιο επίπεδο (Βαρβαρέσος, 2008: 301).

Μέσα από τη συγκεκριμένη εργασία θα γίνει προσπάθεια συλλογής ιστορικών στοιχείων που αφορούν το Βόλο και την ευρύτερη περιοχή κατά τη μεσαιωνική περίοδο

(4^{ος} – 15^{ος} αιώνας). Παρόλο που έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες και ανασκαφές, η ιστορία του τόπου της συγκεκριμένης εποχής δεν είναι γνωστή στο ευρύ κοινό. Σκοπός της μελέτης είναι να αναδείξουμε την μεσαιωνική ιστορία του τόπου και να την αξιοποιήσουμε για τουριστικούς λόγους μέσα από την ανάπτυξη του Πολιτιστικού τουρισμού που θα συντελέσει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Παράλληλα, να γίνουν γνώστες της ιστορίας τους οι κάτοικοι της περιοχής και μέσα από αυτή οι επισκέπτες. Αυτή είναι και η συμβολή της συγκεκριμένης μελέτης στην επιστημονική βιβλιογραφία. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι η εξής: στο πρώτο μέρος της εργασίας γίνεται ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και σχολιασμός δευτερογενών δεδομένων όπως χάρτες και σχέδια. Στο δεύτερο μέρος, η πρόταση για τη δημιουργία μεσαιωνικού θεματικού μουσείου συνοδεύεται από ένα σχέδιο μάρκετινγκ όπου παρουσιάζεται η στρατηγική που θα ακολουθηθεί για την υλοποίηση του.

Η δομή της εργασίας διαμορφώνεται ως εξής: Στο πρώτο μέρος γίνεται ιστορική και τοπική βιβλιογραφική ανασκόπηση για την εποχή του Μεσαίωνα, προηγείται κατά χρονολογική σειρά η ηγεμονία του Βόλου και της ευρύτερης περιοχής από συγκεκριμένους κατακτητές. Ακολουθούν στοιχεία που αφορούν τη σύνθεση πληθυσμού και όπως αυτά προέκυψαν μέσα από τους αιώνες, δηλαδή αν υπήρξε εγκατάσταση εθνοτήτων είτε βιαίως ή για άλλους λόγους όπως εκδιώξεις πληθυσμών ή για άλλους λόγους. Δίνεται η εικόνα του Βόλου διαχρονικά στην εξωτερική της εμφάνιση μέσα από γκραβούρες και σχέδια περιηγητών. Ακολουθεί σχολιασμός συνθηκών διαβίωσης του ντόπιου πληθυσμού. Το δεύτερο μέρος ξεκινά με τη μεθοδολογία της μελέτης, ακολουθεί ορισμός του μουσείου και παρουσιάζεται η εξέλιξη του. Περιγράφονται τα είδη μουσείου που υπάρχουν δίνοντας έμφαση στο θεματικό μουσείο αφού προηγηθεί ορισμός του. Αναφέρονται παραδείγματα διεθνών, ευρωπαϊκών και ελληνικών μεσαιωνικών θεματικών μουσείων και άλλα παραδείγματα τρόπων αξιοποίησης της μεσαιωνικής κληρονομιάς. Ακολουθεί η μελέτη περίπτωσης που είναι η πόλη του Βόλου. Η πρόταση για δημιουργία ενός μεσαιωνικού θεματικού μουσείου και το σχέδιο μάρκετινγκ που εκπονήσαμε είναι απόρροια της συγκεκριμένης προσπάθειας. Επιλέχθηκε η περιοχή των Παλαιών και συγκεκριμένα η οδός Λαχανά – Γιαννιτσών ως τοποθεσία για να δημιουργηθεί το μουσείο. Εκεί, σε χώρο 300 τμ θα παρουσιάζεται η μεσαιωνική κληρονομιά της περιοχής κυρίως μέσω τεχνολογικών και διαδραστικών εφαρμογών (βιντεοπροβολές, 3D αναπαραστάσεις μνημείων, virtual προβολές, 3D animation), αξιοποιώντας με τον τρόπο αυτό τα μνημεία και τα σημεία

ενδιαφέροντος που εντοπίσαμε με σκοπό να ικανοποιήσει κίνητρα όπως μόρφωση, εκπαίδευση και πολιτισμό. Ακολουθεί μια μεσαιωνική πολιτιστική διαδρομή ανάλογη της χρονικής πορείας των ιστορικών γεγονότων. Η εργασία κλείνει με τα συμπεράσματα.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

Με τις ανασκαφές των 1901-1910 από τον Χ. Τσουντα, και του A.J.B. Wace της Αγγλικής Σχολής, έρχονται στην επιφάνεια οι παγκοσμίως γνωστές προϊστορικές ακροπόλεις του Βόλου, το Σέσκλο και το Διμήνι (Λαζαρίδης κ.α., 1962).

1.1.ΣΕΣΚΛΟ

Ο νεολιθικός οργανωμένος οικισμός του Σέσκλου, σε απόσταση 14 χιλιομέτρων από το Βόλο κατοικείται από την 7η χιλιετία π. Χ. καλύπτοντας την ιδιαίτερα μεγάλη για την εποχή έκταση των 200 στρεμμάτων. Ο Τσουντας το 1908 ανακάλυψε την ‘Ακρόπολη’ του οικισμού και το 1971 ο Θεοχάρης έκανε σημαντικές ανακαλύψεις. Κατά την 4^η χιλιετία π. Χ. και την νεώτερη νεολιθική περίοδο η έκταση του οικισμού περιορίστηκε γιατί ο πληθυσμός παρουσίασε αύξηση και μετοίκησε στις γύρω θαλάσσιες περιοχές της περιοχής στο Διμήνι και τα Πευκάκια. Το κύριο χαρακτηριστικό της νεολιθικής περιόδου είναι η ενασχόληση με την γεωργία και την κτηνοτροφία (Χουρμουζιάδης,1982:24, Ροντήρη και Αδρύμη-Σισμάνη,2002).

1.2 ΔΙΜΗΝΙ

Ο νεολιθικός οικισμός στον χαμηλό λόφο του Διμηνίου βρίσκεται σε απόσταση 5 χιλιομέτρων από το Βόλο. Το Διμήνι αποτελεί ένα τέλεια οργανωμένο νεολιθικό οικισμό και είναι η συνέχεια χρονολογικά του Σέσκλου. Ιδρύθηκε στο τέλος της 5^{ης} χιλιετίας και κατοικείται συνέχεια μέχρι και τα Μυκηναϊκά χρόνια (12^{ος} αιώνας π.Χ) (Αδρύμη-Σισμάνη και Γεωργίου,2002). Η έκταση του οικισμού δεν ξεπερνούσε τα 30 στρέμματα, όμως μαζί με τις παραγωγικές δραστηριότητες των κατοίκων της εποχής η συνολική επιφάνεια που καταλάμβανε ήταν πολύ μεγαλύτερη. Οι ανασκαφές που έγιναν στην περιοχή από τον Τσουντα το 1908 και από τον Χουρμουζιάδη το 1979 έφεραν στην επιφάνεια αρχιτεκτονικά ερείπια δίνοντας μας ολοκληρωμένη εικόνα του οικισμού (Χουρμουζιάδης,1982:25-26).

1.3 ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΙΩΛΚΟΣ

Η Θεσσαλία αποτελούσε το βόρειο κέντρο του Μυκηναϊκού κόσμου (Adrymi-Sismani, 2016). Το 1971 οι ανασκαφικές έρευνες που συνεχίστηκαν στην περιοχή γύρω από το σημερινό Βόλο, επιβεβαίωσαν την θέση της μυκηναϊκής Ιωλκού, της πρωτεύουσας του Πελίου και των Μινυών δίπλα στο Διμήνι και αυτή των Παγασών στα Πευκάκια (Χαστάογλου,2007:12). Τα σημαντικότερα μυκηναϊκά ευρήματα βρίσκονται στην είσοδο της σύγχρονης πόλης του Βόλου στο Διμήνι ανατολικά του λόφου όπου και βρίσκεται η Μυκηναϊκή πόλη της Ιωλκού, κάλυπτε έκταση δέκα εκταρίων και ιδρύθηκε στα τέλη του 15^{ου} αιώνα (Adrymi-Sismani,2016). Σύμφωνα με τον Γιαννόπουλο και τον Τσουντα η Αρχαία Ιωλκός βρισκόταν στην περιοχή του Κάστρου των Παλαιών (Γιαννόπουλος,1931, 1936, Τσοποτός,1991: 11,24). Οι ανασκαφές του 1956-1961 στο Κάστρο από τον Θεοχάρη, έφεραν στην επιφάνεια ερείπια οικισμού μήκους 400 μ, και πλάτους 270μ. που τον οδήγησαν στο συμπέρασμα πως πρόκειται για την αρχαία Ιωλκό χαρακτηρίζοντας την ως τον μέγιστο προϊστορικό συνοικισμό της Ελλάδος (Λαζαρίδης κ.α,1962, Rehren, et al,2013). Η ίδια άποψη για τη θέση της Αρχαίας Ιωλκού υποστηρίχθηκε και από άλλους μελετητές του 20^{ου} αιώνα, όμως οι νεότερες ανασκαφές έδειξαν πως η Ιωλκός μεταφέρθηκε στο λόφο των Παλαιών τον 12^ο αιώνα π.Χ. (Χαστάογλου,2007:14). Και σύμφωνα με πρόσφατες εκτιμήσεις οι τρεις οικισμοί Διμήνι, Κάστρο Παλαιών και Πευκάκια ανήκουν στην Αρχαία Ιωλκό (Adrymi-Sismani,2016).

Ο Μυκηναϊκός οικισμός στα Πευκάκια λειτουργούσε ως λιμάνι της Ιωλκού. Η σπουδαιότητα της πόλης της Ιωλκού φαίνεται μέσα από την περιγραφή του ξακουστού μυθολογικού και ηρωικού γεγονότος της Αργοναυτικής Εκστρατείας με το οποίο και συνδέεται¹(Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας,2016, Adrymi-Sismani,2016, Rehren et al,2013). Το Πήλιο αντίστοιχα έχει αποτυπωθεί στη λαϊκή συνείδηση ως το βουνό των

¹ Η Αργοναυτική Εκστρατεία ήταν το αποτέλεσμα της οικογενειακής διαμάχης των βασιλιάδων της Ιωλκού για το θρόνο της πόλης, με ήρωες τον Πελία, σφετεριστή του θρόνου και δολοφόνο του νόμιμου βασιλιά Αίσωνα, τον Ιάσωνα, τον νόμιμο διάδοχο του θρόνου, τη Μήδεια και τους Αργοναύτες (Χουρμουζιάδης,1982:12). Ο μύθος των Αργοναυτών περιγράφει ένα πλοίο με πενήντα κωπηλάτες που ακολουθώντας τις παράκτιες οδούς έφτασαν στην Κολχίδα για να πάρουν το Χρυσόμαλλο δέρασ και αναφέρεται στα έργα του Ομήρου και Ησίοδου (Αδρύμη-Σισμάνη, 2002,2016).

Κενταύρων οι οποίοι κατά τη Μυθολογία κατοικούσαν σε αυτό² (Χουρμουζιάδης,1982:12).

1.4 ΙΔΡΥΣΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΑΣ (ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ- ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ)

Η Δημητριάδα ιδρύθηκε τον 3^ο αιώνα π.Χ. από τον βασιλιά των Μακεδόνων Δημήτριο Πολιορκητή και ανήκε στις επιφανείς πόλεις της Ελλάδος (Βουζαξιάκης, κ.α.,2002). Ο ίδιος έκτισε το 293 π.Χ. την πόλη του στο μεγαλύτερο λιμάνι της Θεσσαλίας, τις Παγασαίς. Η επιλογή της περιοχής λόγω της προνομιακής της θέσης της ανάμεσα στον Παγασητικό και το Πήλιο είναι στρατηγικής σημασίας.³ Δεν μετονόμασε τη συνοικία των Παγασών σε Δημητριάδα όπως ισχυρίζονται ο Belach και ο Πλίνιος αλλά δημιούργησε μια νέα μεγάλη πόλη βόρεια αυτών και την τείχισε ισχυρά (Αρβανιτόπουλος,1915). Η περιφέρεια του τείχους έφτανε τα 11 χμ περικλείοντας τα μικρότερα πολίσματα της περιοχής. Η Δημητριάδα γίνεται το κέντρο της οικονομικής και πολιτικής δράσης της Μαγνησίας, στρατιωτικό ορμητήριο των Μακεδόνων και μεγάλο εμπορικό λιμάνι (Χουρμουζιάδης,1982:14,40-41, Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας,2016). Μια σειρά από δημόσια κτίρια όπως το ανάκτορο, το θέατρο, τα ιερά λατρείας, υδραγωγείο κ.α. συμπληρώνουν τα χαρακτηριστικά της. Η αρχαία Δημητριάδα βρίσκεται 1,5 χμ νότια του σημερινού Βόλου (Μακρή-Σκοτεινιώτη και Μπάτζιου-Ευσταθίου,2002), ανάμεσα στην περιοχή Μπουρμουλήθρα και των Παλαιών Αλυκών. Ο Στράβωνας τοποθετεί τη Δημητριάδα μεταξύ της Νήλειας⁴ (Πευκάκια ή χερσόνησος Ταρσανάς) και Παγασαί με το λόφο των Παλαιών να αποτελεί προάστιο της (Γιαννόπουλος,1936:408-409, Αρβανιτόπουλος,1915, Τσοποτός,1991:53-54). Όταν οι Ρωμαίοι νικούν τον Φίλιππο Ε' το 168 π.Χ, η Δημητριάδα υποδουλώνεται στους ρωμαίους και γκρεμίζονται τα τείχη της (Χουρμουζιάδης,1982:14). Κατόπιν, η έκτασή

² Οι Κένταυροι δημιουργήθηκαν από την ένωση του Κένταυρου, γιου του Ιξίονα και της Νεφέλης και των φοράδων της Μαγνησίας. Στη μυθολογία περιγράφονται ως από τη μέση και κάτω άλογα, από τη μέση και πάνω άνθρωποι. Ο τόπος κατοικίας των Κενταύρων ήταν το Πήλιο και κάνανε αισθητή την παρουσία τους μέσα από βίαιες πράξεις (Χουρμουζιάδης,1982:12).

³ Στη θέση αυτή της Αρχαίας Δημητριάδας προϋπήρχε και άκμασε η πόλη Νήλεια (Πευκάκια), απέναντι από το Βόλο η οποία με την ίδρυση της νέας πόλης περιέρχεται σε αυτή. Η χερσόνησος της Νήλειας με υψόμετρο 17μ. βρισκόταν το ΒΑ άκρο της Αρχαίας Δημητριάδας, όπου και βρισκόταν το δεύτερο μεγάλο λιμάνι της πόλης (Θεοχάρης, 1962).

⁴ Ο Νηλεύς ήταν αδελφός του βασιλεύοντος της Ιωλκού Πελίου. Η Νήλεια είχε ιδρυθεί στα νεολιθικά χρόνια, άκμασε σε όλη την εποχή του χαλκού και κατά μυκηναϊκούς χρόνους. Η περιοχή αποτελούσε σπουδαίο προμυκηναϊκό και μυκηναϊκό συνοικισμό.

της περιορίζεται και χωρίζεται σε δύο συνοικισμούς (Μακρή-Σκοτεινιώτη, κ.α,2002).
(βλ.Παράρτημα 1, εικόνα1)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ο ΒΟΛΟΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Η διαίρεση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας το 395 μ.Χ. σε Δυτική και Ανατολική μέχρι την οριστική πτώση του Δυτικού τμήματος από τις συνεχείς επιδρομές και μεταναστεύσεις των Βαρβάρων (γερμανικά φύλα), σηματοδοτεί το τέλος της Αρχαιότητας και την έναρξη μιας νέας εποχής για την ιστορία της ανθρωπότητας, αυτή του Μεσαίωνα, της μετάβασης από την ειδωλολατρία στο χριστιανισμό. Η εποχή κατά την οποία οριοθετείται η έναρξη του Μεσαίωνα είναι ο 4^{ος} με 6^{ος} αιώνας μ.Χ. Από το 476 μ.Χ. και για έντεκα αιώνες (1453), το Ανατολικό τμήμα της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας με έδρα την Κωνσταντινούπολη (Νέα Ρώμη) η οποία ήδη από το 330 μ.Χ. λειτουργεί ως πρωτεύουσα, δημιούργησε ένα περίφημο πολιτισμό, τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία (Vasiliev,1958, Ράπτης,1999:14,23, Αρβελέρ,2003:123,134,149-150).

Η Βυζαντινή αυτοκρατορία, λόγω της μακράς ιστορίας και των μεταβολών που υπέστη χωρίζεται σε τρεις ιστορικές χρονικές περιόδους. Η Πρώιμη ή Παλαιοχριστιανική, με εδαφική έκταση, πολιτική και πνευματική ισχύ μεγαλύτερη από τις επόμενες ιστορικές περιόδους φτάνει έως τον 7^ο αιώνα, όπου ξεκινάει η Αραβική εξάπλωση. Την Πρώιμη, διαδέχεται η Μέση περίοδος και καταλαμβάνει την περίοδο μέχρι την κατάκτηση της Μικράς Ασίας το 1070 από τους Σελτζούκους Τούρκους ή κατά άλλους το 1204 με την Δ' Σταυροφορία των Λατίνων Δυτικών. Η Ύστερη περίοδος τελειώνει με την τουρκική κατάκτηση (Mango,1980:15).

Οι πηγές για την άντληση ιστορικών πληροφοριών που αφορούν τη βυζαντινή περίοδο είναι ελλιπείς και διάσπαρτες. Πολλά από τα αρχεία της 'γραφειοκρατικής' Βυζαντινής κυβέρνησης, της Εκκλησίας, των γαιοκτημόνων και των εμπόρων δεν είναι πλέον διαθέσιμα. Συνεπώς, δεν μπορούμε να έχουμε στοιχεία που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για στατιστικούς λόγους όπως δημογραφικά (γεννήσεις, γάμοι, θάνατοι) και ποσοτικά (εμπόριο, φορολογία) στοιχεία. Οι πληροφορίες που διαθέτουμε και αφορούν τη Θεσσαλία και την περιοχή του Βόλου κατά τη Μεσαιωνική περίοδο προέρχονται κυρίως από περιγραφές εκστρατειών, χρονικά πολέμων, αγιολογικά κείμενα και βυζαντινούς συγγραφείς όπως το 'Περι Κτισμάτων' του Προκοπίου 4^{ου} αιώνα, ο 'Συνέκδημος' του Ιεροκλέους του 6^{ου} 5^{ου} και το 'Στρατηγικόν' του Κεκαυμένου⁶

⁵ Έργο πολιτικής γεωγραφίας του 6^{ου} αιώνα (Αβραμέα, 1974).

⁶ Ο βυζαντινός στρατηγός Κεκαυμένος έγραψε το 1075-1078 το 'Στρατηγικόν', έργο συμβουλευτικό για στρατιωτικά ζητήματα (7^η ΕΒΑ,2014).

του 11^{ου} αιώνα. Τα αρχαία κατάλοιπα και οι εκκλησίες που έχουν διασωθεί αποτελούν πηγή μελέτης και αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για την εξαγωγή συμπερασμάτων που αφορούν τις συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Μέσα από την περιγραφή των μνημείων και της χωροοργανωτικής τους δομής μπορούμε να πληροφορηθούμε για τις κοινωνικές και τις ιστορικές εξελίξεις ενός τόπου. Αντικείμενα όπως επιγραφές, νομίσματα και σφραγίδες αποτελούν σημαντικό βοήθημα για την ιστορική έρευνα (Mango,1980:19,20, Αβραμέα,1974:14,43, Παπαθανασίου,1995:16, Χουρμουζιάδης,1982:10-11).

Η Ελλάδα, από το 330 μ. Χ. και έπειτα ανήκει στο νέο κράτος του Μ. Κωνσταντίνου. Ο Ελλαδικός χώρος δεν αποτελούσε προτεραιότητα του Βυζαντίου, ο όρος Έλλην ταυτισμένος με τον όρο Εθνικός, τους ειδωλολάτρες και την αρχαία θρησκεία του Δωδεκάθεου ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με το θεοκρατικό Βυζάντιο. Η διάδοση του χριστιανισμού στο θεσσαλικό χώρο πιθανώς να ξεκινάει το 50 μ.Χ. μέσα από τα κηρύγματα του Απόστολου Παύλου και των μαθητών του στην Ελλάδα. Στις Βυζαντινές επαρχίες το πολιτιστικό στοιχείο που κυριαρχούσε ήταν η έντονη παρουσία της Εκκλησίας (Κουτούλας,1998:9,57). Από το 341 μ.Χ και επί βασιλεία Κωνσταντίνου Β' απαγορεύονται οι θυσίες στους ναούς, ενώ επί Θεοδοσίου (379-395) με το διάταγμα Cod. Theod. XVI 1.2. του 380 αναιρείται το Διάταγμα των Μεδιολάνων του 313μ.Χ. και ο Χριστιανισμός γίνεται η επίσημη θρησκεία της Αυτοκρατορίας. Οι νόμοι του 391, 392 που ακολουθούν απαγορεύουν τις επισκέψεις στους ναούς και τα αγροτικά γλέντια (Κουτούλας,1998:33). Από 4^ο-5^ο αιώνα οι ειδωλολατρικοί ναοί κλείνουν ή μετατρέπονται σε εκκλησίες. Η κύρια εκκλησία της κάθε πόλης χτιζόταν σε μέρος που δεν είχε μολυνθεί από την ειδωλολατρία και περιβάλλονταν από διοικητικά κτίρια όπως και από την οικία του επισκόπου (Mango,1980:78,Krautheimer,1979:52). Το 529 μ.Χ. ο Ιουστινιανός θα κλείσει την Πλατωνική Ακαδημία των Αθηνών συμβολίζοντας το πνευματικό τέλος της Αρχαιότητας (Ράπτης,1999:14,Κουτούλας,1998:14-15,55).

Χάρτης 1. Η Βυζαντινή αυτοκρατορία επί Ιουστινιανού

Πηγή: http://spirit16.blogspot.gr/2008/11/blog-post_554.html

2.1 Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

Ο πολεοδομικός σχεδιασμός από τις βυζαντινές πόλεις έλλειπε, όσες προϋπήρχαν από την αρχαία περίοδο διατήρησαν κάποια από τα στοιχεία τους αλλά σε παρηκμασμένη μορφή. Από τα αρχαιολογικά ερείπια μπορούμε να συλλάβουμε τη φυσιογνωμία των Βυζαντινών πόλεων οι οποίες συνήθως ήταν τειχισμένες με δύο κύριες λεωφόρους που κατέληγαν στις πύλες της πόλης. Οι οχυρώσεις που δημιουργήθηκαν για την ασφάλεια των πόλεων διατηρούνται συνήθως σε καλύτερη κατάσταση ενώ πάντα υπήρχε ακρόπολη στο ψηλότερο σημείο του οικισμού που χωρίζονταν με ιδιαίτερο τείχος. Υπήρχαν σκεπαστές κιονοστοιχίες για τα μαγαζιά και δημόσια οικοδομήματα, θρησκευτικό κέντρο, λουτρό κ.α. Η αρχαία διάκριση μεταξύ πόλεων και νεκροπόλεων είχε προ πολλού εκλείψει και οι ταφές συχνά γινόταν μέσα από τα τείχη, συνήθως κοντά σε εκκλησίες αλλά και σε σημεία που παρέμεναν άκτιστα και ενώ στην Πρώιμη βυζαντινή εποχή υπάρχουν πόλεις, κατά τη Μέση βυζαντινή εποχή αυτές μετατρέπονται σε κάστρα (Μπούρας, 1999, Mango:78,1980, Μουτσόπουλος,1997). Την ίδια στιγμή, η σχέση της κάθε αστικής κοινότητας με τον πολιούχο της καθόριζε την

πνευματική της και αγιολογική της ταυτότητα μετατρέποντας τις πόλεις σε λατρευτικά κέντρα (Τσιάπλες,2016).

2.2 ΕΚΚΛΗΣΙΑ –ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Η Εκκλησία στην πρώιμη Βυζαντινή περίοδο αποκτά στην κατοχή της μεγάλη παρουσία, τόσο από κρατικές επιχορηγήσεις όσο και από δωρεές πλουσίων. Από τα αρχαιολογικά ευρήματα και από τις ανασκαφές προκύπτει πως σε όλη την Μεσόγειο από τον 4^ο έως τον 6^ο αιώνα χτίστηκαν πολυάριθμες Παλαιοχριστιανικές βασιλικές Εκκλησίες⁷. Την ίδια στιγμή, η Εκκλησία είχε αναλάβει την περίθαλψη των φτωχών και των αδυνάτων. (Mango,1980:49,51). Η άνοδος της Παλαιοχριστιανικής αρχιτεκτονικής (4^{ος} – 7^{ος} αιώνας) είναι συνώνυμη με την άνοδο του Χριστιανισμού, έχει πολλά προηγούμενα στη Ρωμαϊκή αρχιτεκτονική όπου χρησίμευαν οι ξυλόστεγες βασιλικές ως αίθουσες ακροατηρίων και δικαστηρίων για αυτοκρατορικούς αξιωματούχους, διαμορφωμένη όμως πλέον ώστε να καλύψει τις ανάγκες του Χριστιανισμού (Krautheimer,1979:52,120-121). Στην Ελλάδα, σήμερα διασώζονται η Παλαιοχριστιανική του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη και της Παναγίας Εκατονταπυλιανής στην Πάρο.

Η εγκατάλειψη των αρχαίων ειδωλολατρικών ναών συνοδεύεται από την εμφάνιση μεσαιωνικών διαδόχων τους. Οι εκκλησίες κατασκευάζονται από εκκλησιαστικά μέλη, δωρεές από μέλη ιεραρχίας ή από αυτοκράτορες ή ατομικές μεμονωμένες δωρεές της τοπικής ελίτ. Γνωρίζουμε λίγα σχετικά με οργανωμένα κατασκευαστικά εργαστήρια στην Ελλάδα, υπάρχουν ενδείξεις για τοπικές εξορύξεις πόρων και οργάνωση συντεχνιών για οικονομικές συναλλαγές. Τα μωσαϊκά δάπεδα συνδέονται με διαμεσογειακά δίκτυα παραγωγής. Οι μετακινούμενοι εργάτες ταξίδευαν με μαρμάρινα κιονόκρανα και διακοσμητικά γλυπτά για να βάλουν τις τελικές πινελιές. Ενώ παρατηρείται πως ανακυκλωμένο μάρμαρο χρησιμοποιήθηκε συχνά, μεγάλες κιονοστοιχίες προέρχονται από παλιότερα κτίρια. Η καταστροφή του Ασκληπιείου στην Αθήνα και η επαναχρησιμοποίηση των μελών του σε χριστιανική εκκλησία είναι από τα πιο γνωστά παραδείγματα αυτής της πρακτικής. Επιπλέον, η έντονη οικοδομική δραστηριότητα σταματά από 7^ο – 9^ο (σκοτεινοί αιώνες) (Caracher,2014,

⁷ Στην σύγχρονη αρχιτεκτονική βασιλική είναι ένα κτίριο που χωρίζεται σε ένα κεντρικό και σε δύο ή περισσότερα πλάγια κλίτη, το μεσαίο έχει μεγαλύτερο ύψος και πλάτος από τα πλευρικά (Krautheimer,1979:52).Οι βασιλικές εκκλησίες ήταν μεγάλα κτίρια μήκους 30 μέτρων, με πλούσια διακόσμηση, μωσαϊκά και μαρμάρινες κολόνες (Mango,1988:51).

Mango,1980:89). Η βασιλική εξακολουθεί να κυριαρχεί στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, αρχίζει όμως να υιοθετείται η τοποθέτηση τρούλου σε πεσσούς όπως παρατηρείται στα οκταγωνικού πυρήνα συγγενή κτίρια, τον Άγιο Βιτάλιο της Ραβέννα (530-545) και τον Άγιο Σέργιο και Βάκχο στην Κωνσταντινούπολη (531-536) (Krautheimer,1979:289, Kostenec,2008). Το μωσαϊκό δάπεδο που χρησιμοποιούνταν στην παλαιοχριστιανική εποχή αντικαθιστάται από μαρμάρινες πλάκες στην Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης (537) και καθιερώνεται. Από τον 6^ο αιώνα αναπτύσσεται βυζαντινή τεχνοτροπία στην ψηφιδωτή τέχνη που συνυπάρχει με την κλασική παράδοση. Η αρχιτεκτονική τον 11^ο αιώνα αλλάζει, οι εκκλησίες χτίζονται σε οκτάγωνο σχήμα με τρούλο στηριζόμενο σε γωνιαίες κόγχες παραδείγματα: Καθολικό μονής Οσίου Λουκά στο Στείρι της Βοιωτίας, η Νέα Μονή της Χίου και η μονή Δαφνίου στο Χαϊδάρι (Mango,1980:309,322, Krautheimer,1979:413).

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΣ ΒΟΛΟΣ

2.3.ΠΡΩΪΜΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

2.3.1 Παλαιοχριστιανική Δημητριάδα

Η περιοχή της Δημητριάδας κατά την Βυζαντινή εποχή ανήκει στη Βυζαντινή Θεσσαλία η οποία, από το 350 μ.Χ. αποτελεί επαρχία της Μακεδονίας. Η Δημητριάδα, υπάγεται στην Υπαρχία του Ιλλυρικού⁸ και ακολουθεί τη διοικητική οργάνωση των θεμάτων⁹ (Παπαθανασίου,1995:15-17,31). Η επιστολή του πάπα της Ρώμης Βονιφάντιου στις 11 Μαρτίου 422 μ .Χ. προς τους επισκόπους του Ιλλυρικού αποτελεί γραπτή ιστορική μαρτυρία αποδεικνύοντας πως η Δημητριάδα από τις αρχές του 5^{ου} μ.Χ αιώνα ήταν έδρα επισκοπής και συνεπώς σημαντική πόλη. Σαν πρώτος επίσκοπος Δημητριάδας ορίζεται ο Μάξιμος, ο οποίος συμμετέχει στην Γ' Οικουμενική Σύνοδο της Εφέσου το 431 μ.Χ. (Παπαθανασίου, 1995:19,35- 36, Αβραμέα,1974:45).

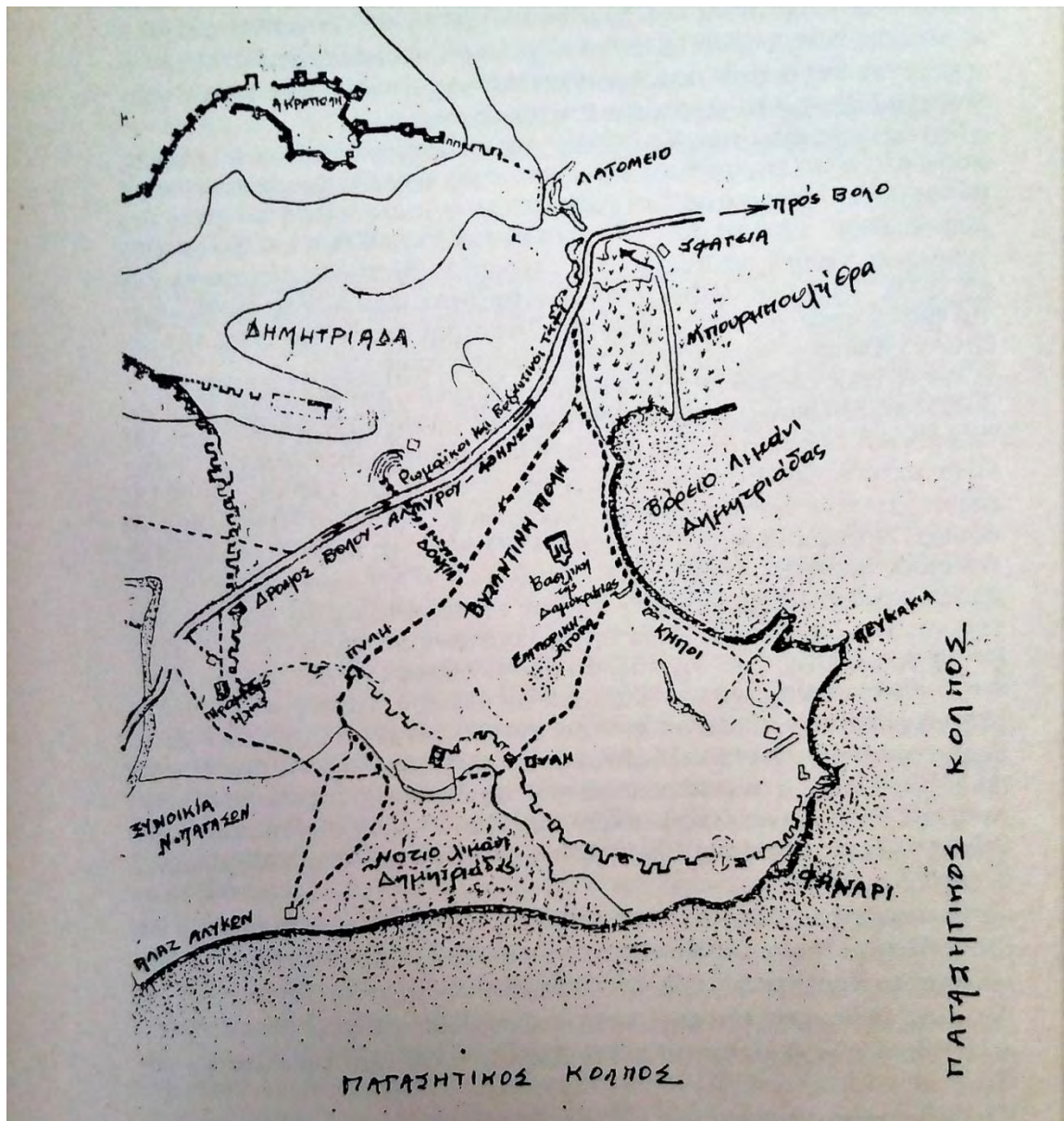
Η Μαγνησία λόγω της ευνοϊκής γεωγραφικής της θέσης δημιούργησε σημαντικές πόλεις και λιμάνια κατά την Παλαιοχριστιανική και Βυζαντινή εποχή. Από τους

⁸ Η Θεσσαλία υπάγεται στην υπαρχία του ανατολικού Ιλλυρικού που εκκλησιαστικά ανήκε στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία του πάπα. Το 732 ο Λέων Γ' το υπήγαγε στην δικαιοδοσία του Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης (Παπαθανασίου,1995:100).

⁹ Η διοικητική οργάνωση των επαρχιών αντικαταστάθηκε από μεγάλες μονάδες που ονομάζονταν 'θέματα'. Το κάθε θέμα το διοικούσε ένας στρατηγός έχοντας στρατιωτικές και πολιτικές αρμοδιότητες σε αυτό (Mango,1980:60).

αρχαίους οικισμούς διατηρούνται στην ίδια θέση την Πρώιμη βυζαντινή περίοδο περιοχές όπως η Δημητριάδα, η Ιωλκός και οι Φθιώτιδες Θήβες. Ο Χριστιανισμός διαδόθηκε πρώτα στα μεγάλα αστικά κέντρα της Δημητριάδας και των Φθιώτιδων Θηβών τα οποία αποτέλεσαν Επισκοπικές πόλεις. Στην Δημητριάδα αποκαλύφθηκαν οι παλαιότερες Παλαιοχριστιανικές βασιλικές της Θεσσαλίας. Η σπουδαιότητα των Θηβών και της Δημητριάδας μεγαλώνει στην εποχή του Ιουστινιανού (Αβραμέα,1974: 41, Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:108-109).

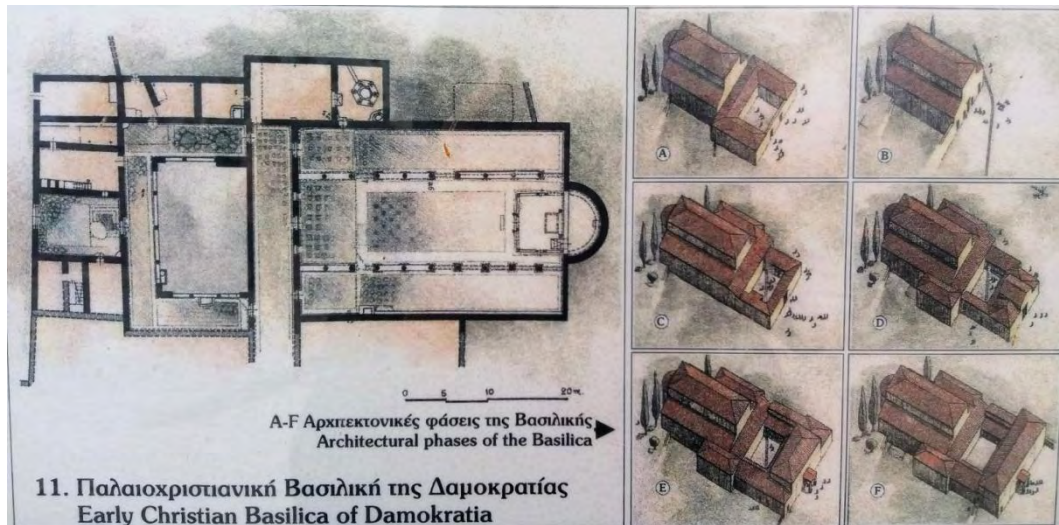
Χάρτης 2. Όρια Βυζαντινής Δημητριάδας

Πηγή: Παπαχατζής, 1967:51

Στη θέση της αρχαίας Δημητριάδας ανάμεσα Μπουρμουλήθρα – Πευκάκια συνεχίζει την ύπαρξη της η Δημητριάδα μέχρι τα παλαιοχριστιανικά χρόνια (Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας, Χαστάογλου,2007:12, Κονιδάρης,1964:1064). Η ύπαρξη δύο λιμανιών εξυπηρετεί το διαμετακομιστικό εμπόριο όχι μόνο στο εσωτερικό του Θεσσαλικού χώρου αλλά και με λιμάνια εκτός Ελλάδος (Παπαθανασίου, 1995:61). Η πόλη διαιρέθηκε σε δύο τμήματα, το κέντρο της ήταν στο βόρειο λιμάνι. Εκεί, και βορειοανατολικά από το Αρχαίο θέατρο στις ανασκαφές του 1912, ο Αρβανιτόπουλος εντόπισε κιονοστοιχία μεγάλου ναού (Αρβανιτόπουλος,1913). Οι ανασκαφές συνεχίστηκαν το 1969-1972 από τον Milojevic και ανακαλύφθηκε παλαιοχριστιανική εκκλησία του 4^{ου} αιώνα, οι Σωτηρίου και Hild τοποθετούν την ανέγερση της ανάμεσα 4^ο-5^ο αιώνα με την ονομασία Βασιλική Α' της Δαμοκρατίας, και πρόκειται για το σημαντικότερο μνημείο της πρώιμης βυζαντινής εποχής της Θεσσαλίας (Παπαθανασίου,1995:33, Αβραμέα,1974:138, Μακρή-Σκοτεινιώτη και Μάτζιου-Ευσταθίου,2002, Ντίνα,2004). Τα κλίτη του ναού ακολούθησαν το πρότυπο της Ρώμης με κιονοστοιχίες στο δάπεδο με 7 κίονες σε κάθε σειρά. Ο εσωτερικός διάκοσμος αποτελούνταν από τοιχογραφίες τοπίων και των πόλεων Ιερουσαλήμ – Βηθλεέμ, βιβλικές επιγραφές, κιονοστοιχίες, μίμηση ορθομαρμάρωσης και ψηφιδωτά δάπεδα υψηλής τέχνης. Πήρε το όνομα της από τη δωρήτρια των μωσαϊκών δαπέδων όπως αποκαλύπτει η ψηφιδωτή επιγραφή ΔΑΜΟΚΡΑΤΙΑ Η ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΗ (Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας,2016, Ντίνα,2004, Ασημακοπούλου –Αζτάκα,1982:145, Παπαθανασίου,1995:42-43.). Στην εκκλησία διακρίνονται 5 οικοδομικές περιόδους: Γύρω στο 400μ.Χ. ήταν τρίκλιτη βασιλική μικρών διαστάσεων, έως τέλος 6^{ου} αιώνα επιμυκύνθηκε, φτάνοντας το μήκος του κυρίως Ναού 29,80μ. και πλάτος 21,80 Στο ναό προστέθηκε νάρθηκας 4,80 μ. και το πάχος των τοίχων ήταν 0,65 μ., προστέθηκε αίθριο, βαπτιστήριο και προκτίσματα (Σωτηρίου,1929:181, Παπαθανασίου,1995:42). Το οικοδομικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε για το κτίσιμο της εκκλησίας προήλθε από οικοδομήματα της ελληνιστικής περιόδου¹⁰(Κραβαρίτου,2014). Δυτικά της βασιλικής Α' αποκαλύπτεται κοσμικό κτίριο με ασίδα και ψηφιδωτό δάπεδο που πιθανολογείται ως οικία της Δαμοκρατίας. Στην γύρω περιοχή έχουν εντοπιστεί και άλλα κτίρια, δεν έχουν γίνει όμως ανασκαφές (Ασημακοπούλου-Αζτάκα:1982:152).

¹⁰ Η Βασιλική της Δαμοκρατίας σήμερα είναι παραχωμένη.

Εικόνα 1. Βασιλική της Δαμοκρατίας

Πηγή: Προσωπικό αρχείο (από την επιγραφή) (βλ.Παράρτημα 1, εικόνα 2-7).

Το δεύτερο τμήμα της πόλης ήταν το νότιο λιμάνι στους πρόποδες του Προφήτη Ηλία, στην περιοχή των σημερινών Νέων Παγασών (Μακρή-Σκοτεινιώτη και Μπάζιου-Ευσταθίου,2002, Ντίνα,2004). Εκεί, οι ανασκαφές του Θεοχάρη και Milojević από 1961 ως το 1972 στην έφεραν στο φως τη Βασιλική Β' Κοιμητηριακή εκκλησία, 4^{ου} αιώνας τρίκλιτη με ναρθηκα και προκτίσματα και αποτελεί τον παλαιότερο χριστιανικό ναό της Θεσσαλίας. Τα ψηφιδωτά δάπεδα αναφέρουν τα ονόματα των 6 δωρητών μεταξύ των οποίων και το όνομα ΟΝΙΣΗΜΟΣ. Εντοπίζονται ταφικές επιγραφές με αναθέματα προς τους συλητές. (Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας,2016, Παπαθανασίου,1995:44, Αβραμέα,1974:138, Ντίνα,2004). Στη νότια περιοχή όπου βρέθηκε η κοιμητηριακή πιθανόν να υπήρχε συνοικισμός στις σημερινές Αλυκές (Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:120). (βλ.Παράρτημα 1, εικόνα 8).

Στην αρχαία Δημητριάδα βρισκόταν έξω από τα τείχη της πόλης δύο νεκροταφεία. Το πρώτο βρίσκεται κοντά στα ερείπια του κοιμητηριακού ναού ανατολικά του λόφου προφήτη Ηλία ΝΑ της πόλης έως τη θέση παλιά καλύβια Αλυκών. Το δεύτερο εντοπίζεται βόρεια στη θέση μπουρμπουλήθρα. Τα ίδια νεκροταφεία χρησιμοποιήθηκαν και κατά την πρώιμη βυζαντινή εποχή. Επειδή τα όρια της πόλης μικρύνανε τάφοι εντοπίστηκαν σε διάφορα σημεία της πόλης (Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας,2016).

Η ύπαρξη της Δημητριάδας κατά την περίοδο των επιδρομών των Ούννων το 447 επιβεβαιώνεται το 451 όπου αναφέρεται ως Επισκοπική έδρα με τον τότε Επίσκοπο Κωνστάντιο να μνημονεύεται ως μέλος της Δ' Οικουμενικής Συνόδου στην Χαλκηδόνα (Παπαθανασίου:1995:38).

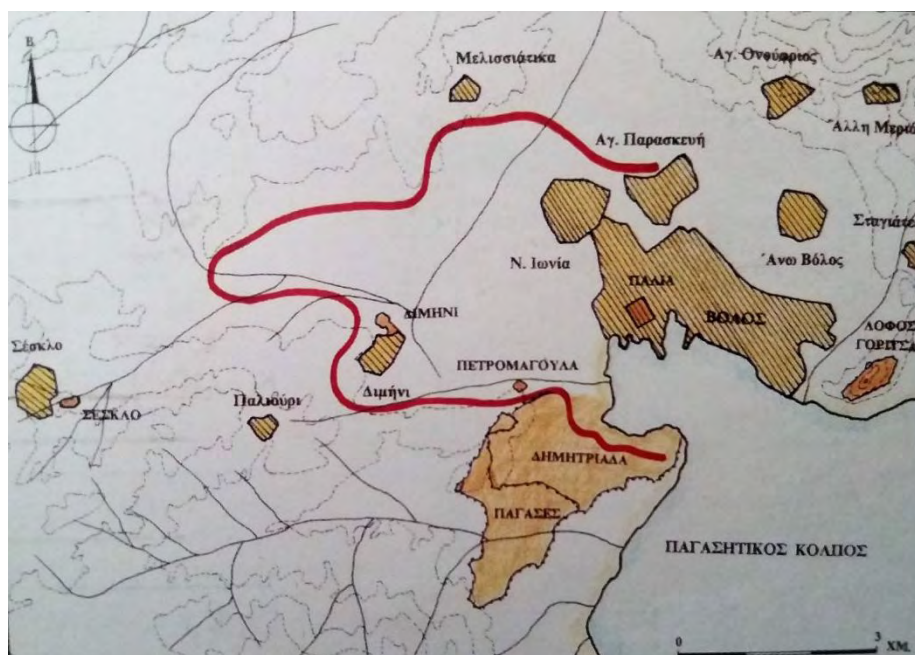
Ο αυτοκράτορας της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, Ιουστινιανός, στην προσπάθεια του να προστατέψει τις πόλεις από τις συνεχείς και καταστροφικές επιδρομές των βαρβαρικών φύλων Γότθων και Ούννων τον 6ο αιώνα, οχύρωσε όσες βρίσκονταν σε στρατηγικά σημεία. Ο χρονικογράφος Προκόπιος καταγράφει τον λόφο των Παλαιών ως περιοχή που οχυρώθηκε για να στεγάσει την πόλη της Δημητριάδας. Έτσι, το 520 μ.Χ. μεταφέρθηκε η Δημητριάδα στο λόφο της περιοχής Παλαιά (Λιάπης,1991:22, 7^η ΕΒΑ,2014:6). Η Δημητριάδα, αν και περιορισμένη πλέον σε έκταση ήταν ισχυρή και διατήρησε την ύπαρξη της καθ όλη τη Βυζαντινή περίοδο (Marzloff,1992).

Στην θέση που προϋπήρχε η Δημητριάδα κατοικούσαν από τον 7^ο αιώνα Βελεγεζίτες Σλάβοι οι οποίοι, κάνουν την εμφάνιση τους τον 6^ο αιώνα στην κεντρική και νότια βαλκανική Ελλάδα. Η έλλειψη φύλαξης συνόρων τόσο χερσαία όσο και θαλάσσια από το βυζαντινό στρατό¹¹ έκανε εύκολη την εγκατάστασή τους στην περιοχή (Παπαθανασίου,1995:216, Mango:1980,33,7^η ΕΒΑ,2014:6-7). Η πόλη όπως περιγράφει ο Κορδάτος, μετά τις καταστροφές των βαρβαρικών φύλων σε τίποτα δεν θύμιζε την άλλοτε ένδοξη Δημητριάδα (1960:149). Ωστόσο, όπως επισημαίνει η Αβραμέα η πόλη της Δημητριάδας, σε αντίθεση με τις Φθιώτιδες Θήβες, δεν καταλήφθηκε ούτε πολιορκήθηκε από τους Σλάβους, οι οποίοι φαίνεται πως ζουν εκεί ειρηνικά και ασχολούνται με τη γεωργία (Παπαθανασίου,1995:211-212). Το δημογραφικό πρόβλημα εκείνη την εποχή στη Θεσσαλία, έκανε την εγκατάστασή τους ευκολότερη. Σύμφωνα με το χρονικό του Αγίου Δημητρίου, οι Σλάβοι έφτασαν από ξηρά και από θάλασσα με μονόξηλα πλοίαρια σκαλισμένα σε κορμούς δέντρων. Στο χρονικό ‘Θαύματα του Αγίου Δημητρίου’ αναφέρεται πως οι ίδιοι εγκαταστάθηκαν τόσο στη Δημητριάδα όσο και στις Φθιώτιδες Θήβες την περίοδο που πολιορκούσαν την Θεσσαλονίκη το 675-677 (Lemerle,1979). Στη βασιλική Α’ εντοπίστηκαν σλαβικά αγγεία και μπρούτζινη περόνη που χρονολογούνται στην εποχή που η περιοχή είχε εγκαταλειφθεί (Ασημακοπούλου-Ατζάκα:1982:152). Η διατήρηση της Δημητριάδας στην ίδια τοποθεσία προϋπόθετε μεγάλη φρουρά τόσο από την στεριά όσο και από τη θάλασσα, αντίθετα, ο λόφος των Παλαιών ήταν μια ασφαλέστερη περιοχή (Λιάπης,1991:17,20, Παπαχατζής,1967:32). Επιπλέον, από τις ανασκαφικές έρευνες δεν προκύπτει νέα οικοδομική δραστηριότητα στην αρχαία Δημητριάδα πέραν του 6ου αιώνα αλλά, ούτε και επισκευή των τειχών της (Λιάπης,1991:21).

¹¹ Οι Σλάβοι πολιορκήσαν την Θεσσαλονίκη και κατόπιν τον Παγασητικό κόλπο κάνοντας χρήση μονόξυλων σκαφών τα οποία κατασκεύαζαν από κορμούς δέντρων, ήταν ελαφρά για εύκολη μεταφορά ακόμη και με άμαξες (Παπαθανασίου,1995:43).

Το μεγάλο τεχνικό έργο του υδραγωγείου κατασκευάστηκε τον 4^ο αιώνα και χρησιμοποιήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια του μεσαιωνικού βίου της πόλης, ξεκινάει από την περιοχή της Αγίας Παρασκευής Βόλου και καταλήγει στη Δημητριάδα. Στους πεσσούς της υδατογέφυρας επάνω σε καμάρες υπήρχε αύλακας που μετέφερε το νερό από το Πήλιο, (κάτι που έκτοτε δεν έχει καταφέρει η σύγχρονη κοινωνία όπως αναφέρει ο Τσοποτός, 1991:110) στη θέση 'δόντια'¹² ανατολικά του θεάτρου και είναι ορατοί. Αξιοσημείωτη είναι η αλλαγή πορείας του νερού όταν φράζεται ο αγωγός που οδηγούσε τα νερά στην υδατογέφυρα και κατασκευάζεται νέος αγωγός με νότια κατεύθυνση. Η αλλαγή αυτή της πορείας του νερού συνδέεται με την μεταφορά της Δημητριάδας από την συγκεκριμένη περιοχή στο Κάστρο των Παλαιών. (Ιντζεσίλογλου, 2002, Μακρή-Σκοτεινιώτη και Μπάτζιου-Ευσταθίου,2002, Το Αρχαίο Θέατρο Δημητριάδος,2012).

Χάρτης 3. Η πορεία του υδραγωγείου

Πηγή: Μνημεία της Μαγνησίας, 2002 (βλ.Παράρτημα 1, εικόνα 9-11).

¹² Η ονομασία ' δόντια' δόθηκε λόγω της ομοιότητας των πεσών με δόντια από μακριά (Τσοποτός,1991:110).

2.3.2 Περιοχή Αγίου Κωνσταντίνου Βόλου

Η ανεύρεση παλαιοχριστιανικού ναού στη συνοικία του Αγίου Κωνσταντίνου του Βόλου επιβεβαιώνει την ύπαρξη παλαιοχριστιανικού οικισμού στη συγκεκριμένη περιοχή. Πιο συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια εργασιών ανέγερσης οικοδομής στη διασταύρωση των οδών Γαλλίας και Τρικούπη ανακαλύπτονται τα ερείπια παλαιοχριστιανικής εκκλησίας και τοιχογραφίες. Στην ίδια περιοχή, το έτος 1932 στις οδούς Δεληγιώργη και Γαλλίας βρέθηκαν ερείπια της ίδιας περιόδου και μωσαϊκό δάπεδο (Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:114). Αλλά και παλιότερα, κατά τη διάρκεια εργασιών θεμελίωσης του σημερινού Ναού του Αγίου Κωνσταντίνου Βόλου είχαν αποκαλυφθεί ερείπια παλαιοχριστιανικής εκκλησίας (Παπαθανασίου,1995:48).

2.3.3 Παλαιοχριστιανικές Φθιώτιδες Θήβες (Νέα Αγχίαλος)

Νότια της ακτογραμμής του Παγασητικού, στην Ομηρική Πύρασο που μετονομάστηκε σε Θήβες, στη σημερινή Νέα Αγχίαλο αναπτύσσεται ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα της Πρώιμης βυζαντινής εποχής, η λαμπρή πόλη-λιμάνι της Μαγνησίας, Φθιώτιδες Θήβες (Χαστάογλου,2007:13). Στις σημερινές Μικροθήβες βρέθηκαν αρχαιολογικά ευρήματα της ίδιας εποχής όπως ταφικές επιγραφές και σφραγίδες. Οι ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στις Φθιώτιδες Θήβες ξεκίνησαν το 1923 από τον Γ.Σωτηρίου, συνεχίστηκαν το 1959 από τον Λαζαρίδη και έφεραν στην επιφάνεια ευρήματα πλούσια σε αριθμό και ποιότητα φανερώνοντας την ακμή της περιοχής κατά τη ρωμαϊκή εποχή και τα παλαιοχριστιανικά χρόνια. Τα ευρήματα των ανασκαφών στην περιοχή μας δίνουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για τον παλαιοχριστιανικό οικισμό όπου πρωταγωνιστεί η εκκλησία καθώς, οι ανασκαφές έφεραν στην επιφάνεια 7 βασιλικές παλαιοχριστιανικές εκκλησίες (Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:114). Το μικρό λιμάνι της περιοχής έφερνε κατευθείαν από την Κωνσταντινούπολη τους αρχιτέκτονες και μέρος του αρχιτεκτονικού διάκοσμου (Krautheimer,1979:151). Η πόλη περιβάλλονταν με τείχος και πύργους που ξεκινούσε από το λόφο της Πυράσου φτάνοντας ως τη θάλασσα, ΒΑ ήταν η ακρόπολη του τείχους που επισκεύασε ο Ιουστινιανός. Ο πρώτος Επίσκοπος των Θηβών συμμετέχει στην Α' Οικουμενική σύνοδο στη Νίκαια (Αβραμέα, 1974:150-3). Οι σεισμοί του 6^ο αιώνα είχαν σαν αποτέλεσμα τον αφανισμό της ακμάζουσας τότε πόλης Φθιώτιδες Θήβες με τις περίτεχνες βασιλικές. Η περιοχή, μετά

την καταστροφή της τον 6^ο-7^ο αιώνα δεν αναπτύχθηκε ξανά, ούτε αναφέρεται σε πηγές (Mango,1980:89, Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:109)¹³. Μέχρι σήμερα δεν είναι ξεκάθαρο από τους ερευνητές εάν η καταστροφή των Φθιώτιδων Θηβών προήθλε από τους Σλάβους ή άλλες αιτίες (Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:109)¹⁴.

Τα σημαντικότερα από τα μνημεία που αποκαλύφθηκαν στην περιοχή είναι η βασιλική Α' (Βασιλική Αγίου Δημητρίου), πρόκειται για τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα αίθριο και προκτίσματα. Με τις κιονοστοιχίες του κεντρικού κλίτους να πατάνε σε ψηλούς στυλοβάτες. Το βόρειο πρόκτισμα είναι το βαπτιστήριο και το νότιο το οστεοφυλάκιο μέσα στο οποίο βρέθηκαν πυθάρια, λιχνάρια, αγγεία και σφραγίδες. Το εσωτερικό του ναού είχε πλούσια ψηφιδωτή διακόσμηση και μαρμάρινο δάπεδο. Στο βόρειο μέρος του ναού εντοπίστηκε ψηφιδωτό με την επιγραφή ΑΓΙΕ ΔΗΜΗΤΡΙΑΙ από το οποίο και πήρε το όνομα η εκκλησία. Ο πλούσιος διάκοσμος του ναού αποτελείται από υψηλής τέχνης κιονόκρανα και θωράκια. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Σωτηρίου, η βασιλική χτίστηκε τον 5^ο αιώνα (Ντίνα,2004). Η βασιλική Α' συγγενεύει χρονικά και τυπολογικά με την Αχειροποίητο της Θεσσαλονίκης και την βασιλική του Στουδίου στην Κωνσταντινούπολη (Krautheimer,1979:156).

Η βασιλική Β' (επισκόπου Ελπίδιου) βρίσκεται σε απόσταση 200 μ. από την βασιλική Α και είναι μικρότερων διαστάσεων. Είναι τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα, αίθριο και προκτίσματα. Σε άριστη κατάσταση βρέθηκε το Ι. Βήμα του ναού. Κιονόκρανα, γείσα και θωράκια του ναού διασώζονται. Η εκκλησία χρονολογείται στο τέλος του 5^{ου} αιώνα. Εντοπίστηκε επιγραφή με το όνομα του δωρητή διακόνου Στεφάνου και το όνομα του επισκόπου Ελπίδιου (Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:132,133, Ντίνα, 2002). Η βασιλική Γ' (αρχιερέα Πέτρου) εντοπίστηκε το 1926 από τον Σωτηρίου ενώ ανασκαφές συνεχίστηκαν και από τον Λαζαρίδη. Ο ναός εντοπίστηκε ΝΔ της βασιλικής Α' και είναι η μεγαλύτερη των Θηβών. Το μεγαλύτερο μνημείο της Νέας Αγχιάλου είναι το συγκρότημα τριών επάλληλων βασιλικών του Αρχιερέως Πέτρου που καταλαμβάνουν χώρο 7.000 τ.μ. και έχουν κτιστεί πάνω σε μυκηναϊκά και υστερορωμαϊκά ερείπια (Αρχαιολογία και τέχνες,2011).

Η βασιλική Δ' βρίσκεται πάνω στο λόφο του Αγίου Δημητρίου και έξω από τα αρχαία τείχη. Είναι τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα, αίθριο και προκτίσματα. Στο κέντρο του

¹³ Σε πολλά σημεία των διασωθέντων κίωνων έχουν αποτυπωθεί ρωγματώσεις της εντάσεως των σεισμών (Παπαθανασίου,1995:72).

¹⁴ Η σημερινή Νέα Αγχιάλος ιδρύθηκε το 1906 από Έλληνες πρόσφυγες της Νέας Αγχιάλου της Ανατολικής Ρωμυλίας (Αρχαιολογικός Χάρτης Μαγνησίας, 2010).

βόρειου και νότιου τείχους εντοπίστηκαν δύο τετράγωνα διαμερίσματα για ταφές. Τα δάπεδα του ναού είναι ψηφιδωτά και βρέθηκαν θωράκια, κίονες και κιονόκρανα.

Η βασιλική του Μαρτυρίου είναι τρίκλιτη βασιλική εκτός των τειχών με προκτίσματα, κτισμένη σε παλιότερο κτίσμα. Τα δάπεδα φέρουν πλούσιο ψηφιδωτό διάκοσμο με γεωμετρικά, φυτικά και ζωικά θέματα.

Το επισκοπικό μέγαρο αποτελείται από πολλά δωμάτια συμμετρικά τοποθετημένα. Δεν αποκλείεται το συγκεκριμένο κτίριο να ήταν κοσμικό και όχι οικεία του επισκόπου.

Δημόσια κτίρια- Αγορά

Βρίσκεται ανάμεσα στις βασιλικές Α και Β. Κέντρο του συγκροτήματος είναι το μεγάλο αίθριο αποτελούμενο από πολλά δωμάτια όπως εργαστήριο κεραμικής, μαγειρείο, λουτρόνας, αφοδευτήριο (Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:133, Ντίνα,2002).

2.4 ΜΕΣΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ - ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

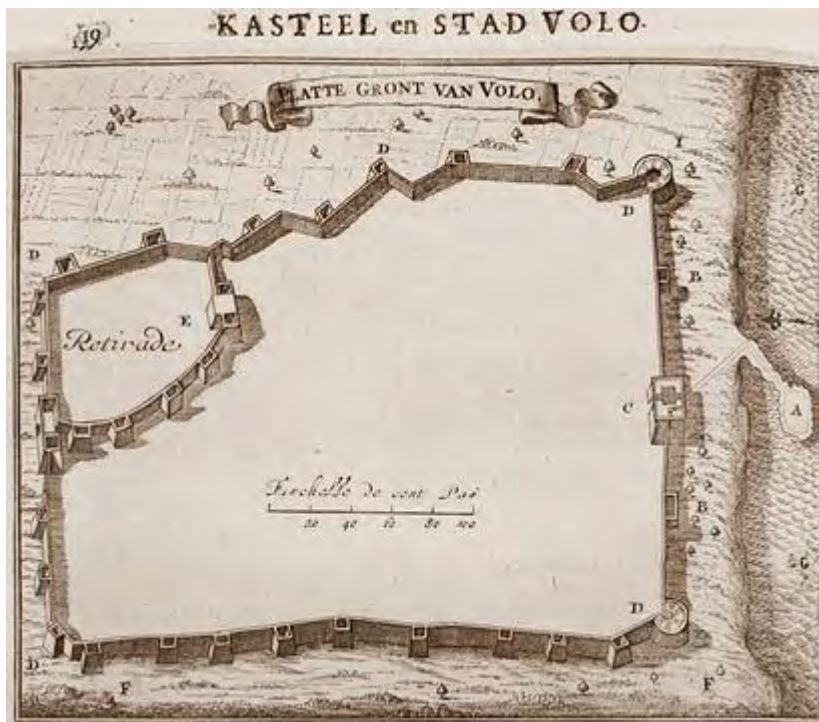
Το Κάστρο του Βόλου, στη θέση Παλαιά στην είσοδο της πόλης του Βόλου είναι γνωστό ως Κάστρο των Παλαιών ωστόσο, δεν είναι λίγοι οι σημερινοί κάτοικοι του τόπου που αγνοούν την ύπαρξη του. Παρόλο, που το Κάστρο των Παλαιών δεν ήταν από τα φημισμένα κάστρα της Ελλάδας, η ιστορία του είναι πολύ μεγάλη (Λιάπης, 1991:12,14). Ο λόφος των Παλαιών δεν έχει σταματήσει να κατοικείται από το 3000 π.Χ. (7^η ΕΒΑ,2014:12, Γιαννόπουλος:1936:409). Αυτό απέδειξαν οι ανασκαφές αρχικά του Χ. Τσουντα το 1901 και του Δ. Θεοχάρη το 1956- 1961 Όταν ιδρύθηκε η Δημητριάδα το 293 π Χ., ο οικισμός των Παλαιών επισκιάστηκε και την Παλαιοχριστιανική εποχή λειτούργησε ως προάστιο της (Τσοποτός,1991:53-54). Κατά τον 6^ο αιώνα ο λόφος τειχίστηκε από τον Ιουστινιανό και μετατράπηκε σε οχυρό. Όπως αναφέρει ο Προκόπιος (1964) ανάμεσα στις πόλεις στρατηγικής σημασίας που έχριζαν προστασίας ήταν και αυτή της Δημητριάδας. Οι κάτοικοι της Δημητριάδας μετοίκησαν στον λόφο των Παλαιών μεταφέροντας μαζί τους το όνομα της πόλης τους. Ο οικισμός στο ισχυρό Κάστρο αν και μικρός σε έκταση παρουσίασε ακμή τα Παλαιοχριστιανικά και τα Βυζαντινά χρόνια μέχρι την περίοδο της Τουρκοκρατίας (Χαστάογλου,2007:14, Παπαχατζής,1946:32, Γιαννόπουλος,1931, Τσοποτός:1991:55, Παπαθανασίου,1995:83).

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Παλαιοχριστιανικά Τείχη

Το Κάστρο είχε τετράπλευρο σχήμα και διαστάσεις 190 μέτρα στη νότια όψη και 320 μέτρα στη δυτική. Η επιφάνεια του Κάστρου κάλυπτε εξήντα στρέμματα, αποτελούνταν από τέσσερις πλευρές και η περίμετρος των τειχών του έφτανε το ένα χιλιόμετρο. Βορειοανατολικά του τείχους υπήρχε η ακρόπολη που εσωτερικό τείχος την χώριζε από την πόλη ενώ, για την επικοινωνία υπήρχε πύλη με άνοιγμα. Τα τείχη στα βόρεια σημεία συνόδευαν τετράπλευροι πύργοι και στα νότια σημεία όπου απαιτούσε καλύτερη προστασία οι πύργοι είχαν κυκλικό σχήμα. Στο οχυρό υπήρχε τάφος πλάτους 15 μέτρων όπως αποκαλύφθηκε στις ανασκαφές του 1991. Το πλάτος των τειχών με τις προσθήκες στο πέρασμα των αιώνων έφτασε τα τρία μέτρα περίπου. Στο Κάστρο υπήρχαν πύλες, η νότια, οδηγούσε στο λιμάνι, η βόρεια, στη Λάρισα, ενώ πρόσφατα ανακαλύφθηκε και στη δυτική πλευρά (7^ηΕΒΑ,2014:14-18, Χαστάογλου, 2007:17-18). Για την οχύρωση του Κάστρου των Παλαιών χρησιμοποιήθηκε οικοδομικό υλικό της ελληνιστικής περιόδου που προήλθε από πέτρινα μνημεία, τιμητικές επιγραφές σε πέτρινη βάση, αγάλματα τιμητικά στρατηγών των Μαγνητών και βάσεις αγαλμάτων της αρχαίας Δημητριάδας (Kravaritou,2014).

Εικόνα 2. Κάτοψη Κάστρου Παλαιών

Πηγή: <http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=volos>

Η ιστορία της Δημητριάδας στο κάστρο των Παλαιών ανά τους αιώνες, αποτυπώνεται στα τείχη του με τις επιδιορθώσεις και ανακαινίσεις από τους εκάστοτε κατόχους και κατακτητές. Με τη θεμελίωση των Αγίων Θεοδώρων το 1889, εμφανίζεται παλαιοχριστιανική βασιλική εκκλησία. Κατά τη διάρκεια των ανασκαφών που πραγματοποιήθηκαν το 1973-1974 εμφανίστηκε το ψηφιδωτό δάπεδο και αρχιτεκτονικά μέλη της ίδιας εκκλησίας στη νότια πλευρά της εκκλησίας των Αγίων Θεοδώρων που εκτιμάται πως είχε κτιστεί πάνω σε αρχαιότερο κτίσμα (Ντίνα, 2002, 7^η ΕΒΑ, 2014, Παπαθανασίου, 1995:46, Τσοποτός, 1991:54-55). (Βλ. παράρτημα 1, εικόνα 12)

Ακόμη, δύο λουτρά παλαιοχριστιανικής εποχής ήρθαν στην επιφάνεια από τις ανασκαφές. Το πρώτο βρίσκεται στην οδό Σουλίου και χρονολογείται στον 4^ο αιώνα. Το δεύτερο λουτρό χρονολογείται γύρω στον 6^ο αιώνα και μέρος του είναι ορατό από το συγκρότημα Λούλη (7^η ΕΒΑ, 2014:19). Τα ανωτέρω ευρήματα, περιγράφουν την ακμή του Κάστρου κατά την παλαιοχριστιανική εποχή και εντοπίστηκαν μέσα στα όρια του.

Παλαιοχριστιανικοί τάφοι – επιγραφές

Στις αρχαιολογικές ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν το 1935, δυτικά του Κάστρου του Βόλου, στην περιοχή όπου βρισκόταν το εργοστάσιο του Οινοπνεύματος, βρέθηκε παλαιοχριστιανικός τάφος κληρικού- ιερέα 4^{ου} αιώνας. Επάνω στον τάφο υπήρχε πλάκα λευκού μαρμάρου (ύψος 0,53, πλάτος 0,34, πάχος 0,06) με επιγραφή αναθεματικού περιεχομένου και απειλή που απευθύνεται στους τυχόν τυμβωρύχους. Η επιγραφή αυτή, αποσπάστηκε και μεταφέρθηκε στο Μουσείο του Βόλου. Παρόμοιες επιγραφές έχουν βρεθεί τόσο στη Δημητριάδα όσο και στην περιοχή των Φθιώτιδων Θηβών. Ο τύπος αυτών των επιγραφών προϋπήρχε στα Ρωμαϊκά χρόνια και χρησιμοποιούνταν από τους εθνικούς με τη διαφορά πως αντικαταστάθηκε στην επιγραφή κατά την πρώιμη Βυζαντινή εποχή το χρηματικό πρόστιμο για τους τυχόν βέβηλους με θρησκευτική απειλή (Γιαννόπουλος, 1936:401-406, Παπαθανασίου, 1995:41). (βλ. παράρτημα 1, εικόνα 13).

Δύο παλαιοχριστιανικά νεκροταφεία εντοπίστηκαν στην περιοχή, το πρώτο δυτικά από το Κάστρο, στη συνοικία Καπακλί, στο εργοστάσιο του οινοπνεύματος και το δεύτερο βόρεια του Κάστρου, στην περιοχή της Νέας Ιωνίας. Τα νεκροταφεία, ήταν συνέχεια των προϊστορικών και των αρχαίων Ελληνικών νεκροταφείων της αρχαίας Ιωλκού (Λιάπης, 18:1991, Ντίνα, 2002, Βενετσιάνος, 1998).

Την ίδια εποχή που οχυρώνεται το Κάστρο, τον 6^ο αιώνα δημιουργούνται επίσης σηματοφόροι σταθμοί –πύργοι με μόνιμη φρουρά για τη μετάδοση φωτεινών συνθηματικών αναλαμπών για την έγκαιρη πληροφόρηση των κατοίκων για τυχόν κινδύνους, αναμεταδιδόμενα σήματα μεταδίδονταν σε επόμενους σταθμούς, λείψανα τους συναντούμε σήμερα σε ακτές του Πηλίου (πυρφόρες βίγλες-φρυκτωρίες) (Παπαθανασίου,1995:74,76). Το λιμάνι της Δημητριάδας αναφέρεται στα ‘Θαύματα του Αγίου Δημητρίου’ τον 7^ο αιώνα ως σημαντική θαλάσσια οδός διακίνησης σιτηρών στη Θεσσαλία (7^η ΕΒΑ,2014:6-7). Πληροφορίες για τους αιώνες που ακολούθησαν από μέσα 7^{οο} έως και τον 9^ο αιώνα (σκοτεινοί αιώνες) δεν έχουμε όχι μόνο για τη Μαγνησία αλλά για όλη τη Θεσσαλία (Αβραμέα,1974:121). Μετά τον αφανισμό των Φθιώτιδων Θηβών αναπτύσσεται ο γειτονικός Αλμυρός γνωστός εκείνη την εποχή ως δύο Αλμυροί που εξελίσσονται σε σημαντικό ναυτικό και εμπορικό κέντρο. Το λιμάνι της Δημητριάδας, διατηρεί την ύπαρξή του καθ όλη τη Βυζαντινή περίοδο (Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:108-109). Αρχές του 9^{οο} αιώνα η Δημητριάδα αναφέρεται στις πηγές ως θέμα της Ελλάδας (Αβραμέα,1974:30).

ΣΑΡΑΚΗΝΟΙ ΠΕΙΡΑΤΕΣ ΣΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΑ (896μ.Χ.)

Μετά τους σεισμούς του 6ου αιώνα και τα βαρβαρικά φύλα των Σλάβων που έπληξαν την περιοχή εμφανίζονται οι Σαρακηνοί πειρατές. Οι Σαρακηνοί, ήταν Άραβες μουσουλμάνοι πειρατές που, ξεκινώντας επιδρομές από τη βόρεια Αφρική και την Άκαμπα έφτασαν στη Μεσόγειο¹⁵. Οι ίδιοι, το 652 εισβάλουν στη βυζαντινή τότε Σικελία κατακτώντας την το 902 ενώ, προσπάθησαν τα έτη 829, 846 και 849 να καταλάβουν και τη Ρώμη. Οι επιδρομές των Σαρακηνών στον Ελλαδικό χώρο ξεκίνησαν πριν τον 9^ο αιώνα, διήρκησαν ως τον 10^ο, προκαλώντας τον τρόμο και την ερήμωση νησιών του Αιγαίου. Το 824 κατακτούν την Κρήτη φτάνοντας ως τη Θεσσαλονίκη, τη δεύτερη πρωτεύουσα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, κυριεύοντας τη το 904 μ.Χ.. Η φρικαλεότητα των επιδρομών τους ήταν συνάρτηση του θρησκευτικού φανατισμού τους προς τους ‘άπιστους’ και της λεηλατικής τους διάθεσης (Παπαθανασίου,1991:82-83, Τσοποτός,1991:19). Σύμφωνα με πηγές της εποχής, ο χρονικογράφος Καμενιάτης ισχυρίζεται πως η κατάληψη της Δημητριάδας από τους Σαρακηνούς πειρατές προηγήθηκε της κατάκτησης της Θεσσαλονίκης. Οι ιστορικοί

¹⁵ Η λέξη Σαρακηνός προέρχεται από την αραβική λέξη σαράκα που σημαίνει ληστεύω (Παπαθανασίου,1991:81).

Παπαρρηγόπουλος και Ζακυνθινός την τοποθετούν ανάμεσα στο 896-902. Οι Τσοποτός, Παχατζής, Καμπούρογλου και De Murait στηριζόμενοι στη μαρτυρία του μοναχού Καμενιάτη την τοποθετούν στο έτος 896 το οποίο, μοιάζει να είναι η πιο πιθανή χρονιά κατά την οποία η Δημητριάδα πέφτει στα χέρια των Σαρακηνών. Το ίδιο συμπέρασμα εξάγεται και από τα χειρόγραφα των ‘Συνεχιστών του Θεοφάνη’ και τον Συμεών Μάγιστρο και Λογοθέτη¹⁶ (Παπαθανασίου,1991:85, Continuatus, 1838, Τσοποτός,1991:123).

Μέσα από την ιστορική μαρτυρία του χρονικογράφου Καμενιάτη, η Δημητριάδα τον 9^ο και 10^ο αιώνα θεωρούνταν σημαντική Βυζαντινή πόλη με αρκετό πληθυσμό (Χαστάογλου,2007:14, Αβραμέα,1974:139). Το ίδιο μαρτυρείται και από τις εκκλησιαστικές αναφορές όπως και τα πρακτικά Συνόδων. Ο Καμενιάτης υποστηρίζει πως η Δημητριάδα έπεσε στα χέρια των Σαρακηνών ύστερα από έφοδο χερσαίας πολιορκίας. Πιθανολογείται πως για την κατάκτηση της οχυρωμένης πόλης έγινε τειχομαχία¹⁷(βλ. παράρτημα), πρακτική που εφαρμόζονταν συχνά τον 9^ο αιώνα. Η κατάκτηση της Δημητριάδας έγινε υπό την ηγεσία του Δαμιανού. Η έγκαιρη υπεράσπιση της περιοχής από τον στρατηγό Νικηφόρο Φωκά δεν κατέστη δυνατή γεγονός, που έδωσε την ευκαιρία στο Δαμιανό να δράσει ελεύθερα. Καθιστώντας την κατεκτημένη πλέον Δημητριάδα ως ορμητήριο, ο Δαμιανός φτάνει στη Μακεδονία και τη Θράκη. Ο ίδιος εγκαταστάθηκε στη Δημητριάδα για ένα βραχύβιο διάστημα όπως αποδεικνύεται μέσα από τους ‘Συνεχιστές του Θεοφάνη’ και τον Ζακυνθινό. Άλλωστε, η μακρόχρονη παραμονή σε ένα κατακτημένο τόπο δεν αποτελούσε μέρος της στρατηγικής των πειρατών¹⁸(Παπαθανασίου,1991:87-88, Καμενιάτης,1938, Η Μαγνησία στο πέραςμα του χρόνου,2013, Τσοποτός,1991:125-126).

Οι συνέπειες της Σαρακηνής κατάκτησης ήταν ολέθριες για τη Δημητριάδα, οδήγησε την πόλη σε πλήρη αποσύνθεση και παρακμή. Οι πειρατές λεηλάτησαν και σφαγίασαν το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της πόλης, άλλοι οδηγήθηκαν αιχμάλωτοι στα

¹⁶ Οι ‘Συνεχιστές του Θεοφάνη’ κατέγραψαν τα ιστορικά συμβάντα της εποχής από 813-963 (Παπαθανασίου,1991:85).

Ο Συμεών Μάγιστρος και Λογοθέτης, κατά τον Ι^ο αιώνα κατείχε ανώτερη διοικητική θέση (Χριστοφιλόπουλος,1949).

¹⁷ Για την κατάκτηση μιας πόλης χρησιμοποιούνταν ξύλινες κατασκευές με πατώματα ύψους αντίστοιχο με τα τείχη γνωστό ως ξυλόκαστρο. Μέσα σε αυτό βρίσκονταν οι στρατιώτες που επρόκειτο να επιτεθούν. Η μετακίνησή του γινόταν με βόδια, άλογα και πεζούς πάνω σε ρόδες. Σειρές από τοξότες προστάτευαν αυτούς που το κινούσαν, ρίχνοντας τα βέλη τους προς το τείχος (Παπαθανασίου,1991:87).

¹⁸ Το τοπωνύμιο Σαρακηνός, του φαλακρού βουνού βόρεια του Βόλου είναι κατάλλειπο της Σαρακηνής κατάκτησης (Παπαθανασίου,1995:112, Τσοποτός,1991:125).

σκλαβοπάζαρα της Ανατολής ενώ, οι ελάχιστοι που κατάφεραν να ξεφύγουν διέφυγαν στο Πήλιο (Λιάπης,1991:24, Παπαθανασίου, 1991:89,1995:114).

Τον 11^ο αιώνα οι Αγαρηνοί πειρατές εμφανίζονται και πάλι στην Δημητριάδα, περίοδο που η περιοχή ήδη δεχόταν τις επιθέσεις των Βουλγάρων υπό τον Πέτρο Δελιάνο¹⁹ (7^η ΕΒΑ,2014:8). Το 1040 γίνεται κατάληψη από τους Βούλγαρους, οι οποίοι επισκευάζουν τα τείχη του Κάστρου όταν οι ίδιοι προκάλεσαν σε αυτά μεγάλες φθορές από τη χρήση πολιορκητικών μηχανών. Ωστόσο, η παραμονή τους εκεί ήταν σύντομη (Αβραμέα,1974:137, Παπαθανασίου,1995:131-132).

Την ίδια εποχή ο Παγασητικός Κόλπος αναφέρεται κυρίως ως Κόλπος των δύο Αλμυρών λόγω της σπουδαιότητας τους στο εμπόριο και τη ναυτιλία (Καλαντζή-Σμπυράκη,2000). Έτσι αποκαλείται και από τον ΑΙ Idrisi²⁰ που επισκέφτηκε την περιοχή τον 12^ο αιώνα. Ο ίδιος, καταχωρεί στο έργο του τη Δημητριάδα ως μικρή αστική πόλη (Παπαθανασίου,1988:190,1995:149). Το β' μισό του 11^{ου} αιώνα, η Δημητριάδα σύμφωνα με τον Κεκαυμένο ανήκει διοικητικά στο Δούκα της Θεσσαλονίκης (Αβραμέα,1974:32).

Το βυζαντινό ναυτικό γνώρισε τη μεγαλύτερη ανάπτυξή του την περίοδο της Μακεδονικής Δυναστείας (867-1056 μ.Χ.) ενώ, η παραμέληση του ήταν και ο λόγος που εξασθένησε η στρατιωτική υπεροχή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η Δημητριάδα, παραμένει σημαντικό λιμάνι ως το 12^ο αιώνα. Όταν το 1082 μ.Χ ο Αλέξιος Κομνηνός παραχώρησε θαλάσσια προνόμια στους Βενετούς για ελεύθερο εμπόριο και ανανέωση τους τα έτη 1126,1148,1187 και 1198, η κατοχή του λιμανιού περνάει σε αυτούς εξυπηρετώντας πλέον δικά τους συμφέροντα. Το λιμάνι της Δημητριάδας την εποχή αυτή πρωταγωνιστεί στο εμπόριο και ανάμεσα στις ιταλικές πόλεις Βενετία, Γένοβα, Πίζα, Ρογούζα, Αμάφι, ως ένα από τα σημαντικότερα της Παραλιακής Ελλάδας. (Αβραμέα,1974:139-140,7^ηΕΒΑ,2014:7-9, Χαστάογλου,2007:14). Την ίδια εποχή η σκαλα των Πλατανιδίων γίνεται εμπορικό κέντρο των ναυτικών Ιταλικών πόλεων (Λιάπης,2001:219). Το Αιγαίο Πέλαγος υπήρξε από τα προϊστορικά χρόνια σύνδεσμος ανάμεσα στα σημεία του κόσμου. Το πλοίο στη βυζαντινή εποχή μετέφερε τόσο μέσα στα όρια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας όσο και έξω από αυτή προϊόντα, ανθρώπους, ιδέες, πολιτιστικές και καλλιτεχνικές αξίες. Υπολείμματα της μεσαιωνικής κληρονομιάς

¹⁹ Οι Βούλγαροι το 1040-1041 πολιορκήσαν τη Δημητριάδα με πολιορκητικές μηχανές (Παπαθανασίου,1995:131).

²⁰ Άραβας γεωγράφος που ταξίδεψε με εντολή του βασιλιά της Σικελίας Ρογήρου Β' στην Ανατολή για τη δημιουργία μεσογειακού χάρτη, συνέγραψε το μεσαιωνικό βιβλίο του Ρογήρου (Παπαθανασίου,1988).

από τις εμπορικές δραστηριότητες συναντούμε σήμερα σε όλη την ακτογραμμή του βορείου Αιγαίου. Οι μεγάλες πόλεις – λιμάνια που συνέδεαν την Κωνσταντινούπολη και τη Μαύρη Θάλασσα με τη Μεσόγειο και τα Βαλκάνια διατηρούν εντυπωσιακά αρχαιολογικά μνημεία της βυζαντινής εποχής. Τα μεσαιωνικά πλοία γίνονται το μέσον που οι έμποροι, οι πιστοί και οι καλλιτέχνες μετέφεραν ιδέες, θρησκείες και τάσεις (Karagianni,2014).

Τα προνόμια στους Βενετούς, καθώς και η κατάργηση του Ταμείου ενίσχυσης Στόλου από τον Ιωάννη Κομνηνό έχουν σαν συνέπεια την παρακμή της ναυτικής δύναμης των βυζαντινών αλλά και της οικονομίας τους. Οι οργανωμένες επιθέσεις τόσο των Δυτικών όσο και των Τούρκων δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν, προδιαγράφοντας όχι μόνο το τέλος της θαλάσσιας κυριαρχίας των βυζαντινών αλλά και της ίδιας της αυτοκρατορίας (Κρασανάκης,2008:78,82, Mango,1980:75).

Οι Βενετοί, με ορόσημο την Δ' Σταυροφορία από 13^ο -15^ο αιώνα, γνώστες του υγρού στοιχείου που συμβόλιζε την ισχύ και την ελευθερία της πόλης τους κατάφεραν να εξελίξουν την εμπορική μεσαιωνική πόλη τους σε θαλασσοκρατορία με εκτεταμένες κτήσεις στην Αδριατική, Β. Ιταλία, Δαλματικές ακτές και ανατολική Μεσόγειο (Διαλέτη κ.α,2015).

2.5 ΥΣΤΕΡΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ: ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ- ΚΑΤΑΛΑΝΟΚΡΑΤΙΑ (1204-1423)

Για την περίοδο του ύστερου μεσαίωνα που υπήρξε περίοδος φραγκοκρατίας²¹ οι πληροφορίες που διαθέτουμε αφορούν κυρίως την περιοχή του Πηλίου και της Μαγνησίας. Τα μοναστήρια που ιδρύονται στο Πήλιο γνωστό τότε ως το βουνό της Ζαγοράς ή Δρόγγων το κάνουν γνωστό ως 'όρος των κελιών'²². Την ίδια εποχή βυζαντινοί φεουδάρχες έχουν στην κατοχή τους μεγάλες εκτάσεις και χωριά του Πηλίου. Το Κάστρο του Βόλου ήταν εκείνη την εποχή κώμη και ανήκε στον βυζαντινό φεουδάρχη Κατακαλών, οι κάτοικοι, ελεύθεροι γεωργοί με μικρές ιδιοκτησίες στην κατοχή τους (Λιάπης,1991:28-30). Η πιο γνωστή οικογένεια φεουδαρχών που διοίκησε την περιοχή είναι οι Μελισσηνοί τον 13^ο αιώνα (1207-1320) με γενάρχη τον

²¹ Το λατινικό βασίλειο που ιδρύεται στη Θεσσαλονίκη περιλαμβάνει όλη την Ελλάδα (Παπαθανασίου,1995:177). Την επικυριαρχία της Δημητριάδας και του Πηλίου είχε το νεοσύστατο κράτος της Ηπείρου Παπαθανασίου,1988:83).

²² Έγγραφα χρυσόβουλα και αργυρόβουνα ονομάζουν το Πήλιο όρος των κελιών (Λιάπης, 28, 1991).Το ίδιο φαίνεται και μέσα από το αγιολογικά κείμενα του Οσίου Χριστοδούλου 'Υποτίπωσιν' του 1091 (Αβραμέα:57,1974).

Κωνσταντίνο Μελισσηνό το 1205, εποχή που ξεκινάει η Φραγκοκρατία στην Ελλάδα. Το 1207 η Δημητριάδα μαζί με το Πήλιο (όρος Δρόγγου) δίνεται από τον Μιχαήλ Α' Αγγελό Δούκα Κομνηνό σαν φέουδο στον Κωνσταντίνο Μελισσηνό, που μέχρι το έτος 1204 ανήκε στο θέμα της Ελλάδας (Λιάπης,1991:29-30). Κύριο μέλημα του Μελησσινού ήταν να προστατεύσει την επικράτεια του από επιδρομές πειρατών γι αυτό και έχτισε μικρούς φρουριακούς σταθμούς (πυργόβιγλες-πύργοι επισκόπησης)²³ ερείπια διασώζονται σε απόκρημνες ακτές του Πηλίου και υψώματα βουνού. Παρόμοιοι πύργοι εντοπίζονται σε ακτές της Μεσογείου και σε νησιά. Στην περιοχή υιοθετήθηκε το σύστημα της δουλοπαροικίας όπως και σε όλη την Θεσσαλία. Ο ίδιος, διέμενε στην περιοχή του Παλιόκαστρου των Λεχωνίων (Μεθώνη) και έφερε τον τίτλο Κύριος Δημητριάδος και Λεχωνίων (Παπαθανασίου,1989:13,15,21,24-26,1998:97,102,111). Από εκεί γίνεται εξαγωγή μεταξιών και καλλιεργούνται συστηματικά μουριές²⁴(Παπαθανασίου,1989:28,1998:112-113). Τότε ακούγεται για πρώτη φορά το όνομα Λεχώνια. Το Παλιόκαστρο βρίσκεται σε κοντινή απόσταση με τα Άνω Λεχώνια σε λόφο με ύψος 250 μέτρα. Η έκταση του οικισμού καταλάμβανε την έκταση που σήμερα βρίσκονται τα Πλατανίδια και το Παλιόκαστρο ανάμεσα στα Άνω και Κάτω Λεχώνια (Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:109, Λιάπης,2001:227). Την ίδια εποχή χτίζεται από τους Βενεδικτίνους μοναχούς της πόλης Αμάφι, το μοναστήρι του Αγίου Ανδρέα εκεί που σήμερα βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Λαυρεντίου στο ομώνυμο μέρος. Οι Μελισσηνοί τοπάρχες της Δημητριάδας²⁵ από το 1207 έως το 1423 ίδρυσαν στο Πήλιο μοναστήρια και αναπτύσσεται έντονα η μοναστηριακή ζωή. Γύρω από τις μονές δημιουργήθηκαν οικιστικοί πυρήνες που εξελίχθηκαν σε ακμαίους οικισμούς. Τότε δημιουργήθηκε το μοναστήρι της Θεοτόκου της Μακρυνίτισσας στη Μακρυνίτσα και της Παναγίας Πορταρέας στην Πορταριά. (ΑσημακοπούλουΑτζάκα:1982:112, Δήμου,2014:11-12). Ο Κωνσταντίνος Μελισσηνός

²³ Ως σύστημα προειδοποίησης εχθρικού πλοίου ήταν το άναμα φωτιών στις κορυφές των πύργων χρησιμοποιώντας διακεκομένους καπνούς(Παπαθανασίου, 1998:102-103).

²⁴ Η μεσαιωνική πολιτεία των Λεχωνίων (Μεθώνη) θεωρούνταν από τα αρχαία χρόνια τα Ηλύσια Πεδία της Μαγνησίας, ήταν μια πολύ εύφορη περιοχή, η καλύτερη της Δημητριάδας. Κάτω από το λόφο Νεβεστίκι κτίστηκε κατά τους βυζαντινούς χρόνους το μεσαιωνικό φρούριο Παλιόκαστρο. Κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο αναπτύσσεται η Μεθώνη στα Πλατανίδια όπου και εντοπίστηκαν δύο βασιλικές παλαιοχριστιανικές εκκλησίες 4^{ου} -5^{ου} αιώνα ενώ ο οικισμός πιθανολογείται πως εγκαταλείπεται λόγω επιδρομών και μεταφέρεται στο φρούριο του Παλιόκαστρου που ενδεχομένως τειχίστηκε εκείνη την εποχή για προστασία από επιδρομές από τους βυζαντινούς αυτοκράτορες.(Αβραμέα,1974:108).

²⁵ Μέλη της οικογένειας των Μελισσηνών διακρίθηκαν σε όλη τη Βυζαντινή επικράτεια και αναδείχθηκαν σε ανώτερους τιτλούχους Βυζαντίου όπως στρατηγοί, έπαρχοι, εκκλησιαστικοί άρχοντες, τοπάρχες (Παπαθανασίου,1989:17).

ίδρυσε το 1214 το μοναστήρι της Οξείας Επισκέψεως στη Μακρυνίτσα στο όνομα της Παναγίας Υπεραγνού Θεομήτορος σε απόσταση 70 -80 μέτρα ανατολικά της σημερινής μητρόπολης της Μακρυνίτσας. Εκεί ο ίδιος διέμεινε τα τελευταία χρόνια της ζωής του ασπαζόμενος τον μοναχισμό (Κωνσταντίνος). Η Μονή, δεν διατηρείται σήμερα τόσο λόγω κατολισθήσεων εδάφους όσο και λόγω καταστροφής τους από τους Τούρκους. Στη θέση του σήμερα υπάρχει ένα εικονοστάσι (Παπαπαθανασίου,1989:30-31, 1998:119,123,125).

Το 1254 την εξουσία αναλαμβάνει ο γιός του Κωνσταντίνου Μελισσηνός, Νικόλαος ο οποίος παντρεύεται τη βυζαντινή πριγκίπισσα Άννα Μελισσηνού ανιψιά του Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου. Το 1271-1272²⁶ ιδρύουν στην Πορταριά (Δρυανούβινα) το μοναστήρι Προφήτη Ιωάννη Προδρόμου Νέας Πέτρας²⁷ που βρίσκεται στη θέση της σημερινής ομώνυμης μονής και το 1274 ασπάζονται το μοναχισμό²⁸. Στο νέο ναό του 19^{ου} εντοπίζονται γλυπτά εντοιχισμένα της παλιάς εκκλησίας.(Παπαθανασίου,1989:40-42, Μαμαλούκος,2004, Τσοποτός, 1991:150).

Το 1275 και με τοπάρχη τον Ιωάννη Μελισσηνό γίνεται ναυμαχία στον Παγασητικό Κόλπο, κοντά στην παλιά Δημητριάδα ανάμεσα σε Βυζαντινούς και Φράγκους με νίκη των Βυζαντινών. Η ναυμαχία είχε καθοριστική σημασία καθώς από 30 λατινικά πλοία 2 διασώθηκαν και συνέβη 14 χρόνια μετά την εκδίωξη Φράγκων από την Κωνσταντινούπολη και την ανακατάληψή της από την ελληνική αυτοκρατορία της Νίκαιας. Επί Ανδρονίκου Β' Παλαιολόγου γίνεται πολιορκία Δημητριάδας από το βυζαντινό ναύαρχο Μιχαήλ Ταρχανιώτη το 1284 η οποία απέτυχε (Λιάπης,1991:31, Παπαθανασίου,1998:157-159).

Η εμφάνιση Καταλανών στο Βυζάντιο και εχθροπραξίες μεταξύ τους συμβαίνει την περίοδο του Γαβριήλ Μελισσηνού ο οποίος και απέφυγε την εμπλοκή του σε αυτές (Παπαθανασίου,1998:170-171). Το 1310, η Δημητριάδα διοικείται από Καταλανούς (7^ηΕΒΑ,2014:9) όταν ο Βέλθερος Βριένιος την κυριεύει. Ο ελληνοκαταλανικός οίκος των Μελισσηνών – Nouvelles (1320-1423) δημιουργήθηκε μετά από σχέση επιγαμίας με

²⁶ Την ίδια χρονιά η Θεσσαλία περιέρχεται στο φραγκικό δουκάτο Αθηνών (Καλατζή-Σμπυράκη,2000:51).

²⁷ Κοντά στο μοναστήρι Προφήτη Προδρόμου Νέας Πέτρας υπήρχε μικρό μοναστήρι στο όνομα Υπεράγνου Θεομήτορος της Πορταρέας από το οποίο έλαβε το όνομά της η Πορταριά. Μετόχι της μονής Παναγίας Πορταρέας ήταν το εκκλησίδιο που διασώζεται σήμερα δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου (Greek Orthodox Religious Tourism,2015).

²⁸ Η Άννα Μελισσηνού ως Ανθούσα στη μονή του Προδρόμου. Η επιτάφεια πλάκα της εντοιχίστηκε στο Ναό της Παναγίας στο λόφο της Επισκοπής στον Άνω Βόλο. Ο Νικόλαος Μελισσηνός ως Ιωασάφ – Νείλος στη Μονή Οξείας επισκέψεως. Η επιτάφεια πλάκα βρίσκεται στο Ναό Αγίου Αθανασίου Μακρυνίτσας (Παπαθανασίου, 1998:141-143).

του Καταλανού Όθωνα De Novelles και της Άννας Μελισσηνής²⁹. Ο γιός τους, διάδοχος ελληνοκαταλανός ηγεμόνας Αρμεγκόλιο Μελισσηνός-Νοβέλ αποκαλείται κόμης της Μίτρας όπως και η Δημητριάδα, Βαρόνος των Λεχωνίων και Κόμης Εστανιόλ ο ίδιος κατέχει σημαντική θέση στο καταλανικό δουκάτο Αθηνών-Θηβών (Παπαθανασίου,1998:24, Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:109). Από το 1320 μέχρι και την πρώτη κατάκτηση από τους Τούρκους το 1396 στην περιοχή διοικεί ο Ελληνοκαταλωνικός οίκος και η περιοχή της Δημητριάδας και των Λεχωνίων παρουσιάζουν ακμή (Παπαθανασίου,1989:50-54,1998:212).

Πρώτη ιστορική μαρτυρία του κάστρου των παλαιών ως κάστρο του Γόλου³⁰ έχουμε το έτος 1333 από τον βυζαντινό ιστορικό Ιωάννη Καντακουζινό όταν αναλαμβάνει τη Μαγνησία ο Ιωάννης Μονομάχος, επί βασιλείας Ανδρονίκου Γ' Παλαιολόγου όπου τελικά η Δημητριάδα παραμένει υπό την κυριαρχία του οίκου των Καταλανών (Λιάπης,1991:23, Γιαννόπουλος,1931:114, 7^ηΕΒΑ,2014:9). Η κυριαρχία των ελληνοκαταλανών στην περιοχή καταλύεται το 1390 με την κατάληψη του φρουρίου των Νέων Πατρών ενώ ακολουθεί το 1470 η κατάληψη από τους Τούρκους όπου και παύει πλέον το Κάστρο να λειτουργεί (Λιάπης,2001). Πριν από τους Τούρκους, οι Βενετοί κατείχαν από το 1403 έως το 1423 ή και αργότερα 5 μίλια γης στα Λεχώνια (Παπαθανασίου,1998:241-243). Όταν χάνουν τις κτήσεις τους στη Μεσόγειο λόγω Τουρκοκρατίας έρχεται και η οικονομική τους παρακμή (Διαλέτη κ.α,2015). Οι Βενετοί, οι Καταλανοί και οι Φράγκοι που εισβάλουν στη Μαγνησία κατά τον ύστερο μεσαίωνα περιόρισαν τη δράση τους σε αρχαίες ακροπόλεις (Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:114). Η λατινική κατάκτηση στον ελληνικό χώρο γενικότερα δεν μπόρεσε να αλλοιώσει τις κοινοτικές δομές που είχε διαμορφώσει η βυζαντινή κυριαρχία καθώς ερχόταν σε αντίθεση με το φεουδαρχικό καθεστώς της λατινικής δύσης (Παπαθανασίου,2010).

Μελετητές τη ιστορίας της Δημητριάδας όπως ο Γ. Παχυμέρης που υπήρξε μάρτυρας των γεγονότων αλλά και ο σύγχρονος μας Α. Παπαθανασίου ισχυρίζονται πως η παλαιοχριστιανική Δημητριάδα παρέμεινε στην ίδια τοπογραφική θέση κατά τη βυζαντινή περίοδο χωρίς να μετακομίσει στο λόφο των Παλαιών. Πιο συγκεκριμένα, ο Παπαθανασίου υποστηρίζει πως η θέση της Δημητριάδας ως βυζαντινό θέμα

²⁹ Κόρη του τοπάρχη της Δημητριάδας Γαβριήλ Μελισσηνού και αδερφή του 5^{ου} στη σειρά διαδοχής τοπαρχίας, Στέφανου Μελλισσηνού Γαβριηλόπουλου (Παπαθανασίου,1998:24)

³⁰ Το τοπωνύμιο Γόλος προέρχεται από το σλαβικής προέλευσης gol και σημαίνει γυμνός τόπος. Πιθανολογείται πως η ονομασία προέρχεται από την Σλαβική παραμονή στην περιοχή κατά τους Σκοτεινούς Χρόνους 7^ο – 8^ο αιώνα (Λιάπης,1991:23-25).

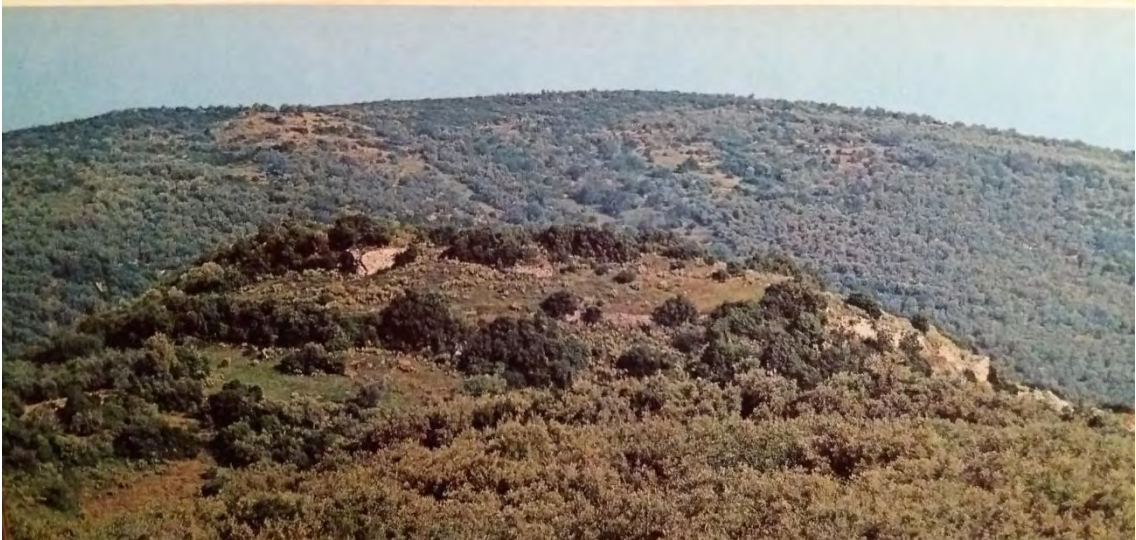
επιβεβαιώνεται από Αργυρόβουλο του 1266, η περιοχή αποτελούσε στρατηγική έδρα, δηλαδή μεγάλης έκτασης πόλη καθώς σε αυτή έπρεπε να συνυπάρχουν πολίτες, στρατιώτες και διοικητικοί υπάλληλοι. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τη Δημητριάδα να βρίσκεται στο μικρής έκτασης κάστρο των Παλαιών (Παπαθανασίου,1998:134). Αλλά και ο ίδιος ο Marzloff έχει θέση ερωτηματικό σχετικά με τη θέση της Δημητριάδας κατά τη βυζαντινή εποχή. Την ίδια άποψη εκφράζει και ο ιστορικός του 13ου αιώνα Γ. Παχυμέρης (1242-1310) ο οποίος κατέγραψε την πολιορκία της Δημητριάδας από τον βυζαντινό ναύαρχο Ν. Ταρχανιώτη. Οι εικοσιτέσσερις ξύλινοι πολιορκητικοί πύργοι που χρειάστηκαν και η εκσκαφή της τάφρου γύρω από τη Δημητριάδα και το γέμισμα τους με θαλασσίνο νερό αποδεικνύει σύμφωνα με τον ίδιο πως η Δημητριάδα δεν μπορούσε να είναι σε λόφο. Η Δημητριάδα τον 13^ο είναι μικρής έκτασης βυζαντινό θέμα στρατηγικής όμως σημασίας, για το λόγω αυτό λειτουργεί ως στρατιωτική βάση (Παπαθανασίου,1995:48, 1996: 79-83, 1998:135,159).

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΟΧΥΡΩΣΕΩΝ- ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ-ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ

Στο ανατολικό Πήλιο στην περιοχή Κεραμίδι εντοπίζονται κατάλοιπα βυζαντινών οχυρώσεων και οικισμών που δημιουργήθηκαν για την αποφυγή θαλάσσιων επιδρομών, στο νότιο Πήλιο στο χωριό Βένετο. Στο Τρίκερι, στη θέση Κόττες εντοπίζεται μεγάλη παλαιοχριστιανική εκκλησία. Στο Λαύκο της Μηλίνας και στο Χόρτο εντοπίζονται παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά ερείπια ενώ το Λεφόκαστρο θεωρείται σημαντική βυζαντινή θέση. Ανάμεσα στο Λεφόκαστρο και στα Καλά Νερά βρίσκεται ο Κορακόπυργος ή Παλαιόπυργος και ανάμεσα στο Λεφόκαστρο και στις Μηλιές το Γενιτσαρόκαστρο (Αβραμέα:103,105-107:1974, Παπαθανασίου,1995:50, Λιάπης1999:274).

1.ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ

Από το βυζαντινό οχυρό διατηρείται ένας πύργος στη νότια πλευρά του Παλιόκαστρου και ερείπια από το τείχος τείχους και πύργων. Διασώζεται 25 μ. τείχους με μέγιστο ύψος 2 μ. και πλάτος 2,20 στην νότια πλευρά. Στη δυτική 30 μ. με μέγιστο ύψος 3 μ. και πλάτος 2, βόρεια 10μ, ύψος 2, πλάτος 1,5. Διατηρείται πύργος στη δυτική πλευρά ύψους 3,5μ. Ο μεσαίος πύργος της νότιας πλευράς διατηρείται σε καλή κατάσταση με διαστάσεις 3x5 ύψος 6,5μ. Ερείπια τρίκλιτης βασιλικής διαστάσεων 16X7,40 ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου 10^{ου} -11^{ου} αιώνα. (Λιάπης, 2001, Μαμαλούκος,2004).

Εικόνα 3. Παλαιόκαστρο

Πηγή: Το χρονικό ενός πολιτισμού, 1982:111

2. ΠΥΡΓΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΓΙΟΥ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΥ

Ο επισκοπικός πύργος του ύστερου μεσαίωνα που εντοπίζεται στην περιοχή του Αγίου Λαυρεντίου είναι το καλύτερα διατηρημένο κάστρο –οχυρό ύψους 3 μέτρων (Παπαθανασίου, 1998:499-500).

Εικόνα 4. Πύργος στην περιοχή Αγίου Λαυρεντίου

Πηγή: Η Μαγνησία και το Πήλιο στον ύστερο μεσαίωνα, 1998:499

3.ΑΓΙΟΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ

Το μοναστήρι του Αγίου Λαυρεντίου βρέθηκε εγκαταλειμμένο από μοναχούς του Αγίου Όρους το 1378. Ο αρχηγός τους Λαυρέντιος ο οποίος σήμερα είναι όσιος της ορθόδοξης εκκλησίας έδωσε στο μοναστήρι το όνομα του Αγίου Λαυρεντίου. Γύρω από τα μοναστήρια άρχισαν να κάνουν την εμφάνιση τους οι πρώτοι οικισμοί για να γίνουν από τον 16^ο αιώνα τα πρώτα χωριά του Πηλίου. Είναι από τους σημαντικότερους σωζόμενους ναούς της Μαγνησίας της ύστερης βυζαντινής περιόδου. Αρχικά ήταν μεγάλων διαστάσεων σταυροειδής τετρακίονος ναός με ενιαίο νάρθηκα και κίονες (Παπαθανασίου,1989:58).

Εικόνα 5. Άγιος Λαυρέντιος

Πηγή: Το χρονικό ενός πολιτισμού,1982:111

4.ΛΟΦΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

Στον λόφο της Επισκοπής στον Άνω Βόλο Μαγνησίας μέσα στα ερείπια βυζαντινού περιβόλου βρίσκεται ο ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, τρίκλιτη βασιλική χωρίς τρούλο στην οποία εντοιχίστηκαν ανάγλυφα και επιγραφές όπως τμήμα της σαρκοφάγου της Άννας Μελισσηνής αλλά και τμήμα της παλιότερης βασιλικής. Η πρώτη μονή του 13^{ου} αιώνα καταστράφηκε τον ύστερο μεσαίωνα ή κατά Τουρκοκρατία. Ο Επίσκοπος Δημητριάδος Κάλλιστος έχτισε το 1639 στη θέση της παλιάς νέα εκκλησία και

επισκοπείο που αποτέλεσε επισκοπική έδρα κατά την Τουρκοκρατία. (Αρχαιολογικός χάρτης Μαγνησίας,2010, Μαμαλούκος,2004).Στην ίδια περιοχή εντοπίζονται λείψανα μικρότερων εκκλησιών του 13^{ου} -14^{ου} αιώνας όπως ο ναός του Γενεσίου του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου και ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (Μαμαλούκος,2004).

Εικόνα 6. Επισκοπή Άνω Βόλου, βυζαντινά γλυπτά εντοιχισμένα.

Πηγή: Το χρονικό ενός πολιτισμού, 1982:163.

5.ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΛΑΤΑΝΙΔΙΑ

Ερείπια Παλαιοχριστιανικού εκκλησιαστικού συγκροτήματος εντοπίστηκε στα Πλατανίδια στο βόρειο άκρο. Σε απόσταση γύρω στα 100 μέτρα η μια από τις δύο τρίκλιτες βασιλικές εκκλησίες μισοκαλυμμένες από το νερό της θάλασσας. Πρόκειται για εκκλησίες του 4^{ου} αιώνας με γλυπτά και ψηφιδωτό δάπεδο (ΔΗΚΙ,ΙΑΣΘ, 2010, Βαραλής,2004).

Εικόνα 7. Παλαιοχριστιανική βασιλική β', Πλατανίδια

Πηγή: Εν Βόλω, 2004

2.6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Η έλλειψη πηγών, όπως προαναφέραμε δυσχεραίνει την εξαγωγή συμπερασμάτων του τρόπου διαβίωσης και της κοινωνικής ζωής. Παρόλα αυτά υπάρχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά που αφορούν τη λειτουργία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Υπήρχε ανισότητα ανάμεσα πλούσιους και φτωχούς ενώ, οι διοικητικές θέσεις απέφεραν μεγάλες απολαβές. Πολλοί βρισκόταν στα όρια της φτώχειας όπως οι ανειδίκευτοι εργάτες με χαμηλότερες αμοιβές. Οι τιμές αγαθών και ενδυμάτων ήταν πολύ υψηλές. Οι τεχνίτες που ήταν οργανωμένοι σε συντεχνίες μπορούσαν να αποφέρουν σημαντικά κέρδη. Το επάγγελμα του εμπόρου ήταν αυτό που κάποιος μπορούσε να αποκτήσει κέρδη ιδιαίτερα από τον 11^ο αιώνα. Παράλληλα, ο έντονος κρατικός παρεμβατισμός κατά τον 10^ο και 11^ο αιώνα δημιουργούσε ασφυκτικές καταστάσεις στην ανάπτυξη της οικονομίας ενώ κατά τον 13^ο αιώνα οδήγησε σε εξαθλίωση τον πληθυσμό (Mango,1980:53-55,Παπαθανασίου,1995:123,167). Ο Σωτηρίου εντόπισε θέσεις λατομείων στη Νέα Αγχίαλο, στο Καντήραγα και στις Μικροθήβες από τα οποία προήλθε ο γλυπτός διάκοσμος βασιλικών εκκλησιών στις Φθιώτιδες Θήβες. Σε παλαιοχριστιανική επιγραφή ανάμεσα στις Φθιώτιδες Θήβες και την αρχαία Πύρασο αποκαλύφθηκε η λέξη 'αρμυρά' και πιθανολογεί την εξόρυξη άλατος στην περιοχή (Αβραμέα,1974:69). Κατά τη βυζαντινή εποχή στις Νέες Παγασές υπήρχαν αλυκές και εξαγόταν αλάτι (Παπαθανασίου,1995:52). Η τιμή του ψωμιού που ήταν η βασική τροφή, έως τον 7^ο αιώνα διανέμονταν δωρεάν, ενώ και αργότερα η τιμή του ήταν

χαμηλή για να είναι προσβάσιμο από όλους. Τα κυριότερα είδη διατροφής ήταν ψωμί, λάδι, ελιές, τυρί, ψάρια στις παραθαλάσσιες περιοχές. Το κρέας θεωρούνταν πολυτέλεια για τους περισσότερους και υπήρχε σπάνια στη διατροφή (Ελξευσις,2016). Η ένδυση ήταν ιδιαίτερα ακριβή ακόμη και στα χαμηλής ποιότητας υφάσματα. Στο εσωτερικό της τειχισμένης από τον Ιουστινιανό Δημητριάδα ο περιορισμένος χώρος δημιουργούσε προβλήματα στους κατοίκους ενώ υπήρχε έλλειψη υγιεινής υποδομής. Η κυκλοφορία τις νυχτερινές ώρες δεν ήταν ελεύθερη ενώ, οι βυζαντινές αστές ζούσαν μέσα στα σπίτια τους με μέλημα την ανατροφή των παιδιών τους (Παπαθανασίου,1995:127).

2.7. ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Οι Τούρκοι εισβάλουν στη Θεσσαλία περίπου το 1393 έως το 1403 όπου ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Μανουήλ Παλαιολόγος επανακτά τη Θεσσαλία στη βυζαντινή κυριαρχία.. Η οριστική κατάκτηση της Μαγνησίας από τους Οθωμανούς Τούρκους γίνεται το 1423 από τον Τουραχάν –Μπέη και το Κάστρο μετατρέπεται σε οθωμανικό φρούριο (Παπαθανασίου,1989:61-62). Οι Τούρκοι επέλεξαν το βυζαντινό Κάστρο για στρατιωτικό κέντρο εκδιώκοντας τους χριστιανούς κατοίκους του στο Πήλιο και έκτοτε το κάστρο κατοικήθηκε αποκλειστικά από αυτούς. Μετά την τουρκική κατάκτηση η Δημητριάδα παρακμάζει ενώ, μέχρι τον 16^ο αιώνα ο πληθυσμός της έχει μετοικήσει στο Πήλιο (Ασημακοπούλου-Ατζάκα,1982:109).Τους αιώνες που ακολούθησαν, το κάστρο δέχεται επίθεση από τον Βενετό Μοροζίνι γκρεμίζοντας τα τείχη του ολοκληρωτικά. Σε αυτή την περίοδο πιθανολογείται πως καταστραφήκαν και τα βυζαντινά μνημεία που διατηρούνταν στο Κάστρο. Ακολούθησε η ανοικοδόμηση του Κάστρου σύμφωνα με την τουρκική οργάνωση χώρου. Υπάρχουν 2 πιστές αποτυπώσεις του κάστρου πριν από το 1655 και κυκλοφόρησαν το 1686 από τον Coronelli, τον επίσημο κοσμογράφο της ενετικής δημοκρατίας και το 1703 από τον Ολλανδό Dapper (Λιάπης,1991:42, Η Μαγνησία στο Πέρασμα του χρόνου,2013). Ακόμη, ζωγραφική απεικόνιση του Κάστρου το 1779 από τον 12χρονο γιο του καπετάνιου σουηδικού πλοίου στο Βόλο³¹. (βλ. Παράρτημα 1, εικόνα 19-23) Σύμφωνα με τις αφηγήσεις του Coronelli,το Κάστρο μαζί με τα μαγαζιά και τις αποθήκες των χριστιανών στη θάλασσα στους οποίους η είσοδος σε αυτό ήταν απαγορευμένη, αποτελούσε στρατιωτική τούρκικη βάση

³¹ Το πρωτότυπο βρίσκεται στη Βασιλική Βιβλιοθήκη της Στοκχόλμης (dikipedia)

(Τσοποτός,1991:191-194, Σκουβαράς και Μακρής,1998:10-11). Μέχρι το 1840 το Κάστρο αποτέλεσε το μοναδικό οικισμό τη περιοχής (Χαστάογλου,2007:15,17).

Το 1889 γκρεμίζονται τα τείχη του Κάστρου από την ελληνική κυβέρνηση και μαζί με αυτό ο παλιός Γόλος. Την ίδια στιγμή δίπλα σε αυτόν ανθίζει η νέα ανοχύρωτη πόλη του Βόλου και το 1829 δημιουργείται η νέα πόλη του Βόλου με τα πρώτα κτίσματα ανατολικά του Κάστρου στην παραλία (Λιάπης,1991:76,91-92). Με την κατεδάφιση των τειχών έρχονται στην επιφάνεια αρχαιολογικά ευρήματα και στρώματα όλων των εποχών των επάλληλων συνοικισμών (Τσοποτός,1991:157,230). Ωστόσο, τμήμα των τειχών του όπως προαναφέραμε διατηρείται στη δυτική πλευρά, στην ΒΑ γωνία και τμήματα σε βόρεια, ανατολική και δυτική (Λιάπης,1991:18,19, Χαστάογλου, 2007:14,7^η ΕΒΑ:2014:14-15).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της μελέτης αφορά την βιβλιογραφική και την αρθρογραφική ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας. Όπως επίσης τον σχολιασμό και τη συλλογή δευτερογενών δεδομένων. Σε ότι αφορά την ενότητα της πρότασης για τη δημιουργία θεματικού μουσείου στην περιοχή των Παλαιών αυτή βασίζεται στο σχεδιασμό ενός σχεδίου μάρκετινγκ, σύμφωνα με το οποίο παρουσιάζεται η συνολική ιδέα της πρότασης που αφορά τη δημιουργία του μουσείου, τη στρατηγική προώθησης όπως επίσης και τα εκτιμώμενα οφέλη από την πραγματοποίηση της επένδυσης από κοινωνικής, πολιτιστικής και οικονομικής προσέγγισης.

Τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία προκύπτουν είναι τα εξής:

- ❖ Καλύφθηκε το ιστορικό κενό; /Έγινε ‘γνωστή’ η μεσαιωνική ιστορία του τόπου;
- ❖ Μπορεί να δημιουργηθεί ένα θεματικό μεσαιωνικό μουσείο στην περιοχή του Βόλου;
- ❖ Μπορεί η δημιουργία ενός μεσαιωνικού θεματικού μουσείου να συμβάλλει στην προβολή του τόπου, στην βελτίωση εικόνας του, την τουριστική ανάπτυξη και την βελτίωση της οικονομίας του;

Οι δυσκολίες που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της συγγραφής αφορούν κυρίως τις ελλιπείς ιστορικές πηγές και τα μη διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, δημογραφικά και ποσοτικά. Παρόλο που απευθυνθήκαμε στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας για πρόσβαση σε αρχεία όπως αρχιτεκτονικά σχέδια, χάρτες, ξενάγηση και συνεπώς πολύτιμη βοήθεια στην διεξαγωγή της έρευνας, δεν υπήρξε ανταπόκριση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΜΟΥΣΕΙΟ – ΟΡΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM), το Μουσείο ορίζεται ως μη κερδοσκοπικό, μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας, είναι ανοικτό στο κοινό που αποκτά, συντηρεί, ερευνά, ικανοποιεί και εκθέτει την υλική και άυλη κληρονομιά της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντος για σκοπούς μελέτης και απόλαυσης (ICOM,2007). Τα αντικείμενα που έχει αποκτήσει έχουν εκπαιδευτική και αισθητική σημασία (Burgaw,1997). Τα Μουσεία αποτελούν χώρο διαφύλαξης και συντήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, συνιστούν δραστηριότητα αναψυχής στον ελεύθερο χρόνο των ατόμων και την ίδια στιγμή μοχλό βιώσιμης ανάπτυξης μιας περιοχής (Mortaki,2013). Μουσεία, ακόμη είναι οι χώροι όπου βρίσκονται συγκεντρωμένα τεκμήρια ανθρώπινου πολιτισμού, υλικά κατάλοιπα, μάρτυρας της ιστορίας του ανθρώπου και του φυσικού κόσμου. Έχουν μορφωτικό και κοινωνικό ρόλο, προσφέρουν εκπαίδευση και ψυχαγωγία στο κοινό (Noesis,2017). Ο Hein, (2005) ορίζει το μουσείο ως επικοινωνιακό σύστημα με πολλούς ρόλους. Όσο πιο αποτελεσματικά επικοινωνεί με το ευρύ κοινό τόσο πιο σωστά εκπληρώνει την αποστολή του. Μέσω της κατανόησης του θεσμού του μουσείου η κοινωνία μπορεί να εξελιχθεί και να αξιοποιήσει τόσο το παρόν όσο και το μέλλον της. Παρόλα αυτά, τα μουσεία αποτελούν αντικείμενο μελέτης μόλις τις τελευταίες δεκαετίες (Μπούνια και Γκαζή,2012:22). Σύμφωνα με τον Foucault,(1978) η δομή και το περιεχόμενο ενός μουσείου μπορεί να επηρεαστεί από πολιτικές και θρησκευτικές εξουσίες που διαμορφώνουν ατομικές και κοινωνικές συνειδήσεις (Burchell et al,1991).

3.1 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Το μουσείο είναι το σημαντικότερο θεσμικό όργανο πολιτιστικής κληρονομιάς. Η λέξη μουσείο προέρχεται από τις ελληνικές θεότητες, μούσες. Το πρώτο μουσείο δημιουργήθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου τον 3^ο αιώνα π.Χ. από τον Πτολεμαίο Σωτήρα. Στη ρωμαϊκή περίοδο αποκτά το όνομα museum και λειτουργεί ως χώρος συνάντησης. Οι ιδιωτικές συλλογές των Μεδίκων τον 15^ο αιώνα στη Φλωρεντία αποτελούν τον πυρήνα των ευρωπαϊκών μουσείων (Δαλακούρα, 2008, Lewis,2000). Με τη δημιουργία Εθνών τέλη 17^{οο} -19^{οο} αιώνα, τα μουσεία στεγάζονται σε επιβλητικά κτίρια, είναι ανοικτά στο κοινό ενισχύοντας την εθνική ταυτότητα (Economou,2007). Τα περισσότερα μουσεία ιδρύθηκαν τον 19^ο αιώνα, παρουσίαζαν εκθέσεις και

επιστημονική γνώση χωρίς όμως να λαμβάνουν υπόψη τις απαιτήσεις του κοινού (Hein,2005).

Το μουσείο όπως έγινε γνωστό στην κοινωνία ως εγκυκλοπαιδικό ίδρυμα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έχει αρχίσει να αλλάζει μορφή και γίνεται πιο ανθρωποκεντρικό. Ο επισκέπτης δεν είναι πλέον παθητικός δέκτης αλλά συμμετέχει επικοινωνιακά και ιδεολογικά ώστε, να μπορέσει να αποτελέσει το μουσείο ανταγωνιστική επιλογή στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου (Σταματέλου,2007,Scott,2000).

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 σημειώθηκαν προσπάθειες αντιμετώπισης του μειωμένου αριθμού επισκεπτών στα μουσεία. Κύριος λόγος της υποτονικότητας ήταν η χαμηλή εμπλοκή του κοινού με τα εκθέματα. Τη δεκαετία του 1980 το μουσείο άλλαξε, για χρόνια ήταν χώρος εσωστρεφής για λίγους, ξαφνικά γίνεται μεγάλο άνοιγμα με θεαματική αρχιτεκτονική και δημοφιλείς περιοδικές εκθέσεις που υιοθετήθηκαν από αμέτρητα μουσεία με μεγάλη επιτυχία. Από τότε διατηρείται η δημοτικότητα του μουσείου και ο αριθμός του πολλαπλασιάζεται. Στόχος δεν είναι μόνο η αισθητική απόλαυση αλλά η μεταβίβαση της ιστορικής σημασίας στο ευρύ κοινό. Τα μουσεία γίνονται πιο προσιτά, πιο δημοκρατικά ενώ, μέσα από τις δράσεις τους δημιουργούν οικονομικά οφέλη εξασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα τους. Η εντυπωσιακή αρχιτεκτονική ελκύει μεγάλο αριθμό επισκεπτών όμως, η εμπλοκή των επισκεπτών με τα εκθέματα αποδεικνύεται πως είναι αυτό που εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη επιτυχία (Badburne,2001, Desvallées & Mairesse,2014, Falk&Dierking,2000). Το μουσείο παρόλο που εξακολουθεί να έχει ως προτεραιότητα την προστασία των εκθεμάτων αλλάζει τον τρόπο παρουσίασης τους γιατί πλέον πρωταγωνιστεί ο επισκέπτης. Το σημερινό μουσείο, αποτελεί παράγοντα όχι μόνο πολιτισμικής αλλά οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, καλείται να είναι προσιτό σε όλους, να διευρύνει το κοινό του και να διατηρήσει το ήδη υπάρχον (Black, 2005:19,22,27).

Το μεγάλο κύμα των μουσείων είναι αποτέλεσμα του ανταγωνισμού των πόλεων και της βελτίωσης της εικόνας τους (Kotler κ.α. 1999:152). Σε σχετικά σύντομο διάστημα το μουσείο έχει καταστεί βασικό στοιχείο του τουριστικού τομέα και της αστικής ανάπτυξης. Στον ανταγωνισμό τους να προσελκύσουν τουρίστες, κατοίκους και επιχειρήσεις όλο και περισσότερες πόλεις προβάλλονται ως πολιτιστικές, δίνουν αυξημένη προσοχή σε επενδύσεις, κατασκευές, εγκαταστάσεις και αναδιαμόρφωση μουσείων. Η έκρηξη των μουσείων ξεκίνησε το 1970 φτάνοντας στο κέντρο Pompidou στο Παρίσι ως το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα μουσείου που συνδυάζει εκπαίδευση, χώρους διασκέδασης και βιβλιοθήκη χαρακτηρίζοντάς το πολιτιστικό

κέντρο (Van Aalst & Boogaarts,2002, Δέφνερ και Μεταξάς,2010). Επίσης, το μουσείο Guggenheim στο Μπιλμπάο που κατάφερε να αλλάξει την βιομηχανική εικόνα της περιοχής σε σημαντικό τόπο έλξης χιλιάδων επισκεπτών και ενισχύοντας την οικονομική του ανάπτυξη (Van Aalst & Boogaarts,2002, Metaxas & Petrakos,2004). Ενώ, πολύ πρόσφατα εγκαινιάστηκε το μουσείο Λούβρο στο Αμπού Ντάμπι που κόστισε 1δισ £ και με σκοπό να μεταμορφώσει την εικόνα της πόλης (Trend,2017).

Οι εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες συνδέονται με εμπόριο και ψυχαγωγία. Το μουσείο έχει μεταμορφωθεί από μέρος διατήρησης πολιτισμού σε τουριστικό προορισμό όπου αυξάνεται η κατανάλωση και η συμμετοχή του κοινού (Hall,2000, Van Aalst &Boogarts,2002). Από τις μόνιμες συλλογές σε σύγχρονα κέντρα ψυχαγωγίας που περιλαμβάνουν παρουσιάσεις εκθέσεων, καλλιτεχνικές και άλλες παραστάσεις. (Categorization of museums,2017). Τα πιο επιτυχημένα μουσεία προσφέρουν ποικίλες εμπειρίες και προσελκύουν διαφορετικό κοινό ανατακλώντας τις διαφοροποιημένες ανάγκες κάθε επισκέπτη (Kotler & Kotler, 1998:xx).

Τον 21^ο αιώνα, τα εκθέματα αποτελούν μέρος της εμπειρίας του επισκέπτη. Οι σημερινές προτεραιότητες των μουσείων περιλαμβάνουν εύκολη πρόσβαση, εστιατόρια, ψώνια, ευέλικτες εκθέσεις και συμμετοχή κοινού (Schwartzter,1999:42). Έχουν πολιτιστική πολυμορφία, μπορούν να διαμορφώσουν την ταυτότητα μιας πόλης και να ενώσουν κοινωνικές ομάδες (Clarke et al, 2001).

Νέες μουσειακές λειτουργίες καθιερώθηκαν από το β'μισό του έτους 2000 και υπέφεραν αρχιτεκτονικές μεταβολές. Δημιουργήθηκαν χώροι εκπαιδευτικών εργαστηρίων, ανάπαυσης, πολλαπλών χρήσεων, βιβλιοπωλεία, εστιατόρια και πωλητήρια αντικειμένων. Ο ρόλος, η ανάπτυξη και η διαχείριση των μουσείων εξελίχθηκαν πολύ τις τελευταίες δεκαετίες, ο θεσμός του μουσείου ανθεωρήθηκε ριζικά εστιάζοντας στους επισκέπτες. Τα μεγάλα μουσεία στρέφονται προς επιχειρηματικά πρότυπα για διαχείριση καθημερινων δράσεων (Desvallées & Mairesse,2014). Στα σύγχρονα μουσεία, για δημιουργία εκθέσεων και επικοινωνία με το κοινό συμβάλλουν πολλές επιστημονικές ειδικότητες (Noesis,2017). Η υιοθέτηση μουσειακού μάρκετινγκ και μάνατζμεντ από τα μουσεία συμβάλλει στην αναβάθμιση του κοινωνικού τους ρόλου για εκπαίδευση, διαφύλαξη συλλογής και πολιτιστική αναβάθμιση (Hatcher,2005). Η πρόκληση για τα νέα μουσεία είναι να δώσουν προτεραιότητα στο σχεδιασμό μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής που να ταυτίζεται με το όραμα του όπως έχει προσδιοριστεί από τη διοίκηση του (American association of museums,1984).

Η μακροπρόθεσμη οικονομική βιωσιμότητα του μουσείου εξαρτάται από τη χρήση και όχι από τις επενδύσεις γι αυτό κατά τον Badburne (2001) το μουσείο χρειάζεται συνεργάτες όχι χορηγούς γιατί μοιράζονται βασικές αξίες χωρίς να διακυβεύεται η προνομιακή του θέση. Το μουσείο που επικοινωνεί με το κοινό και την σύγχρονη κοινωνία μας εμπνέει πάντα (Bounia,2012, Pournou et al,2001).

3.2 ΕΙΔΗ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Τα μουσεία, πρωτοστατούν στη διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και αναπτύσσουν ένα βιώσιμο πολιτιστικό τουρισμό. Οργανισμοί όπως το ICOM προωθεί όλη αυτή την προσπάθεια την ίδια στιγμή που ο τουρισμός αναπτύσσεται και καταμετρά παγκοσμίως περισσότερα από 55.000 μουσεία σε 202 χώρες (ICOM,2014). Τα μουσεία είναι η πιο δημοφιλής πολιτιστική έλξη για τους τουρίστες. Πάνω από το 50% πάνε σε ένα μουσείο όταν επισκέπτονται μια πόλη (Richards,1999).

Υπάρχουν πολλά είδη μουσείου, χαρακτηρίζονται ανάλογα από τα αντικείμενα που συλλέγουν και εκθέτουν διαφέρουν σε μέγεθος, πόρους συλλογές, αρχιτεκτονική (Noesis,2017). Ως εθνικά χαρακτηρίζονται τα αρχαιολογικά, τα ιστορικά και άλλα είδη που ενισχύουν την εθνική ταυτότητα και κληρονομιά ανεξάρτητα αν είναι δημόσια ή ιδιωτικά (Μπούνια και Γκαζή, 2012:8). Η χρήση των εθνικών μουσείων στον ανταγωνισμό μεταξύ των εθνών και μητροπολιτικών κέντρων είναι ένα νέο στοιχείο που προστέθηκε στους στόχους της προστασίας τη πολιτιστικής κληρονομιάς ως επένδυση στην οικονομία τη εμπειρίας (Aronsson,2014).

Τα μουσεία μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες: ιστορικά, τεχνολογικά και θεματικά. Παρόλα αυτά το ίδιο έχει γίνει τόσο ποικίλο και η κατηγοριοποίηση του αλλάζει όπως αλλάζει και το ίδιο (Categorization of museums,2017). Όμως, κάποιες φορές, κατά τη διαδικασία προσαρμογής, τα πολιτιστικά μας θησαυροφυλάκια γίνονται όλο και πιο ομοιόμορφα και ρίχνουν τα ίδια τα χαρακτηριστικά που τα καθιστούσαν τόσο ξεχωριστά - ειδικά τα μουσεία τέχνης (Dobrzynski,2013).

Κάθε μουσείο έχει αυτόνομο διακριτικό χαρακτήρα, η διαφορετικότητα έγκειται στην ποικιλία συλλογών. Το μουσείο εκθεμάτων είναι ο παλιότερος τύπος μουσείου όπου ο επισκέπτης θαυμάζει αυθεντικά αντικείμενα (Κολιόπουλος, 2004).

Στην Ελλάδα το 1829 ιδρύεται το Εθνικό μουσείο Αίγινας, το πρώτο αρχαιολογικό μουσείο στην Ελλάδα. Το 1874, δημιουργείται το μουσείο της Ακρόπολης, το πρώτο

κτίριο ειδικά για μουσειακή χρήση ενώ, το 1914 ψηφίζεται νόμος για την ίδρυση Βυζαντινού και Χριστιανικού μουσείου. Από το 1980 υπάρχουν νέου τύπου μουσεία, τεχνολογικά, υπαίθρια κ.α. (Μούλιου,2014).

Η τεχνολογία έχει διευκολύνει πολύ τη μετατόπιση του μουσείου σε ζωντανές και ελκυστικές παρουσιάσεις στο κοινό με αποτελεσματικό τρόπο. Κείμενα, εικόνες, βίντεο, ήχος, τρισδιάστατα γραφικά, εικονική πραγματικότητα συμπληρώνουν τα εκθέματα και υπάρχουν σε πολλά μουσεία. Το εικονικό και το τρισδιάστατο έκθεμα έχει συχνά ίδιους στόχους με το πραγματικό (Lerouras et al,2004). Τις τελευταίες δεκαετίες οι τεχνολογίες εικονικής πραγματικότητας έχουν χρησιμοποιηθεί στο τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η προστασία, η αποκατάσταση των υπολειμμάτων του παρελθόντος έχουν αποκτήσει ισχυρό εργαλείο χάρη στις δυνατότητες των τρισδιάστατων ανακατασκευών αρχαιολογικών χώρων και ευρημάτων, τα virtual και augmented reality συστήματα δημιουργώντας ρεαλιστικά υψηλής απόδοσης τρισδιάστατα μοντέλα (Bruno et al,2010). Τα μουσεία ενδιαφέρονται να παρουσιάσουν τις συλλογές τους με ελκυστικό τρόπο. Το 35% στην Ευρώπη άρχισαν από το 2003 να χρησιμοποιούν 3D συστήματα (Wajciechowski et al,2004). Όσο πιο ρεαλιστική η απεικόνιση του παρελθόντος τόσο περισσότερο γίνεται μέρος του παρόντος (Silberman,2004).

3.3 ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Το 'θέμα' έχει τα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά προσφοράς και ζήτησης που ελκύει συγκεκριμένους τουρίστες αποτελώντας μια εναλλακτική μορφή πολιτιστικής ψυχαγωγίας. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει το θεματικό μουσείο, το θεματικό πάρκο και τα mega events (Κοκκώσης κ.α.,2011:403).

Το δυναμικό του πολιτισμού για τη δημιουργία μεγάλων επιχειρήσεων είναι μια πραγματικότητα που αναγνωρίζεται από καιρό τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι οι επίσκεψη στις γκαλερί και τα μουσεία γίνονται όλο και πιο σημαντικό τελετουργικό δεσμού στις πολύ διαφορετικές και ατομικιστικές μας σύγχρονες κοινωνίες.

Το θεματικό μουσείο είναι εξειδικευμένου ενδιαφέροντος αποτελεί μια κατηγορία ξεχωριστή, μια συγκεκριμένη συλλογή που ο επισκέπτης θαυμάζει και παράλληλα διδάσκεται όπως π.χ. μουσείο θαλασσοπόρων, αμαξών, τεχνών, μουσικών οργάνων, ιατρικής διαδρομής, χαρτονομισμάτων κ.α. Πολύ συχνά η έκθεση εμπνευσμένη από ένα

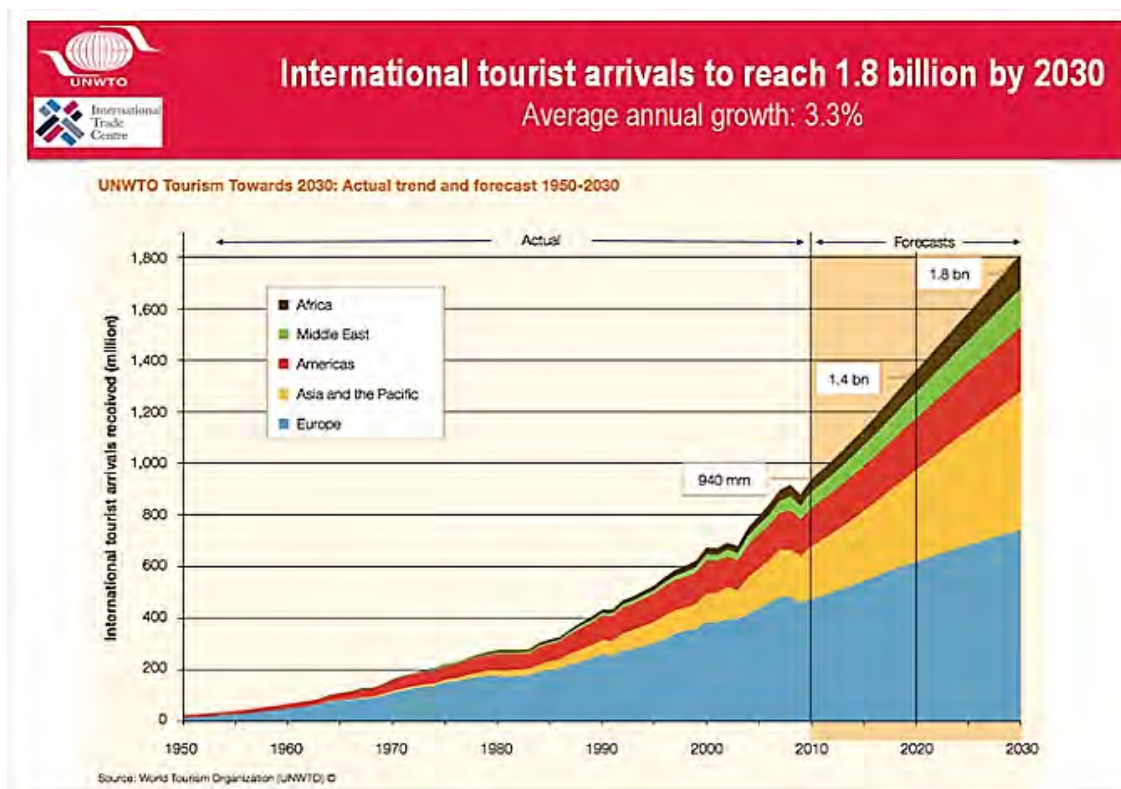
συγκεκριμένο άτομο, ομάδα ή φυσικό τεχνούργημα, ο ρόλος που εκτελεί είναι σημαντικός τόσο από την άποψη της αρχειοθέτησης όσο και της ερμηνείας. Η συγκέντρωση αυτή από τη μουσειολογική εστίαση του επιλεγμένου θέματος μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για την κατανόηση του ακριβούς λόγου για τον οποίο κάτι έχει αξία, καθώς και για τη διατήρησή του για τις μελλοντικές γενιές (Gallagher,2012). Στόχος του μουσείου είναι παρουσιάσει ένα θέμα με ενδιαφέρον και συναρπαστικό τρόπο. Η ομαδοποίηση μουσείων είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική ώστε να ελκύσει περισσότερους τουρίστες σε μια περιοχή και η αλληλεπίδραση με άλλες λειτουργίες (καφετέριες, εκδηλώσεις, μουσειακά καταστήματα σε ένα χώρο σαφής στόχος (Van Aalst &Boogarts,2002).

3.4 ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Μέσω του τουρισμού, ο πολίτης ταξιδεύει προκειμένου να καταναλώσει εμπειρίες μακριά από το σπίτι του. Κίνητρο για τους τουρίστες πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί η επιθυμία βαθύτερης γνώσης της περιοχής που επισκέπτονται, να βιώσουν την εμπειρία, τον υλικό και πνευματικό πολιτισμό (μνημεία, χειροτεχνήματα, μορφές τέχνης, έθιμα, πολιτιστικές δραστηριότητες, θρησκευτικές παραδόσεις κ.α.) και είναι συνυφασμένη με την έννοια του πολιτιστικού τουρισμού (Λαγός,2005:80, Κοκκώσης κ.α.,2011:194). Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο πολιτιστικός τουρισμός αφορά την μετακίνηση ατόμων με πολιτιστικά κίνητρα, περιλαμβάνει εκπαιδευτικές, πολιτιστικές περιηγήσεις, φεστιβάλ, επισκέψεις σε ιστορικά μνημεία, λαϊκό πολιτισμό και προσκύνημα (OECD,2009). Ο πολιτιστικός τουρισμός αναγνωρίζεται ως κύρια πολιτιστική δραστηριότητα που εξελίσσεται σαν μορφή τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος που οι συμμετέχοντες έχουν διαφορετικά κίνητρα ταξιδιού από άλλους (McKercher et al,2002, Rizzo&Mignosa,2013).Ο πολιτιστικός τουρισμός, αποτελεί μια ειδική και εναλλακτική μορφή τουρισμού (Κοκκώσης και Τσάρτας,2001) που λαμβάνει χώρα στην ύπαιθρο και στον αστικό χώρο (Δέφνερ,1999). Η Διεθνής Χάρτα για τη Συντήρηση Μνημείων και Τοποθεσιών ή αλλιώς 'Χάρτα της Βενετίας' (1964) διεύρυνε την έννοια των μνημείων αναγνωρίζοντας ότι δεν καλύπτει μόνο το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο αλλά και την αστική – αγροτική τοποθεσία όπου βρίσκεται μαρτυρώντας ένα ιδιαίτερο πολιτισμό και ιστορικά γεγονότα (Avgerinou-Kolonias et al, 2015). Η αρχικά εξειδικευμένη δραστηριότητα που πραγματοποιούνταν από μικρό αριθμό ευκατάστατων τουριστών, σήμερα φτάνει το

35%- 70% των διεθνών αφίξεων (Mc Kercher and Du Cros, 2002:1). Ο τουρισμός και ο πολιτισμός είχαν πάντα αλληλένδετη σχέση. Αρχικά ήταν οι χριστιανοί προσκυνητές στους Αγίους Τόπους, οι μουσουλμάνοι στη Μέκκα, ταφικά μνημεία ηγετών έγιναν δημοφιλείς προορισμοί προσκυνητών. Τα επτά θαύματα του Κόσμου υπήρξαν δημοφιλείς προορισμοί την περίοδο της ελληνορωμαϊκής αυτοκρατορίας (Πυραμίδες της Γκίζας, Κρεμαστοί κήποι της Βαβυλώνας κ.α). Το Grand Tour από το 1600 έως το 1850 ήταν μια σημαντική περίοδος του Πολιτιστικού Τουρισμού και απευθύνονταν σε νέους με κοινωνικά και οικονομικά μέσα που ταξίδευαν για εκπαίδευση στις κλασικές πόλεις των τεχνών (Ιταλία, Γαλλία κ.α.). Η πιο μοντέρνα προέλευση του πολιτιστικού τουρισμού είναι οι εμπειρίες του Thomas Cook που από το 1860 προσφέρει ταξίδια σε όλο τον κόσμο προσανατολισμένα στην πολιτιστική κληρονομιά (Timothy et al,2003). Ο τουρισμός είναι μια δυναμική ανθρώπινη δραστηριότητα που βασίζεται στην ανάγκη της κοινωνίας για αναψυχή. Η αύξηση εισοδήματος και διαθέσιμου χρόνου αποτέλεσαν τη βάση της ανάπτυξης του τουρισμού τα τελευταία 50 χρόνια. Από 25 εκ. το 1950, ο διεθνής τουρισμός ξεπέρασε το 1δισ το 2014. Η Ευρώπη είναι ο πρωταρχικός προορισμός που συγκεντρώνει το ήμισυ των διεθνών αφίξεων με 608 εκ. το 2015 (Cocossis,2017). Το 2016, οι διεθνείς αφίξεις έφτασαν τα 1,2 δισ με πρόβλεψη για 1.8 έως το 2023 (WTO,2016). Στις ΗΠΑ, ο πολιτιστικός τουρισμός αγγίζει το 81% (Selier,2017). Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μια δημοφιλή και ολοκληρωμένη έννοια. Ο τουρισμός είναι μια πολύ σημαντική παγκόσμια οικονομία και παρόλο τις περιστασιακές κρίσεις τις τελευταίες δεκαετίες είναι ανθεκτικός με συνεχή επέκταση και διαφοροποίηση. Οι ποιοτικές διακοπές, αναψυχής έφτασαν το 2015 το 53% του συνόλου των διεθνών αφίξεων ενώ για επιχειρηματικούς και επαγγελματικούς στόχους έφτασαν το 14% ενώ, το 27% περιλάμβανε επισκέψεις σε φίλους συγγενείς και θρησκευτικούς λόγους ενώ, ο OECD (2009) αναφέρει πως οι πολιτιστικοί τουρίστες καταλαμβάνουν το 40% των διεθνών τουριστών. Ωστόσο η διάκριση ανάμεσα στους τυχαίους πολιτιστικούς τουρίστες και σε αυτούς που το έχουν ως κύριο στόχο είναι δύσκολη (Nooman&Rizzo,2017). Ακόμη, η βραχυπρόθεσμη κερδοφορία μπορεί να οδηγήσει σε παραμέληση της κληρονομιάς και βασικών της λειτουργιών. Η οικονομία της κληρονομιάς αφορά ένα σύνολο αξιών που συνδέονται με την ύπαρξη, τη χρήση και τις επιδράσεις που προκαλούνται από τη λειτουργία των πολιτιστικών αγαθών. Η βιώσιμη διατήρηση των πολιτιστικών αγαθών συνδέονται με τη βιωσιμότητα των οικονομικών συστημάτων που εξασφαλίζουν ολοκληρωμένες πολιτικές για την προώθηση της κληρονομιάς (Patin,2012).

Πίνακας 1. Διεθνείς τουριστικές αφίξεις

Πηγή: UNWTO, 2016

Ο πολιτιστικός τουρισμός σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού ορίζεται ως 'ταξίδια με κύριο στόχο την επίσκεψη σε τοποθεσίες και εκδηλώσεις που η πολιτιστική και ιστορική αξία τους έχει μετατρέψει ως μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς μια κοινότητας' (Report WTO, 2012). Ο πολιτιστικός τουρισμός σύμφωνα με το UNWTO αναδεικνύεται ως ένας από τους πιο επιτυχημένους τύπους σύγχρονων ταξιδιών. Αυτή τη στιγμή αντιπροσωπεύει περίπου το 37% όλων των ταξιδιών και η ζήτηση αυξάνεται κατά 15% ετησίως. Εκτιμάται πως ο πολιτιστικός τουρισμός αντιπροσωπεύει το 40% του συνόλου των ευρωπαϊκών προορισμών βάση της πολιτιστικής τους προσφοράς (European Commission, 2017). Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προβλέπει ότι μέχρι το 2020 ο πολιτιστικός τουρισμός θα έχει ηγετικό ρόλο στον κόσμο.

Ο πολιτιστικός τουρισμός συμβάλλει τόσο στη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη μιας περιοχής, όσο και στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της και εστιάζει στη μετατροπή των περιφερειών που την ίδια στιγμή είναι πλούσιες σε πολιτιστικούς πόρους σε ιδανικά μέρη διακοπών. Αποτελεί μια ποιοτική εναλλακτική στα προβλήματα που δημιουργεί ο μαζικός τουρισμός καθώς δίνει προτεραιότητα στην

προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς ώστε να διατηρείται για τις επόμενες γενιές (Bounia,2012, Sdrali και Chazari,2007). Ο πολιτιστικός τουρισμός αυξάνει την ανταγωνιστικότητα, δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης, περιορίζει την αγροτική μετανάστευση, δημιουργεί εισόδημα για επενδύσεις, προάγει το αίσθημα της υπερηφάνειας και της αυτοεκτίμησης στις κοινωνίες υποδοχής (UNWTO/UNESCO,2015).

Τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επιλογή ενός τόπου προορισμού και στη συνακόλουθη οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Παρ' όλα αυτά, δεν επισκέπτονται όλοι οι τουρίστες τα πολιτιστικά μνημεία ούτε όλοι οι επισκέπτες τους είναι τουρίστες. Ένα μουσείο μπορεί να αποτελέσει πρωτογενή μηχανή για τον τουρισμό και την οικονομική ανάπτυξη ωστόσο, τα super star μουσεία αποτελούν μειοψηφία (Cellini&Cuccia,2013). Η δημιουργία ενός ισχυρού brand στις περιπτώσεις των λιγότερο γνωστών μουσείων είναι απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να ενισχύσουν την αξία και την ταυτότητα τους ώστε να αποτελέσουν τουριστικό τόπο έλξης και να επιβιώσουν οικονομικά (Cole,2008).

Τα μουσεία είναι συνήθως μόνιμα μέρη όπου τα μέλη του κοινού μπορούν να δουν αντικείμενα σπουδαιότητας από ποικίλους κλάδους, όπως ιστορικά, πολιτιστικά, καλλιτεχνικά ή και επιστημονικά αντικείμενα. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, τα μουσεία και οι ιστορικοί χώροι παράγουν ετήσια έσοδα άνω των 13 δισεκατομμυρίων δολαρίων και ο αριθμός αυτός αναμένεται να φθάσει τα 15 δισεκατομμύρια μέχρι το 2018. Το μουσείο που επισκέπτονται περισσότερο τις ΗΠΑ είναι το Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης, 'Met', βρίσκεται στη Νέα Υόρκη, είναι το μεγαλύτερο μουσείο στις ΗΠΑ και προσελκύει περισσότερους από έξι εκατομμύρια επισκέπτες το χρόνο. Σε παγκόσμια κλίμακα, το Met είναι ξεπερασμένο από το Λούβρο του Παρισιού και το Βρετανικό Μουσείο στο Λονδίνο όσον αφορά τους αριθμούς επισκεπτών. Το Λούβρο στεγάζεται σε ένα παλάτι του 12ου αιώνα και λαμβάνει περισσότερους από εννέα εκατομμύρια επισκέπτες ετησίως. Όταν το μουσείο άνοιξε το 1793 είχε μόλις 537 έργα ζωγραφικής αλλά σήμερα κατέχει σχεδόν 35.000 αντικείμενα. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, περίπου 32 εκατομμύρια άνθρωποι επισκέπτονται μουσεία τέχνης κάθε χρόνο. (Statista,2017)

Η πολιτιστική τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων. (UNWTO,2015). Τα μουσεία κινούνται παράλληλα με τη βιομηχανία του τουρισμού και του ελεύθερου χρόνου, πολλά από αυτά εξαρτώνται από τον τουρισμό προκειμένου να αυξήσουν τα έσοδα τους και την επισκεψιμότητα. Στις περιπτώσεις της Ελλάδας,

Κύπρου και Μάλτας παρατηρούμε ότι η ανανέωση των μουσείων συνδέεται με την ανάπτυξη του τουρισμού (Μπούνια, Γκαζή,2012). Το κοινό παρουσιάζεται ολοένα και πιο απαιτητικό όσον αφορά την ποιότητα της εμπειρίας του μουσείου, γι αυτό οι χώροι πρέπει να διαθέτουν ισχυρή ταυτότητα και να αυξήσουν τις επιλογές του επισκέπτη καθώς έχουν να ανταγωνιστούν άλλες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου (Black,2005:54,67,314). Οι πόλεις συχνά παρουσιάζονται σαν κόμβοι σε ένα παγκόσμιο δίκτυο πληροφοριών και σαν επιχειρήσεις στην παγκόσμια οικονομία λειτουργώντας ως ανταγωνιστικοί προορισμοί στην τουριστική βιομηχανία. Στη σημερινή αστική εποχή το μουσείο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην απεικόνιση της ιστορίας της περιοχής, στην δημιουργία της ταυτότητας και στην εξέλιξη της συνδέοντας το παρελθόν με το παρόν. Γνωρίζοντας την μοναδικότητα της ιστορίας του τόπου οι κάτοικοι αναπτύσσουν το αίσθημα την υπερηφάνειας για τον τόπο τους και του ανήκειν (Athanasiou & Hristodoulou,2014) .

3.5 ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ - ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

- ❖ Μουσείο Μωσαϊκών του Μεγάλου Παλατιού, Κωνσταντινούπολη, Τουρκία -
Büyük Saray Mozaikleri Müzesi

Το έτος 1933 οι ανασκαφές αποκάλυψαν διασωθέν τμήμα ψηφιδωτού που ανήκει στο πάτωμα προαύλιου χώρου από το Μεγάλο παλάτι των Βυζαντινών αυτοκρατόρων χρονολογίας 450-550μ.Χ. Το τμήμα που αποκαλύφθηκε έχει έκταση 180τμ. και είναι από τα ελάχιστα μωσαϊκά πρώιμης βυζαντινής εποχής με κοσμικά θέματα (καθημερινή ζωή, φύση) και όχι θρησκευτικά. Το Μουσείο Ψηφιδωτών λειτουργεί από το έτος 1953, ανήκει στην οργανωτική μονάδα του Μουσείου της Αγίας Σοφίας και βρίσκεται δίπλα στο Μπλέ τζαμί. Η γενική είσοδος είναι 15LT, διατίθενται online εισιτήρια και museum pass. Η επισκεψιμότητα στο Μουσείο από 1 Ιανουαρίου έως 31 Οκτωβρίου 2016 φτάνει στο σύνολο τους 26.846 επισκέπτες, από τους οποίους οι 5.237 πλήρωσαν εισιτήριο, οι 1.979 δωρεάν, οι 19353 επισκέπτες χρησιμοποίησαν κάρτα Μουσείων και μέσω πρακτόρων 277 επισκέπτες (Bulk Ticket) (Kulturturism.gov.tr,2017,Hagia Sophia Museum,2017) Ετησίως το μουσείο επισκέπτονται συνολικά γύρω στους 100.000 τουρίστες (weloveist.com,2017).Η πολιτική αστάθεια των τελευταίων χρόνων στην Τουρκία είχε σαν αποτέλεσμα την μεγάλη μείωση των τουριστών στη χώρα το έτος 2016 όπου 9.203.987 επισκέφτηκαν την Πόλη που είναι περίπου το 30% των

συνολικών αφίξεων στην Τουρκία (25,3 εκ). Το 2015, 12,4εκ.επισκέφτηκαν την Κωνσταντινούπολη από 36.2 τουρίστες που επισκέφτηκαν τη χώρα. Η μείωση παρατηρείται κυρίως από ευρωπαίους τουρίστες ενώ αύξηση το 2016 από γειτονικές χώρες. Παρόλα αυτά οι περισσότερες αφίξεις 2015-2016 πραγματοποιήθηκαν από Γερμανούς, ακολουθούν Γεωργιανοί, Άγγλοι, Βούλγαροι, Ιρανοί. (Statista,2017,Border Statistics,2017).

❖ Μουσείο Ψηφιδωτού, Tamo, Ραβέννα

Η Ραβέννα βρίσκεται στα βορειοανατολικά της Ιταλικής χερσονήσου, λίγα χιλιόμετρα από την Αδριατική, ήταν έδρα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας τον 5ο αιώνα και πρωτεύουσα του Βυζαντινού Εξαρχάτου της Ραβέννας μέχρι τον 8ο αιώνα. Η πόλη των ψηφιδωτών της Ραβέννας έχει αναγνωριστεί ως παγκόσμια κληρονομιά από την UNESCO όπου οκτώ ιστορικά κτίρια βρίσκονται στον κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς. Το μουσείο ιστορίας του ψηφιδωτού TAMO είναι ένα μεγάλο, καινοτόμο εκθεσιακό κέντρο πολλαπλών χρήσεων. Η μόνιμη έκθεση ψηφιδωτών από τη Ραβέννα στην μεσαιωνική εκκλησία του San Nicolò του 14^{ου} αιώνα υιοθετεί θεματική προσέγγιση στην ιστορία των ψηφιδωτών. Η καινοτόμος παρουσίαση των έργων διακρίνεται για τις διαδραστικές λειτουργίες χρησιμοποιώντας τεχνολογικές παρουσιάσεις και συσκευές πολυμέσων, τα εργαλεία εργασίας, τα υλικά, τις κινούμενες ανακατασκευές και τις προηγμένες τεχνολογικές λύσεις. Καταγράφοντας δώδεκα αιώνες ιστορίας, εντοπίζοντας τη μεγάλη ιστορία και την παράδοση της ψηφιδωτής τέχνης στην περιοχή η έμφαση δίνεται στη σύγχρονη δουλειά. Στο μουσείο πραγματοποιούνται προσωρινές εκθέσεις, εργαστήρια διδασκαλίας θεωρίας και πρακτικής και χρήση από τα σχολεία. Η γενική είσοδος είναι 4 ευρώ. (Museo Tamo,2017,University of Bologna,2017).

❖ Αρχιεπισκοπικό Μουσείο, Ραβέννα, Ιταλία

Το Αρχιεπισκοπικό Μουσείο βρίσκεται στον πρώτο και δεύτερο όροφο του Αρχιεπισκοπικού Παλατιού. Οι συλλογές του αποτελούνται από πολυάριθμα έργα τέχνης που ανήκαν στον αρχαίο καθεδρικό ναό της πόλης και σε άλλα κτίρια που έχουν σήμερα κατεδαφιστεί. Στη συλλογή βρίσκεται ο θρόνος του Μαξιμιανού, ένα από τα πιο διάσημα σκαλισμένα ελεφαντόδοντα έργα όλων των εποχών που εκτελέστηκαν τον 6ο αιώνα από βυζαντινούς καλλιτέχνες. Το Αρχιεπισκοπικό Μουσείο φιλοξενεί επίσης το Παρεκκλήσι του Αγίου Ανδρέα, που χτίστηκε μεταξύ 494 και 519 μ.Χ. Γενική τιμή

εισόδου 9,50 ευρώ. Το μουσείο ανήκει στο Opera Religion of the Diocese of Ravenna και είναι η οντότητα που διαχειρίζεται τις υπηρεσίες υποδοχής των τουριστών και την επιμέλεια των μνημείων της UNESCO της Αρχιεπισκοπής της Ραβέννας. Προσφέρεται περιήγηση με την ονομασία 'Μονοπάτι της Πίστης και περιλαμβάνει επίσκεψη στα εξής: Βαπτιστήριο του Νέου, Αρχιεπισκοπικό Μουσείο- Παραεκκλήσι του Αγίου Ανδρέα, βασιλική του Αγίου Βιτάλιου, Μουσολείο Galla Placidia και Βασιλική Αγίου Απόλλιναριου Νουόβο για να βιώσει ο επισκέπτης την εμπειρία της χριστιανικής τέχνης (Archiepiscopal museum,2017).

❖ Μουσείο βασανιστηρίων, The medieval torture museum San Gimignano, Italy

Οι μεσαιωνικές συσκευές βασανιστηρίων και οι σύγχρονες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι δύο πράγματα που συχνά αναφέρονται μαζί. Ωστόσο, στο Μεσαιωνικό Ποινικό Μουσείο στο Σαν Τζιμινιάνο συνυπάρχουν. Το μουσείο στεγάζει μια σειρά από μεσαιωνικές συσκευές βασανισμού, παρόλα αυτά δεν λειτουργεί μόνο ως ένα ενδιαφέρον θλιβερό, τουριστικό αξιοθέατο, αλλά χρησιμεύει επίσης για να επιστήσει την προσοχή στις σύγχρονες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι μια μοναδική έκθεση λόγω της ερμηνείας της και της έντονης επίδρασής της στους επισκέπτες, βρίσκεται στην Τοσκάνη στη Βόρεια Ιταλία. Η γενική τιμή εισόδου είναι 10 ευρώ. Στην Ιταλία υπάρχουν ακόμη 4 μουσεία βασανιστηρίων, στις πόλεις Sienna, Volterra, Lucca και Montepulciano (Museo della tortura, 2017, Atlas Obscura,2017).

❖ Μουσείο Μεσαιωνικού εγκλήματος, Rothenburg ob der Tauber, Γερμανία

Η γερμανική πόλη του Rothenburg ob der Tauber, το χωριό στο Πινόκιο, έχει ένα από τα μεγαλύτερα μεσαιωνικά μουσεία εγκλημάτων γεμάτο συσκευές βασανιστηρίων και μάσκες ταπείνωσης στην Ευρώπη. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Γερμανικού Εθνικού Οργανισμού Τουρισμού, το Μουσείο εγκλημάτων είναι το Νο 6 από τα πιο δημοφιλή μουσεία στη Γερμανία και το Νο 76 από τα TOP 100 αξιοθέατα στη Γερμανία και γενική τιμή εισόδου 7ευρώ (Medieval crime and justice museum,2017).

❖ Μουσείο βασανιστηρίων, Torture museum, Amsterdam

Το 1988, ιδρύθηκε στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας το μουσείο βασανιστηρίων. Στη συλλογή υπάρχουν περισσότερα από 40 όργανα βασανισμού από διάφορες χώρες, τα

οποία απεικονίζονται με χαρακτηριστικά και περιγράφονται με ιστορικά κείμενα. Στο χώρο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές περιηγήσεις προκειμένου οι άνθρωποι να ενημερωθούν για τις εκστρατείες της Διεθνούς Αμνηστίας και τις συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αλλά και να μάθουν οι επισκέπτες το οδυνηρό παρελθόν της Ευρώπης. Η συλλογή μας περιλαμβάνει περισσότερα από 40 όργανα τιμωρίας Γενική τιμή εισόδου 7,5 ευρώ (Torture Museum,2015).

- ❖ Εθνικό μουσείο πρώιμου μεσαίωνα, Ρώμη, Ιταλία- Museo Nazionale dell'Alto Medioevo (Rome)

Εγκαινιάστηκε το 1967 και επικεντρώνεται στην πρώιμη μεσαιωνική περίοδο 4^ο – 8^ο αιώνα. Η συλλογή περιλαμβάνει αυτοκρατορικά πορτραίτα, όπλα, τάφους και διακοσμητικά. Αυτή η περίοδος της ιστορίας, γνωστή ως ‘σκοτεινοί αιώνες’ δεν είναι ευρέως γνωστή γι αυτό, μουσεία αυτής της εποχής κρίνονται απαραίτητα για να την γνωρίσει το ευρύ κοινό. Γενική τιμή εισόδου 8 ευρώ (Ioris,2013,NAME,2017).

- ❖ Εθνικό Μουσείο Μεσαίωνα- Musée de Cluny Παρίσι, Γαλλία

Τα μεσαιωνικό μουσείο της Γαλλίας, αρχικά ήταν το αρχοντικό των Ηγουμένων του Κλινύ, ξεκίνησε να κτίζεται το 1334, είναι γοθικής αρχιτεκτονικής και μερικώς χτισμένο επάνω σε ρωμαϊκά λουτρά του 3^{ου} αιώνα μ.Χ. (Thermes de Cluny). Το μουσείο είναι αφιερωμένο στη μεσαιωνική τέχνη και συμβολίζει το γοθικό παρελθόν της χώρας. Φιλοξενεί πολλά μεσαιωνικά αντικείμενα όπως γλυπτά του 7^{ου} , 8^{ου} αιώνα χρυσού ελεφαντόδοντου, έπιπλα αντίκες, βιτρό χειρόγραφα και άλλα καθημερινά αντικείμενα της μεσαιωνικής ζωής. Η συλλογή ταπετσαριών της Dame à la Licorne (The lady and the unicorn) του 15^{ου} αιώνα θεωρούνται ως τα μεγαλύτερα έργα τέχνης του Μεσαίωνα στην Ευρώπη. Η τιμή εισιτηρίου είναι €8 και μειωμένο €6 (Musée de Cluny,2017). Το μουσείο του Louvre και το Musée d'Orsay είναι πρώτα σε επισκεψιμότητα, παρόλα αυτά το μεσαιωνικό μουσείο του Παρισιού θεωρείται επίσης αξιόλογος προορισμός (Imboden,2017). Το Μουσείο σήμερα ανακαινίζεται (Cluny4), μέχρι το 2020 θα διαθέτει μια νέα διαδρομή, η οποία θα είναι πιο προσιτή και καλύτερα προσαρμοσμένη στα πρότυπα μουσείων και συντήρησης. Ξεκινώντας το 2015 έγινε αποκατάσταση του παρεκκλησίου του Hôtel de Cluny και των παλαιών λουτρών. Θα κατασκευαστεί ένας νέος χώρος υποδοχής και θα ανοίξει το 2018. Η ανακατασκευή του μεσαιωνικού κήπου θα ολοκληρώσει το έργο. Κατά τη διάρκεια των έργων, το μουσείο

θα παραμείνει ανοιχτό στο κοινό. Η γενική τιμή εισόδου είναι 8 ευρώ (Visit Paris Region,2017).

❖ Εθνικό μουσείο Royal Armoires, (Πολεμικό μουσείο) Leeds, Αγγλία

Κατά τον Sturtevant (2014), η επιλογή ενός μεσαιωνικού προορισμού περιλαμβάνει το γεγονός που συνέβη εκεί, την ύπαρξη συγκεκριμένου αντικειμένου και το κτίριο. Στο Leeds της Αγγλίας λειτουργεί από το 1996 το εθνικό μουσείο Royal Armouries και αποτελεί το μεγαλύτερο και καλύτερα σχεδιασμένο μουσείο όπλων και πανοπλιών στο κόσμο. Στον ίδιο χώρο πραγματοποιούνται κινηματογραφικές απεικονίσεις του Μεσαίωνα. Ο ίδιος υποστηρίζει πως τα μουσεία δεν δημιουργούνται ίσα αναφορικά με την ποσότητα και την ποιότητα των συλλογών τους αλλά, κατά την αξιολόγηση ενός μουσείου, αυτό που μετράει είναι το πώς διαχειρίζεσαι αυτό που έχεις, στην στοχαστικότητα δηλαδή της επιμέλειας. Στο συγκεκριμένο μουσείο τα εκθέματα ερμηνεύονται δίνοντας νόημα στην κατανόηση τους γεφυρώνοντας με αυτό τον τρόπο το χάσμα ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν. Μέσω διαδραστικών εκθεμάτων γίνεται προσπάθεια αντιμετώπισης ερωτημάτων και προβληματισμού σχετικά με το στρατιωτικό παρελθόν. Στο μουσείο η είσοδος είναι ελεύθερη και υπάρχει καθημερινό πρόγραμμα δραστηριοτήτων ενώ, στο πλαίσιο προγραμματισμένων εκδηλώσεων πραγματοποιούνται σε εξωτερικό χώρο στρατιωτικές δεξιότητες (Sturtevant, 2014,Royal Armouries,2017). Από τον Απρίλιο του 2013 έως τον Μάρτιο του 2014 περίπου 1,9 εκατομμύρια επισκέφθηκαν το μουσείο, το 2014-2015, 2εκ. και το 2015-2016 1,9 εκ.(Statista,2017). Όλα τα μεγάλα Εθνικά Μουσεία, καταβάλλουν έντονες προσπάθειες να αυξήσουν τα εισοδήματά τους, το συγκεκριμένο επικεντρώνεται σε τρεις βασικούς τομείς: λιανικό εμπόριο, συμπεριλαμβανομένων υπηρεσιών ηλεκτρονικού εμπορίου, ζωντανές επιλογές για σημαντικά γεγονότα φιλοξενίας και ανάπτυξη αδειών / ευκαιρίες γύρω από την 3D ψηφιοποίηση αντικειμένων. Ακολουθούν εστίαση, ενοικιαζόμενος χώρος, και πληρωμένες εμπειρίες στη γκαλερί. Έσοδα από δωρεές και χορηγίες περιλαμβάνονται στα έσοδα. (gov.uk,2016).

Έτος	Εισόδημα εισόδου	Εμπορικό εισόδημα	Έσοδα από τη χρηματοδότηση
2014-2015	£ 136.441	£ 424.470	£ 249.000
2013-2014	£ 98.000	£ 385.732	£ 267.000

Πηγή: gov.uk, 2016, Ιδία επεξεργασία

Παράλληλα, στο Λιντς από το 1994 διοργανώνεται το Διεθνές Μεσαιωνικό Συνέδριο (IMC) που διοικείται από το Ινστιτούτο Μεσαιωνικών Σπουδών (IMS). Το συνέδριο έχει καθιερωθεί ως ετήσιο γεγονός με συμμετοχή πάνω από 2.200 μεσαιωνιστών από όλο τον κόσμο. Είναι το μεγαλύτερο συνέδριο αυτού του είδους στην Ευρώπη και η μεγαλύτερη ετήσια συνάντηση στις ανθρωπιστικές επιστήμες (University of Leeds, 2017).

❖ Museum of London, Αγγλία

Στην πτέρυγα του Μουσείου του Λονδίνου με την ονομασία ‘Medieval London’ εκτίθεται η μόνιμη συλλογή με 12.000 μεσαιωνικά αντικείμενα καθημερινής, οικιακής χρήσης, όπλα, πανοπλίες και μεταλλικές κατασκευές όπως πόρπες, καρφίτσες και εξαρτήματα ζώνης. Τα εκθέματα της συλλογής χρονολογούνται από το 410 μΧ και την πτώση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και φτάνουν έως το 1558 και την άνοδο της Ελισάβετ Α'. Γίνεται περιγραφή του μεσαιωνικού Λονδίνου που καταστράφηκε από φωτιά, εισβολείς, ασθένειες, πείνα και πολιτικές αντιπαραθέσεις και της εξέλιξης του στη σημερινή ισχυρή πόλη του Λονδίνου. Η είσοδος είναι δωρεάν. Οργανωμένες επισκέψεις με δραστηριότητες και εργαστήρια για σχολεία και οικογένειες πραγματοποιούνται στο μουσείο. Η εμπειρία του μουσείου είναι διαθέσιμη ακόμη και στο χώρο των σχολείων όπου προσφέρονται εκδηλώσεις και παραστάσεις (Museum of London, 2017) Το μουσείο, τα έτη 2016- Μάρτιο 2017 έχει δεχτεί 786.700 επισκέπτες, αριθμός χαμηλότερος από τον αναμενόμενο με μείωση 12,3% από τα έτη 2015-2016. Η εστίαση από προγραμματισμό εκθέσεων σε οικογενειακά φεστιβάλ συνέβαλε στην τόνωση της επισκεψιμότητας αλλά, δεν μπόρεσε να αντισταθμίσει τη συνολική μείωση. Παρατηρήθηκε πως η συνολική αγορά επισκεπτών του Λονδίνου δεν γνώρισε ανάπτυξη το 2016-2017. Οι λόγοι: οι αλλαγές στον τουριστικό τομέα - λιγότερες επισκέψεις για

τουρισμό αναψυχής, σιδηροδρομικές απεργίες. Στόχος η επικέντρωση στο βασικό κοινό ιδιαίτερα των οικογενειών, η αύξηση επισκεψιμότητας και αναγνωρισιμότητας της επωνυμίας του μουσείου σε ολόκληρο τον κόσμο η εμπειρία των επισκεπτών να υπερβεί τις προσδοκίες τους μέσα από την εστίαση σε παρουσίαση διαφορετικών θεμάτων κάθε χρόνο. Η στρατηγική για τις επιχειρήσεις συγκεντρώνει τα καταστήματα, τις καφετέριες, τα εστιατόρια, τις εμπορικές εκδηλώσεις και τον χώρο προς ενοικίαση. Αυτά αποτελούν σημαντικό στοιχείο της συνολικής εμπειρίας των επισκεπτών μας. Το 2016/17 τα έσοδα έφτασαν £2,5 εκατομμύρια σε όλους τους τομείς των Επιχειρήσεων. Ο αριθμός ατόμων που συμμετείχαν σε δραστηριότητες και εκδηλώσεις έφτασε το 2016-2017 ξεπέρασε τις 66.000 ενώ το 2015-2016 ήταν 47.000 (Museum of London annual report,2017).

❖ Μεσαιωνικό Μουσείο, Waterford, Ιρλανδία

Πρόκειται για το μοναδικό μεσαιωνικό μουσείο της Ιρλανδίας. Το σύγχρονο κτίριο στο εσωτερικό του ενσωματώνει δύο μεσαιωνικούς θαλάμους, την Αίθουσα χοροθηκών του 13ου αιώνα και το θόλο του κρασιού του 15ου αιώνα. Το μουσείο φέρνει τους επισκέπτες πίσω στην μεγάλη εποχή της πίστης και της ιπποσύνης, είναι ένα αφιέρωμα στη μεσαιωνική ζωή στο Waterford. Οι γκαλερί του μουσείου διαθέτουν μερικούς από τους μεγάλους θησαυρούς της μεσαιωνικής Ιρλανδίας και της Ευρώπης, τον Μεγάλου Χάρτη του Waterford (1373), καθώς και των πολυτελή υφάσματα από χρυσό υφασμα (1460). Το Μεσαιωνικό Μουσείο εγκαινιάστηκε το 2013 και είναι ένα από τα 3 μουσεία που δημιουργήθηκαν στο 'τρίγωνο των Βίκινγκς' (Medieval museum,2017).

Η Ιρλανδία προωθεί το Viking Triangle του Waterford ως τουριστικό προορισμό. Η κυβέρνηση της Ιρλανδίας ανακοίνωσε ότι χορήγησε χρηματοδότηση ύψους περίπου 9 εκατομμυρίων ευρώ στο πρόγραμμα επενδύσεων τουρισμού στη χώρα για την ανάπτυξη μουσείων και άλλων τουριστικών αξιοθέατων στο κέντρο του Waterford, γνωστό ως το τρίγωνο των Βίκινγκ. Το Viking Triangle, το όνομα που δόθηκε στην περιοχή του Waterford που εγκαταστάθηκε πρώτα από τους Βίκινγκς το 914 μ.Χ., περιέχει στα τρία του μέρη τα παλαιότερα μέρη της ίδιας της πόλης. Στο πλαίσιο του Viking Triangle υπάρχουν 1.000 χρόνια ιρλανδικής αστικής κληρονομιάς. Ο στόχος του Δημοτικού Συμβουλίου του Waterford είναι να δημιουργήσει στο Viking Triangle ένα εικονικό τουριστικό αξιοθέατο με βάση την κληρονομιά, με τίτλο 'Το Τρίγωνο Βίκινγκ - Χιλιάδες Χρόνια Ιστορίας σε Χιλιάδες Διαδρομές'. Το Viking Triangle αποτελεί ένα

μέρος ενός μεγαλύτερου συνολικού έργου. Αυτή η σημαντική επένδυση αντικατοπτρίζει την αποφασιστικότητα της Κυβέρνησης να υποστηρίξει τον τουρισμό, τον οποίο η κυβέρνηση έχει χαρακτηρίσει ως ζωτικής σημασίας για τις εξαγωγικές υπηρεσίες (medieval news,2010).

❖ Medieval Mile museum, Ιρλανδία

Το Μουσείο της Μεσαιωνικής Μίλης εγκαινιάστηκε τον Φεβρουάριο του 2017, είναι το νεότερο αξιοθέατο του Kilkenny και κόστισε 6.5 εκατομμύρια ευρώ. Βρίσκεται στο κέντρο της Μεσαιωνικής Μίλης της Ιρλανδίας. Η τοποθεσία είναι η εκκλησία της Αγίας Μαρίας του 13ου αιώνα που θεωρείται το καλύτερο παράδειγμα μεσαιωνικής εκκλησίας στην Ιρλανδία και η κληρονομιά των σκαλιστών πέτρινων τάφων μεσαιωνικού ρυθμού. Αντιπροσωπεύει έναν τεράστιο θησαυρό από αντικείμενα που περιλαμβάνουν το έργο και τη ζωή της Ιρλανδίας και του λαού της με περισσότερα από 800 χρόνια ιστορίας. Συνδυάζοντας ευαίσθητη αποκατάσταση και σύγχρονο αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, η εκκλησία και το νεκροταφείο της Αγίας Μαρίας έχει μετατραπεί και επεκταθεί σε ένα σύγχρονο μουσείο και εκθεσιακό κέντρο. Σχεδιασμένο για να εμπλουτίσει την πολιτιστική ζωή της πόλης και να προσφέρει ένα νέο αξιοθέατο για τους επισκέπτες, το μουσείο Medieval Mile μπορεί επίσης να προσληφθεί για ιδιωτικές συναυλίες, προσωρινές εκθέσεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις εκτός των ωραρίων λειτουργίας του μουσείου. Το Μουσείο στοχεύει να αποτελέσει ένα πολιτιστικό κόμβο, πηγή έμπνευσης, πληροφόρησης και εκπαίδευσης για σύγχρονους βιοτέχνες, καλλιτέχνες, αρχιτέκτονες, σχεδιαστές, σπουδαστές και το ευρύ κοινό. Ως κέντρο ιστορικής σημασίας, το μουσείο της Μεσαιωνικής Μίλης επιδιώκει να ενισχύσει το ρόλο και την εικόνα του Kilkenny ως την πρωτεύουσα της Μεσαιωνικής πόλης της Ιρλανδίας (Medieval mile museum,2017,Conghaile,2017)

❖ The Palace Armoury, Βαλέττα, Μάλτα

Το παλάτι οπλοστάσιο είναι μια από τις μεγαλύτερες συλλογές όπλων και πανοπλιών στον κόσμο που στεγάζεται ακόμη στο αρχικό του κτίριο. Οι ιπότες του Αγίου Ιωάννη ήταν μια αδελφότητα μοναχών πολεμιστών. Από τη Μάλτα, το νησιωτικό τους φρούριο, αυτοί οι μαχητές αριστοκράτες, πραγματοποίησαν την σταυροφορία τους εναντίον των Οθωμανών Τούρκων για υπεράσπιση της καθολικής πίστης. Το μουσείο ανοίχθηκε επισήμως ως το πρώτο δημόσιο μουσείο της Μάλτας το 1860. Αν και δεν

διατηρείται ολόκληρη η συλλογή, το οπλοστάσιο εξακολουθεί να περιέχει άφθονο υλικό ιταλικής, γερμανικής, γαλλικής και ισπανικής προέλευσης από τα κυριότερα κέντρα παραγωγής. Εμφανίζεται επίσης μια εξωτική επιλογή από ισλαμικά και οθωμανικά όπλα και πανοπλίες. Η γενική τιμή εισόδου είναι 6 ευρώ. (Heritage Malta,2017).

❖ Musee Medieval Times, Μντίνα, Μάλτα

Το Musee Medieval Times είναι ένα ιστορικό, πολιτιστικό αξιοθέατο και ένα από τα δημοφιλέστερα της Mdina που βρίσκεται στο Palazzo Costanzo και απεικονίζει τη ζωή του 14ου και 15ου αιώνα. Μέσα από οθόνες παρουσιάζονται καθημερινές μεσαιωνικές σκηνές που απεικονίζουν την οικογενειακή ζωή σε ένα σπίτι ξυλουργού, άρχοντες, κυρίες, ο σιδηρουργός του χωριού, ο οικοδόμος, τον σοφιστή, τον κρεοπωλείο, τον φρουρό, τον ξυλουργό, τον σιδερά, τους άρχοντες, τους πωλητές της αγοράς. Το Medieval Times απευθύνεται σε ανθρώπους όλων των ηλικιών. Η δημιουργική χρήση των φώτων, των ήχων και των μυρωδιών ενισχύει περαιτέρω την όλη εμπειρία. Ένα εστιατόριο, ένα καφέ και ένα κατάστημα με είδη δώρων βρίσκονται επίσης στις εγκαταστάσεις (Medieval Mdina,2004).

❖ Μεσαιωνικό Μουσείο της Κύπρου (Κάστρο της Λεμεσού)

Το Μεσαιωνικό Μουσείο της Κύπρου ιδρύθηκε το 1985 (Karageorgis,1985) στεγάζεται στο παλιό βυζαντινό Κάστρο που χτίστηκε πάνω σε θεμέλια παλαιοχριστιανικής εκκλησίας. Η σημερινή του μορφή διαμορφώθηκε κατά την Τουρκοκρατία και φιλοξενεί εκθέματα όλης της μεσαιωνικής περιόδου όπως αρχιτεκτονικά μέλη βυζαντινών και γοθθικών κτιρίων κεραμικά, εργαλεία, νομίσματα, πανοπλίες και άλλα. Γενική τιμή εισόδου 4,5 ευρώ (Κυπριακή Δημοκρατία, 2017).

3.6 ΕΛΛΑΔΑ- ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

❖ Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο στην Αθήνα ένα από τα εθνικά μουσεία της χώρας και ένα από τα σημαντικότερα μουσεία διεθνώς για την τέχνη και τον πολιτισμό των βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων. Διαθέτει περισσότερα από 25,000 εκθέματα από τον 3ο έως τον 20ο αιώνα και προέρχονται κυρίως από τον ελλαδικό, μικρασιατικό και βαλκανικό χώρο . Το μουσείο ιδρύεται το 1914 όπου ενσωματώνεται

η βυζαντινή περίοδος στην εθνική ιστορία. Ο σημερινός επισκέπτης καλείται να δει το Βυζάντιο ως μια πολυπολιτισμική αυτοκρατορία που περιλαμβάνει διάφορες πολιτισμικές κοινότητες (Μπούνια και Γκαζή, 2012:45,49). Παρ όλα αυτά η επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών δεν αποτελεί προτεραιότητα των τουριστών καθώς κατείχε την 26^η θέση στη σειρά αξιοθεάτων της Αθήνας με κύριους ανταγωνιστές το Μουσείο της Κυκλαδίτικης Τέχνης που βρίσκεται απέναντι του Βυζαντινού και κατέχει την 15^η θέση, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο που είναι στη 13^η θέση και το Μουσείο Ακροπόλεως που καταλαμβάνει την 1^η θέση. Το έτος 2015 δημιούργησε ένα επικοινωνιακό σχέδιο με στόχο την αύξηση της επισκεψιμότητας. Τιμή γενικής εισόδου 4 ευρώ (Ζέρβος,2015).

Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών – Επισκεψιμότητα	
Έτος	Σύνολο
2016	72.279
2015	50.681
2014	51.845
2013	33.968
2012	29.916
2011	20.812
2010	17.068

Πηγή : Ελστατ, Ιδία Επεξεργασία,2017

Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, υλοποίησε το έργο ‘Ε-Βυζαντινό και Χριστιανικό Εικονικό Μουσείο’ στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος ‘Ψηφιακή Σύγκληση’ και Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2007-2013. Στόχος, η ανάδειξη και προβολή τόσο των μοναδικής αξίας και σπανιότητας αντικειμένων του μουσείου όσο και των πολλαπλών διαφορετικών δραστηριοτήτων αξιοποιώντας σύγχρονες ψηφιακές εφαρμογές δημιουργώντας ένα νέο, προσβάσιμο ψηφιακό αρχείο. Την ίδια στιγμή στο Μουσείο πραγματοποιούνται μεγάλες περιοδικές εκθέσεις (BXM,2017).

Στον πίνακα παρατηρούμε πως η επισκεψιμότητα τα έτη 2010 και 2012 είναι χαμηλότερη κυρίως λόγω της οικονομικής κρίσης, από ότι από 2013 έως 2016 όπου παρατηρείται συνεχόμενη άνοδος.

❖ Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης

Η Θεσσαλονίκη υπήρξε η δεύτερη πρωτεύουσα του Βυζαντίου μετά την Κωνσταντινούπολη με μητροπολιτικό ανταγωνισμό ανάμεσα στη Θεσσαλονίκη-Κωνσταντινούπολη που προσπάθησε να διεκδικήσει από την πολιτική και θρησκευτική αιγλή της Βασιλεύουσας (Τσιάπλες,2016). Πολλά μνημεία όπως τα βυζαντινά τείχη της πόλης, εκκλησιαστικά μνημεία της παλαιοχριστιανικής και υστεροβυζαντινής εποχής μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας διατηρούνται στην πόλη, δεκαπέντε από τα οποία βρίσκονται από το 1988 στη λίστα της παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO (2017). Ο τόπος που μαρτύρησε ο Άγιος Δημήτριος, χτίστηκε τον 5^ο αιώνα βασιλική παλαιοχριστιανική εκκλησία και γρήγορα έγινε τόπος προσκυνήματος. Η Ροτόντα του Αγίου Γεωργίου κατασκευάστηκε με τον ίδιο τρόπο που κατασκευάστηκαν τα τείχη της Κωνσταντινούπολης, η Αχειροποίητος επισκοπική εκκλησία και η Αγία Σοφία που χτίστηκε σε ερείπια δημόσιων λουτρών αποτελούν τα αντιπροσωπευτικότερα παραδείγματα της βυζαντινής εποχής.

Το μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης είναι από τα σημαντικότερα της χώρας, εγκαινιάζεται το έτος 1994 και φιλοξενεί τους μεσαιωνικούς θησαυρούς της εποχής του Βυζαντινού Πολιτισμού. Περιλαμβάνει 11 αίθουσες μόνιμης συλλογής με θεματικά εκθέματα παλαιοχριστιανικής, βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου έως την Τουρκοκρατία. Στο μουσείο πραγματοποιούνται περιοδικές εκθέσεις φιλοξενούνται συχνά έργα σύγχρονης τέχνης, πολιτιστικές εκδηλώσεις και το εκκλησιαστικό μουσείο της Μητρόπολης ακόμη, εκπαιδευτικά προγράμματα όπως σεμινάρια και μουσειοπαιδαγωγικά εργαστήρια. Γενική τιμή εισόδου 8 ευρώ (ΜΒΠ,2017, Livadiotti, 2013, European Centre for Byzantine and post Byzantine Monuments, 2014, Krautheimer,1979:93). Η επισκεψιμότητα στο μουσείο Βυζαντινού πολιτισμού σημειώνει σταθερή αύξηση ετησίως. Από τους 40.450 επισκέπτες το έτος 2012, έφτασε τους 88.547 το 2016 (ΕΛΣΤΑΤ,2017).

❖ Μεγάλου Μαγίστρου στη Ρόδου

Το σημαντικότερο μνημείο ιπποτοκρατίας με ψηφιδωτά δάπεδα, κίονες, έπιπλα και άλλα μεσαιωνικά αντικείμενα. Το Τάγμα του Αγίου Ιωάννη (λατινικό μοναστικό τάγμα) ιδρύθηκε στην Ιερουσαλήμ το 1070 και εξελίσσεται σε στρατιωτική δύναμη. Το 1306 οι

ιππότες εισβάλλουν στη Ρόδο και ονομάζονται Ιππότες της Ρόδου, μένουν εκεί για 213 χρόνια μέχρι την Οθωμανική κατάκτηση (Τσιρπανλής,1988).

Το μουσείο των ιπποτών αρχικά κτίστηκε τον 7^ο αιώνα ως ακρόπολη του βυζαντινού Κάστρου ενώ ανακατασκευάστηκε το 1940 από τους Ιταλούς κατακτητές. Σήμερα φιλοξενεί εκθέσεις και πολιτιστικά γεγονότα. Γενική τιμή εισόδου 9 ευρώ (Κεφαλά,2012). Το μουσείο είναι από τα μεγαλύτερα σε επισκεψιμότητα της χώρας λόγω του μεγάλου αριθμού τουριστών κατά του καλοκαιρινούς μήνες. Ετησίως, ο αριθμός των επισκεπτών ξεπερνά τους 200.000, η χρονιά με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα ήταν το 2014 και 258.906 επισκέπτες (ΕΛΣΤΑΤ,2017).

❖ Κάστρο Χλεμούτσι

Το Μουσείο Κάστρου Χλεμούτσι/Clermont στεγάζεται στον εσωτερικό περίβολο του ομώνυμου αρχαιολογικού χώρου, στο Δήμο Κάστρου - Κυλλήνης Ν. Ηλείας. Κατασκευάστηκε μεταξύ του 1220 και του 1223 κατά την εποχή της Φραγκοκρατίας. Πρόκειται για μία πρωτότυπη πολιτισμική ιδέα, καθώς αποτελεί ένα ανοικτό μουσείο. Το Χλεμούτσι είναι το μοναδικό Φράγκικο κάστρο τόσο καλά διατηρημένο στην Ελλάδα που διαθέτει και θεματικό μουσείο με εκθέματα από την περιοχή του.

Η μόνιμη θεματική έκθεση του μουσείου, με τίτλο 'Η εποχή των ιπποτών-Οι σταυροφόροι στο Μοριά', περιλαμβάνει περισσότερα από 500 αντικείμενα, που χρονολογούνται από τον 13ο έως τον 15ο αι μ.Χ. Επικεντρώνεται στην ενδιαφέρουσα και κρίσιμη ιστορική περίοδο του φράγκικου Πριγκιπάτου της Αχαΐας, παρουσιάζει τον πολιτισμό της Ιπποτοκρατίας και γενικότερα του Μεσαίωνα στο νότιο χερσαίο Ελλαδικό χώρο. Μέσα από το περιέχον κέλυφος (κάστρο) και το περιεχόμενο (μουσειακά εκθέματα), ο επισκέπτης έχει την δυνατότητα να βλέπει τα εκθέματα να λειτουργούν μέσα στον φυσικό τους χώρο. Η γενική τιμή εισόδου είναι 4ευρώ (Επιμελητήριο Ηλείας,2017, Ράλλη,2012, Αντωνόπουλος,2017).

ΆΛΛΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

Αναφέρουμε ακόμη το Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης που φιλοξενεί τη μόνιμη συλλογή βυζαντινής τέχνης με τίτλο 'Μεσαιωνική Τέχνη και Μοναστήρια' όπως και τη συλλογή 'Όπλα και πανοπλίες' της μεσαιωνικής Ευρώπης (The Met,2017) Στην Αμερική επίσης, το Cleveland museum of Art φιλοξενεί πλούσια μεσαιωνική

συλλογή τέχνης και πανοπλιών (2017) Ακόμη, το museum of Russian icons στη Μασαχουσέτη (2017).

3.7 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ –ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

❖ Santa Maria Maggiore di Siponto Απουλία της Ιταλίας

Στα αρχαιολογικά υπολείμματα παλαιοχριστιανικής βασιλικής Santa Maria Maggiore di Siponto στην Απουλία της Ιταλίας αποκαλύφθηκε, τρίκλιτος ναος με ημικυκλική αγίδα και μωσαϊκό πάτωμα, χτίστηκε μεταξύ του 11ου και του 12ου αιώνα, αλλά εγκαταλείφθηκε μετά από σεισμούς τον 13ο αιώνα. Ο Edoardo Tresoldi, το 2016 δημιούργησε μια ανακατασκευή της κατεστραμμένης βασιλικής εκκλησίας που έχει δεκατέσσερα μέτρα ύψος και αναδομεί τρισδιάστατα την αρχαία βασιλική ακριβώς πάνω από τα λείψανά της και στις αρχικές της διαστάσεις. Η μόνιμη εγκατάσταση από διαφανή μεταλλική καλωδίωση (τεχνική mesh) σηματοδοτεί το άνοιγμα ενός νέου αρχαιολογικού πάρκου δίπλα σε μια υπάρχουσα εκκλησία. Κτίστηκε σε τρεις μήνες και κόστισε 3,5 εκατομμύρια ευρώ. Το έργο, εμφανίζεται ως ένα μεγαλοπρεπές γλυπτό αρχιτεκτονικής που ζωντανεύει τη σχέση ανάμεσα στον αρχαίο και τον σύγχρονο (Tomo, 2016, Mairs, 2016, Portale ufficiale del Turismo in Puglia, 2017, Ann.az, 2016).

Εικόνα 8. Santa Maria Maggiore di Siponto

Πηγή: <http://edition.cnn.com/style/article/wire-ghost-church-edoardo-tresoldi/index.html>

❖ Το Αββαείο του Κλυνί (Cluny Abbey), Βουργουνδία, Γαλλία

Τον 11^ο αιώνα εμφανίζεται η ρομανική μεγάλων διαστάσεων αρχιτεκτονική από ρωμαϊκές, βυζαντινές, μουσουλμανικές επιρροές. Η γοτθική αρχιτεκτονική αναπτύσσεται στη Γαλλία τον 12^ο και εξαπλώνεται σε όλη την μοναρχική Ευρώπη και παρουσιάζει καινοτομίες όπως, οξυκόρυφο τόξο, θόλους με νευρώσεις που επέτρεπαν τη δημιουργία ψηλότερων ορόφων από το ρομανικό ρυθμό. Η τέχνη των καθεδρικών ναών ακολουθήθηκε και σε κοσμικά κτίρια και από τα τέλη 13^{ου} καθιερώθηκε ως τέχνη της δυτικής χριστιανοσύνης (Ράπτης, 1999:96).

Η μονή του Κλυνί στη Βουργουνδία, στα σύνορα της Γερμανικής Αυτοκρατορίας και του Γαλλικού Βασιλείου ίδρυση 910 μ.Χ. ήταν δωρεά του Δούκα της Βουργουνδίας Ουίλιαμ Γ' τον Ευσεβή, κατασκευάστηκε από Βενεδικτίνους μοναχούς σε Ρομανική αρχιτεκτονική και αποτέλεσε το κέντρο του μεγάλου μοναστικού κινήματος του Μεσαίωνα. Αρχικά κτίστηκαν το Cluny I και II. Το 1088 κατασκευάστηκε το Cluny III από χρηματοδότηση βασιλιάδων γνωστό ως Mayor Ecclesia. Το Cluny III μέχρι το ξανακτίσιμο της βασιλικής του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη τον 16^ο αιώνα υπήρξε η μεγαλύτερη εκκλησία στην Ευρώπη και διαδραματίζοντας πολύ σημαντικό ρόλο στην ιστορία των μεσαιωνικών χρόνων. Σήμερα, το Cluny I και II δεν υπάρχουν, διασώζεται μόνο τμήμα της III εκκλησίας και παρόλο που το μεγαλύτερο μέρος της σήμερα βρίσκεται σε ερείπια καθώς καταστράφηκε μετά τη Γαλλική Επανάσταση δεν κρύβεται το μέγεθος και η δόξα της (Medieval Spell, 2011).

Για την επέτειο των 1100 χρόνων της δημιουργίας του Μοναστηριού (910-2010) χρηματοδοτήθηκε η ανακατασκευή της. Αυτό κρίθηκε απαραίτητο για τουριστικούς λόγους, λόγω δυσκολίας κατανόησης των ερειπίων, για να μη γίνει υποβάθμιση τους και για να μπορεί να γίνει ολοκληρωμένη μελέτη πάνω σε αυτά. Η πολυεπιστημονική πλατφόρμα προηγμένης τεχνολογίας χρηματοδοτήθηκε από ευρωπαϊκά κονδύλια και τις τοπικές και περιφερειακές αρχές. Ομάδα μηχανικών, αρχαιολόγων, ιστορικών, γεωγράφων εργάστηκαν στην ψηφιακή μακέτα του Cluny III δημιουργώντας εικονικές αναπαραστάσεις. Δημιούργησαν μακέτας βάσης δεδομένων με 2D και 3D μοντέλα, αναπαράσταση σχεδίων μέσω εικονικής εμβάθυνσης, δημιούργησαν πρόσβαση μέσω επαυξημένης πραγματικότητας σε ψηφιακή μακέτα ψηφιακής αποκατάστασης. Ο στόχος ήταν να αναπτυχθούν νέοι μέθοδοι μελέτης αρχαίων κτιρίων με εικονικό περιβάλλον. Δημιουργήθηκε ψηφιακό μοντέλο σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες επιστημονικές έρευνες, χρησιμοποιήθηκαν νέες τεχνολογίες και εφαρμόστηκαν στον

τομέα της κληρονομιάς. Στερεοσκοπική ταινία 15' προβάλλεται σε αίθουσα θέσεων 50 ατόμων σε οθόνη πλάτους 8μ. Συσκευές επαυξημένης πραγματικότητας διανέμονται στον επισκέπτη συνδυάζοντας τα πραγματικά απομεινάρια και την εικονική όραση του κτιρίου. Η εφαρμογή της μηχανικής των βιντεοπαιχνιδιών εφαρμόστηκε στον πολιτισμό με συσκευές όπως tablets κ.α. Δημιουργήθηκε γεωγραφική και γεωμορφολογική αναπαράσταση για παρουσίαση εξέλιξης του τόπου σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Στόχος η μοντελοποίηση της ψηφιακής ανακατασκευής όσο πιο πιστά. Ψηφιακή αποκατάσταση, ανασυγκρότηση υλικού ζωγραφικής, γλυπτικής μέσω υπολογιστή με 3D γραφικά, ανασύσταση μνημειακών προσόψεων της διακόσμησης στην είσοδο μέσα από εικονογραφημένα έγγραφα με σχετική ακρίβεια. Η τελική παρουσίαση τρισδιάστατης ανασύστασης της εκκλησίας έγινε δυνατή με πολλούς τρόπους, κινητές οθόνες και συσκευές ύψους 1.2. μ τοποθετήθηκαν σε σημεία που κανονικός τουρίστας δε μπορούσε να καταλάβει βοηθούν στην κατανόηση του τόπου. Το δωμάτιο με τις 2 οθόνες είναι μια άλλη δυνατότητα όπου μπορεί ο επισκέπτης να βρεθεί μέσα σε ένα μεσαιωνικό κτίριο. Η τρισδιάστατη ταινία και οι εικονικές αναπαραγωγές απεικονίζουν την μεγαλοπρέπεια της μονής. Τον τόπο επισκέπτονται ετησίως πάνω από 150.000 άτομα (Landieu et al, 2011). Ο επισκέπτης μπορεί ακόμη να δει τις διασωθέντες κατοικίες, κτίρια της μονής, του κήπους και το Μουσείο ρωμαϊκής τέχνης Musee Ochier (Sacred destinations,2017). Τιμή εισιτηρίου 9,50 ευρώ και μειωμένο 7,5 λειτουργεί καθημερινά από το πρωί έως το απόγευμα (Abbaye de Cluny,2016)

Εικόνα 9. Αββαείο του Κλυνί, συσκευή Augmented reality

Πηγή: <https://www.youtube.com/watch?v=P4OBNgNWaLo>

3.8 ΤΡΙΣΔΙΑΣΤΑΤΕΣ ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ – ΕΙΚΟΝΙΚΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

❖ BYZANTIUM 1200, ΤΟΥΡΚΙΑ

Το πρόγραμμα ‘Byzantium1200’ είναι ένα πρωτοποριακό μη χρηματοδοτούμενο έργο που δημιουργήθηκε από μια ομάδα επιστημόνων με σκοπό τη δημιουργία τρισδιάστατων αναπαραστάσεων μέσω υπολογιστή των σημαντικότερων βυζαντινών μνημείων της Κωνσταντινούπολης όπως αυτά ήταν στην αρχική τους μορφή. Για τη δημιουργία τους χρησιμοποιήθηκαν προηγούμενα σχέδια, εκθέσεις και επιτόπιες επιθεωρήσεις. Το έργο αποτελεί μοναδικό και πρωτοποριακό εργαλείο απεικόνισης των Μνημείων της Ύστερης Αρχαιότητας και της Μεσαιωνικής Κληρονομιάς ενώ για τη δημιουργία του εμπνεύστηκαν από αντίστοιχες προγράμματα όπως το ‘Rome Reborn’ που δημιουργεί τρισδιάστατα ψηφιακά μοντέλα της Ρώμης από το 320μ.Χ, εποχή όπου οι μεγάλες χριστιανικές εκκλησίες άρχισαν να κτίζονται (Byzantium 1200, 2009).

❖ ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΡΙΑΝΩΝ, ΡΑΒΕΝΝΑ, ΙΤΑΛΙΑ

Η διαφύλαξη πολιτιστικής κληρονομιάς οφείλει να εξετάσει διάφορες πτυχές. Ένα ιστορικό κτίριο αποτελείται από διάφορα στοιχεία όπως το νόημα και τον σκοπό της δημιουργίας του, την αρχική σημασία του και την ιστορία του. Η πλατεία των Αρειανών στη Ραβέννα διατηρεί τα ερείπια των κτιρίων της βασιλικής του Αγίου Πνεύματος, του τοίχους Droctult και του Βαπτιστηρίου (UNESCO). Μια ομάδα επιστημόνων ανέπλασε την πλατεία μέσω εικονικών αναπαραστάσεων και επαυξημένης πραγματικότητας με μια υπαίθρια ανοικτή έκθεση πολυμέσων το 2013 με τίτλο Arian In Piazza. Η έκθεση αποτελούνταν τρισδιάστατες μοντελοποιήσεις, βίντεο κ.α. Το ευέλικτο και επιτυχημένο αποτέλεσμα της έκθεσης δείχνει πώς μπορεί να εφαρμοστεί η τεχνολογία στον τομέα διατήρησης πολιτιστικής κληρονομιάς και πώς επιτρέπει στην αποκατάσταση χαμένων περιοχών και μνημείων (Zaccarini, et al, 2013).

Κλείνοντας, παρατηρούμε πως ο θεσμός των μουσείων εξελίσσεται διαρκώς ακολουθώντας τα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά δεδομένα ενώ, τα μουσεία διαφοροποιούνται ως προς το μέγεθος και την εμβέλεια τους. Την ίδια στιγμή η εξέλιξη της μουσειολογίας και της τεχνολογίας εισάγουν νέες μεθόδους προσέλκυσης επισκεπτών.

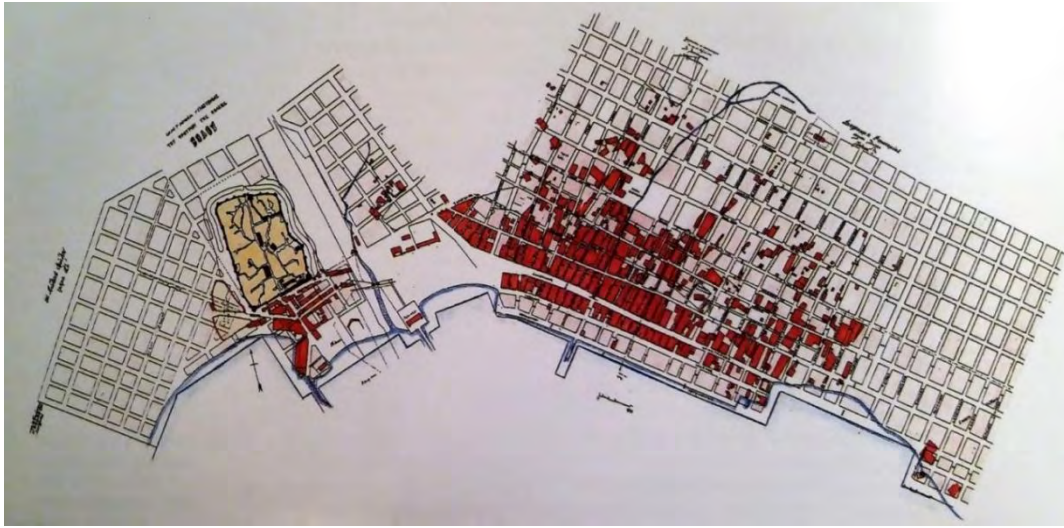
Οι μεσαιωνικές και βυζαντινές συλλογές απεικονίζουν τα χρόνια από τον 4^ο έως τον 16^ο αιώνα, μιας εποχής όπου αναπτύσσεται ο Χριστιανισμός και ιδρύονται μοναστήρια. Παράλληλα, οι πόλεμοι και οι πολιτικές αναταραχές της εποχής διαμορφώνουν τη σημερινή Ευρώπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

4.1. ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ

Ο Βόλος, βρίσκεται στην ανατολική κεντρική Ελλάδα και καταλαμβάνει έκταση 387,14 τ.χλμ. Ο πραγματικός πληθυσμός της πόλης είναι 142.849 κάτοικοι, ο μόνιμος πληθυσμός 144.449 κάτοικοι σύμφωνα με την απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ του 2011 (ΕΛΣΤΑΤ,2017) και είναι η 7^η μεγαλύτερη πληθυσμιακά πόλη της Ελλάδας. Ο Δήμος Βόλου συστάθηκε με το Β.Δ της 31ης.3.1883(ΦΕΚ 126) ενώ, ως το 1954 ονομαζόταν Δήμος Παγασών. Η πρώτη αιρετή δημοτική αρχή της πόλης ανέλαβε τα καθήκοντά της το 1883 (Δήμος Βόλου,2013).

Η πόλη του Βόλου στο μυχό του Παγασητικού Κόλπου είναι μια από τις παλιότερα κατοικημένες περιοχές της Ελλάδας. Από την προϊστορική εποχή έως και σήμερα δεν έχει σταματήσει να κατοικείται. Το φυσικό περιβάλλον της περιοχής, αποτελούμενο από τη θάλασσα και το βουνό του Πηλίου, είναι ο τόπος που φιλοξένησε όλα τα ιστορικά γεγονότα στους αιώνες που διένυσε και διαμόρφωσε τη φυσιογνωμία της πόλης. Μετά την απελευθέρωση από τον Οθωμανικό ζυγό, συγκροτείται τον 19^ο αιώνα το Ελληνικό Έθνος (Απελευθέρωση Θεσσαλίας 1881) και από το 1841μ.Χ. η νέα συνοικία των εμπόρων που δημιουργείται απέναντι από το Κάστρο των Παλαιών στην ανατολική ακτή του Παγασητικού, μετατρέπουν τον άλλοτε Μεσαιωνικό οικισμό σε βιομηχανικό κέντρο φτάνοντας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα να αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο της χώρας. Σήμερα, η αποβιομηχανοποιημένη πόλη διαμορφώνει τη σύγχρονη φυσιογνωμία της ακολουθώντας την εποχή της (Χαστάογλου, 2001,2007:8,11,12, Παναγόπουλος, 2001).

Χάρτης 4. Πολεοδομικό σχέδιο Βόλου 1882

Πηγή: Χαστάογλου,2007

Με το πρόγραμμα Καλλικράτης, ο δήμος Βόλου επεκτείνεται και υπάγεται στην περιφερειακή ενότητα Μαγνησίας που περιλαμβάνει τις εξής δημοτικές ενότητες: Αγριάς, Αισωνίας, Αρτέμιδας, Βόλου, Ιωλκού, Μακρυνίτσης, Νέας Αγχιάλου, Νέας Ιωνίας και Πορταριάς (Δήμος Βόλου,2013,Καλλικράτης,2017).

Χάρτης 5. Δημοτική Ενότητα Δήμου Βόλου

Πηγή :

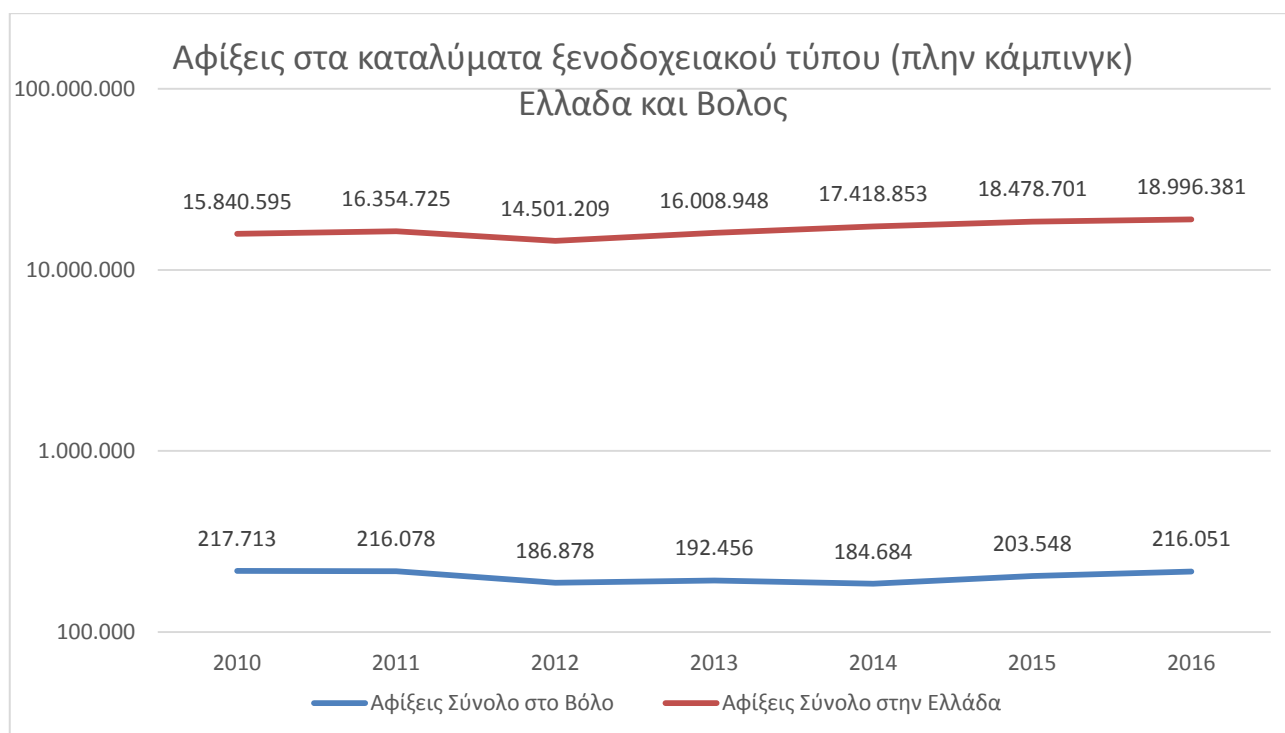
http://dimosvolos.gr/?page_id=249

4.2. ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

Στην πόλη του Βόλου λειτουργούν 23 ξενοδοχεία, εκ των οποίων 2 ξενοδοχεία 4 αστέρων (Park, Volos Palace), 1 ξενοδοχείο 5 αστέρων (Xenia) και 3 καταλύματα με ενοικιαζόμενα δωμάτια (Δήμος Βόλου, 2013).

Στην είσοδο της πόλης υπάρχει το κέντρο τουριστικής πληροφόρησης Volos Info (<http://volosinfo.gr/>) ενώ, οργανωμένες αρχαιολογικές και πολιτιστικές ξεναγήσεις πραγματοποιούνται από το Pelion Culture (<http://www.pelionculture.gr/>).

Γράφημα 1. Ετήσιες αφίξεις στα καταλύματα σε Ελλάδα και Βόλο

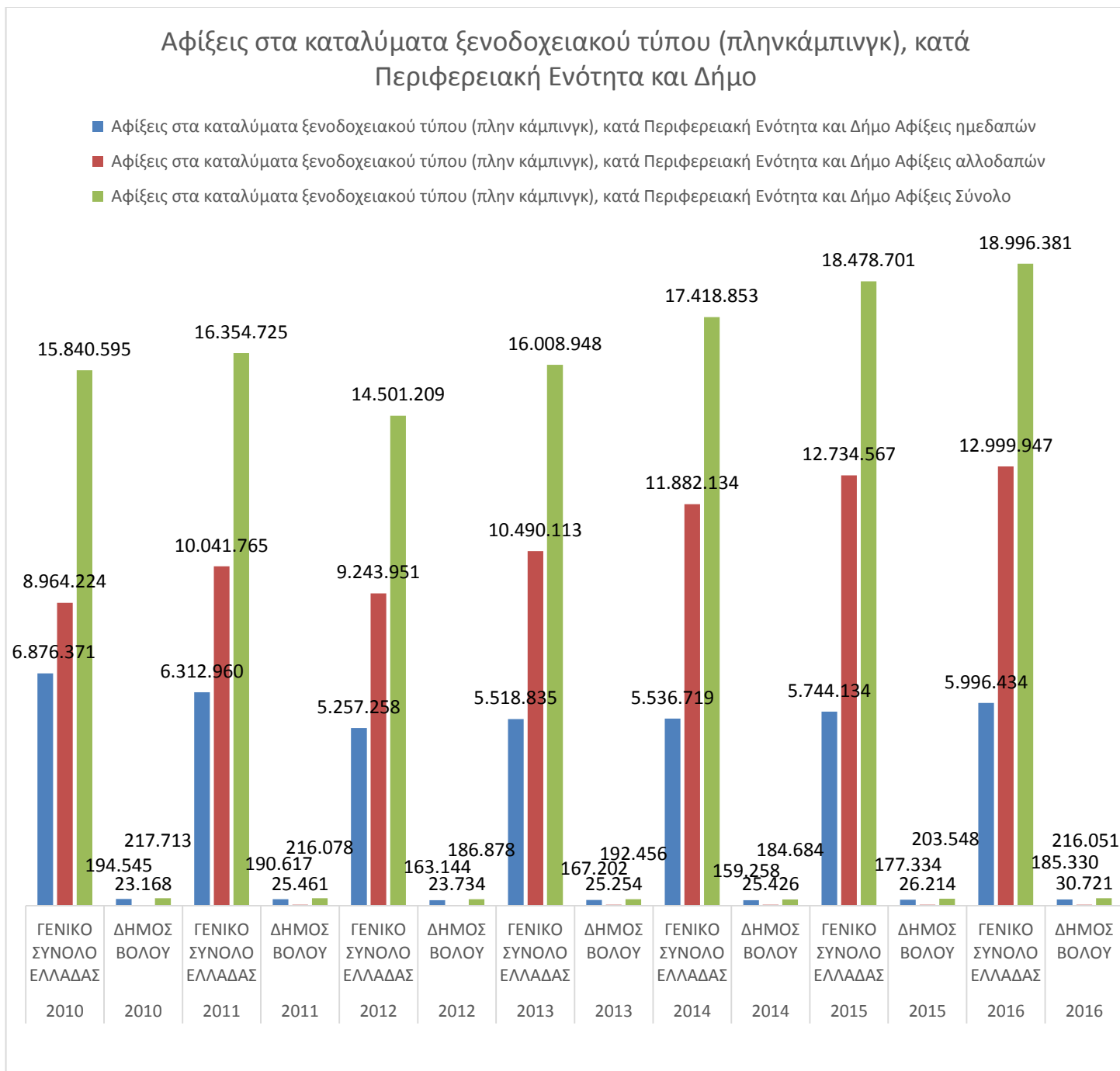

Πίνακας Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία Επεξεργασία

Στο γενικό σύνολο των αφίξεων που αφορούν την Ελλάδα παρατηρούμε πως από το 2013 και έπειτα παρατηρείται σταθερή άνοδος συγκριτικά με το 2010 και 2012 που πιθανώς συνδέεται με την οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα. Στην περιοχή του Βόλου μείωση των αφίξεων παρατηρείται τα έτη 2012 και 2014 ενώ από το 2015 και έπειτα σημειώνεται άνοδος. Παρατηρούμε πως ενώ η μείωση των αφίξεων του 2012 συνέβη τόσο στο γενικό σύνολο όσο και στο Βόλο, το 2014 η μείωση συνέβη μόνο στο

Βόλο διότι όπως φαίνεται στο Γράφημα 2 μειώθηκε ο αριθμός των ημεδαπών τουριστών.

Γράφημα 2. Αφίξεις στα καταλύματα (ημεδαποί, αλλοδαποί, σύνολο)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Παρατηρούμε πως στην Πόλη του Βόλου οι περισσότερες αφίξεις στα καταλύματα πραγματοποιούνται από ημεδαπούς και όχι από αλλοδαπούς σε αντίθεση με το συνολικό της χώρας.

Γράφημα 3. Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία Επεξεργασία

Στο γενικό σύνολο των διανυκτερεύσεων μετά την πτώση του 2014 το 2015-2016 παρουσιάζεται σταθερή αύξηση. Στον πίνακα 1 παρατηρούμε πως οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών στο σύνολο της Ελλάδας είναι κατά πολύ περισσότερες από αυτές που πραγματοποιούνται στη Μαγνησία όπου το προβάδισμα έχουν οι ημεδαποί. Οι περισσότερες διανυκτερεύσεις στην πόλη του Βόλου πραγματοποιούνται από ημεδαπούς και όχι από αλλοδαπούς τουρίστες, με σταθερή άνοδο και στις δύο κατηγορίες τα τρία τελευταία χρόνια.

Πίνακας 2. Διανυκτερεύσεις (Μαγνησία-Ελλάδα)

ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ (ΠΛΗΝ ΚΑΜΠΙΝΓΚ)				
	ΕΤΟΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΥΣΕΙΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΥΣΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΥΣΕΙΣ ΣΥΝΟΛΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	2010	541.958	75.419	617.374
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	2010	16.815.461	48.243.634	65.059.095
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	2011	528.309	89.956	618.265
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	2011	15.370.017	53.768.033	69.138.050
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	2012	442.004	82.718	524.722
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	2012	12.512.232	50.539.507	63.054.739
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	2013	463.853	98.062	534.915
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	2013	13.007.272	57.058.282	70.065.554
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	2014	417.105	97.415	514.520
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	2014	13.049.668	60.901.973	73.951.641
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	2015	439.257	112.985	552.242
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	2015	13.201.273	63.570.840	76.772.113
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	2016	474.030	118.324	592.345
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	2016	13.943.606	65.941.418	79.885.024

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία Επεξεργασία

Οι περισσότερες διανυκτερεύσεις στη Μαγνησία πραγματοποιούνται στην πόλη του Βόλου.

Πίνακας 3. Λιμάνια επιβάτες

ΕΠΙΒΙΒΑΣΘΕΝΤΕΣ ΕΠΙΒΑΤΕΣ ΒΟΛΟΣ	2013	177.952	2014	180.614	2015	164.220	2016	150.980
ΕΠΙΒΙΒΑΣΘΕΝΤΕΣ ΕΠΙΒΑΤΕΣ ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	2013	35.431.637	2014	32.243.629	2015	31.841.328	2016	31.629.202
ΑΠΟΒΙΒΑΣΘΕΝΤΕΣ ΕΠΙΒΑΤΕΣ ΒΟΛΟΣ	2013	187.549	2014	185.363	2015	165.962	2016	148.537
ΑΠΟΒΙΒΑΣΘΕΝΤΕΣ ΕΠΙΒΑΤΕΣ ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	2013	35.431.637	2014	32.243.629	2015	31.841.328	2016	31.629.202

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία Επεξεργασία

Από τα έτη 2013- 2016 παρατηρούμε σταθερή πτώση στον αριθμό των επιβατών στα λιμάνια τόσο στο σύνολο της χώρας όσο και στο Βόλο. Εξαιρέση αποτελεί το λιμάνι του Βόλου το έτος 2014 που παρουσιάζει αύξηση στον αριθμό των επιβιβασθέντων.

4.3. SWOT ANALYSIS ΒΟΛΟΥ

Ακολουθεί η ανάλυση SWOT για την περιοχή του Βόλου. Ο εντοπισμός των δυνατών και αδύνατων σημείων σχετίζονται με το εσωτερικό περιβάλλον, ενώ οι ευκαιρίες και οι απειλές σχετίζονται με τους εξωτερικούς παράγοντες (Runia et al., 2014:81-84).

<u>ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ</u>	<u>ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Προνομιούχος γεωγραφική θέση: βουνό – θάλασσα • Φυσικό τοπίο • Πλούσια ιστορία • Πλούσια αρχαιολογική και Πολιτιστική κληρονομιά (Αρχαιολογικοί χώροι – Μουσεία) • Βιομηχανική ιστορία- κληρονομιά • Πύλη στο Πήλιο • Λιμάνι (3^ο μεγαλύτερο εμπορικό της Ελλάδας) • Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας • Εύκολη προσβασιμότητα • Καταλύματα • ΟΣΕ • Αστικές- υπεραστικές συγκοινωνίες • Δίκτυο Μουσείων • Τουριστικός προορισμός • Παραλίες σε κοντινή απόσταση • Καταλύματα • Τρενάκι Πηλίου • Χιονοδρομικό σε κοντινή απόσταση (Πήλιο) • Εστιατόρια 	<ul style="list-style-type: none"> • Συρρίκνωση εμπορικής αγοράς • Ελλιπής προβολή • Κυκλοφοριακό πρόβλημα • Ανεπάρκεια θέσεων στάθμευσης στο κέντρο • Χαμηλός αριθμός τουριστών

<ul style="list-style-type: none"> • Τοπική Γαστρονομία 	
<p><u>ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Διατήρηση και διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς • Τουριστική προβολή • Αεροδρόμιο Νέας Αγχιάλου • Διεύρυνση τουριστικής περιόδου • Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού • Εκπόνηση Στρατηγικού Σχεδίου ανάπτυξης ανατέθηκε στο ΠΘ, Τμήμα ΤΜΧΠΠΑ από τη Δημοτική Τουριστική Εταιρεία Βόλου 2007-2013 	<p><u>ΑΠΕΙΛΕΣ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Οικονομική κρίση • Ανεργία • Έλλειψη κονδυλίων • Ύπαρξη κοντινών δημοφιλών τουριστικών προορισμών όπως Θεσσαλονίκη, Λάρισα και Καρδίτσα (Λίμνη Πλαστήρα) • Αδιαφορία

ΜΟΥΣΕΙΑ ΒΟΛΟΥ- ΔΙΚΤΥΟ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

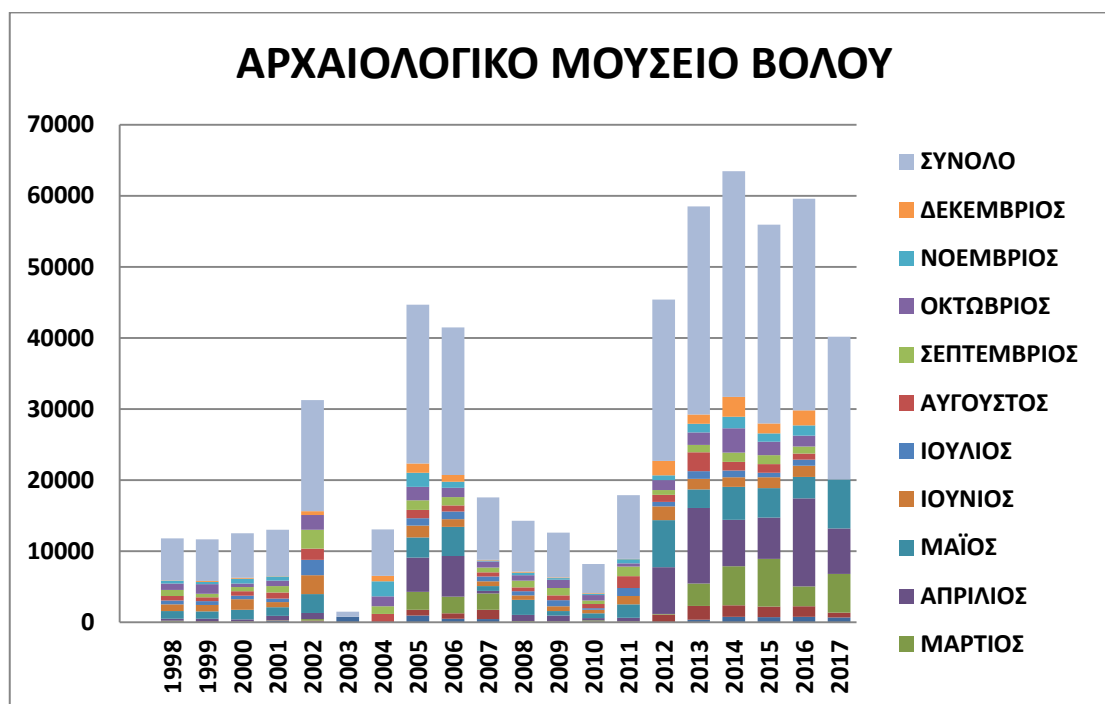
Το Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου, είναι το σημαντικότερο Μουσείο της πόλης, ιδρύθηκε το 1909 και επί χρόνια ήταν το μόνο οργανωμένο μουσείο της Θεσσαλίας (Α.Δ., Θεοχάρης κ.α., 1962, ΔΗ.ΚΙ, ΙΑΣΘ, 2010). Η γενική τιμή εισόδου είναι 4 ευρώ (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2012).

Από το 2012 λειτουργεί το Δίκτυο Μουσείων του Δήμου Βόλου με σκοπό την ενιαία οργάνωση και λειτουργία των μουσείων και περιλαμβάνονται τα εξής: Το σύγχρονο Μουσείο της Πόλης του Βόλου (είσοδος 2 ευρώ), Μουσείο –Πινακοθήκη Χρυσούλας Ζώγια στο Βόλο (είσοδος δωρεάν), Μουσείο Μεταξουργίας Εκμετζόγλου, Νέα Ιωνία (είσοδος δωρεάν), Μουσείο Εθνικής Αντίστασης, Νέα Ιωνία (είσοδος δωρεάν), Χώρος Μνήμης Δράκεια 18.12.1943 (είσοδος δωρεάν), Αρχοντικό Ζαφειρίου, Άγιος Ονούφριος (είσοδος δωρεάν), Κοινοτικό κέντρο Παράδοσης & Πολιτισμού Σταγιατών (είσοδος ελεύθερη), Παραδοσιακό Ελαιοτριβείο Χατζηγιάννη, Κατηχωρίου (είσοδος

ελεύθερη), Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Πορταριάς (είσοδος 2 ευρώ) και το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης & Ιστορίας του Πηλίου στη Μακρινίτσα (είσοδος 2 ευρώ), (ΔΟΕΠΑΠ- ΔΗΠΕΘΕ,2012, Δήμος Βόλου).

Λειτουργούν ακόμη το Σιδηροδρομικό Μουσείο Θεσσαλίας (είσοδος ελεύθερη), το Μουσείο πλινθοκεραμοποιίας Ν.&Σ. Τσαλαπάτα (είσοδος 3 ευρώ), Τυπογραφικό Μουσείο εφημερίδας Θεσσαλία, το Μουσείο Δάμτσα στο κέντρο τέχνης Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο, Λαογραφικό Κέντρο Κίτσου Μακρή (είσοδος ελεύθερη), το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Βόλου, Εντομολογικό Μουσείο Βόλου (είσοδος 4 ευρώ). Ακόμη, το μουσείο Θεόφιλου στην Ανακασιά (είσοδος ελεύθερη) και το μουσείο Ελιάς στην άνω Γατζέα. Στο δήμο Βόλου λειτουργεί ο αρχαιολογικός χώρος του Σέσκλου, του Διμηνίου, της Αρχαίας Δημητριάδας και των Φθιώτιδων Θηβών (Δήμος Βόλου,2017).

Γράφημα 4. Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Παρουσιάζουμε την επισκεψιμότητα του σημαντικότερου μουσείου της πόλης, το Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου. Το μουσείο, παρουσιάζει από το 2012 μεγάλη ανοδική πορεία με το έτος 2017 σε εξέλιξη. Η καμπή των ετών 2007-2011 είναι πιθανόν απόρροια της οικονομικής κρίσης που έπληξε τη χώρα. Οι μήνες που παρουσιάζουν την περισσότερη επισκεψιμότητα είναι οι μήνες Απρίλιος, Μάρτιος και Μάιος. Το γεγονός ότι η μέγιστη επισκεψιμότητα δεν παρουσιάζεται τους

καλοκαιρινούς μήνες σημαίνει πως αυτή πραγματοποιήθηκε από ημεδαπούς, ντόπιους ή και από σχολεία και όχι από αλλοδαπούς τουρίστες.

Πίνακας 4 .Επισκεψιμότητα Δικτύου Μουσείων

Μουσεία Δικτυου 2015	Γεν Συνολο 2015	Γεν Συνολο 2016	Μέχρι Σεπτ. 2017
Μουσείο Πόλης Βόλου	8069	8363	5884
Μακρινίτσα	2713	2899	1993
Πορταριά	374	648	266
Κατηχωρι	535	169	247
Ζώγια	337	107	0
Αντίσταση	2	0	20
Μεταξουργείο	325	191	80
Δράκεια	786	695	133
Συνολο	13141	13072	8794
Δικτυο υπολοιπο (Εκτός μουσείου πόλης)	5072	4988	3108

Πηγή: Τμήμα μουσείων ΔΟΕΠΑΠ/ΔΗΠΕΘΕ,2017

Από τον πίνακα προκύπτει πως το Μουσείο της Πόλης του Βόλου έχει το προβάδισμα συγκριτικά με τα άλλα μουσεία, ακολουθούν το μουσείο Μακρινίτσας και Πορταριάς.

Πίνακας 5. Επισκεψιμότητα Φθιώτιδες Θήβες

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΩΝ ΘΗΒΩΝ													
ΕΤΟΣ	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	ΜΑΡΤΙΟΣ	ΑΠΡΙΛΙΟΣ	ΜΑΪΟΣ	ΙΟΥΝΙΟΣ	ΙΟΥΛΙΟΣ	ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ
2012	0	0	0	0	0	0	0	0	142	353	37	0	532
2013	25	67	86	1.036	474	512	52	18	57	347	160	26	2.860
2014	243	39	243	426	338	133	40	39	122	85	83	0	1.791
2015	0	0	0	109	193	240	53	556	40	265	12	285	1.753
2016	6	15	64	497	121	214	82	545	52	69	280	105	2.050
2017	5	96	131	184	365	163							944

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία Επεξεργασία

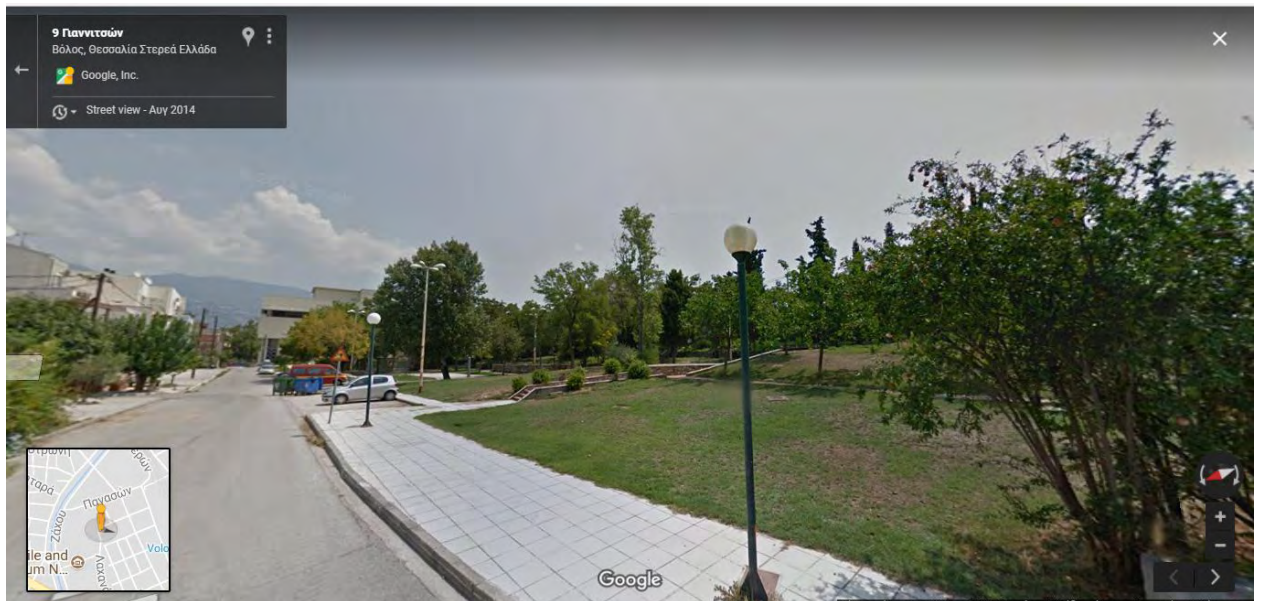
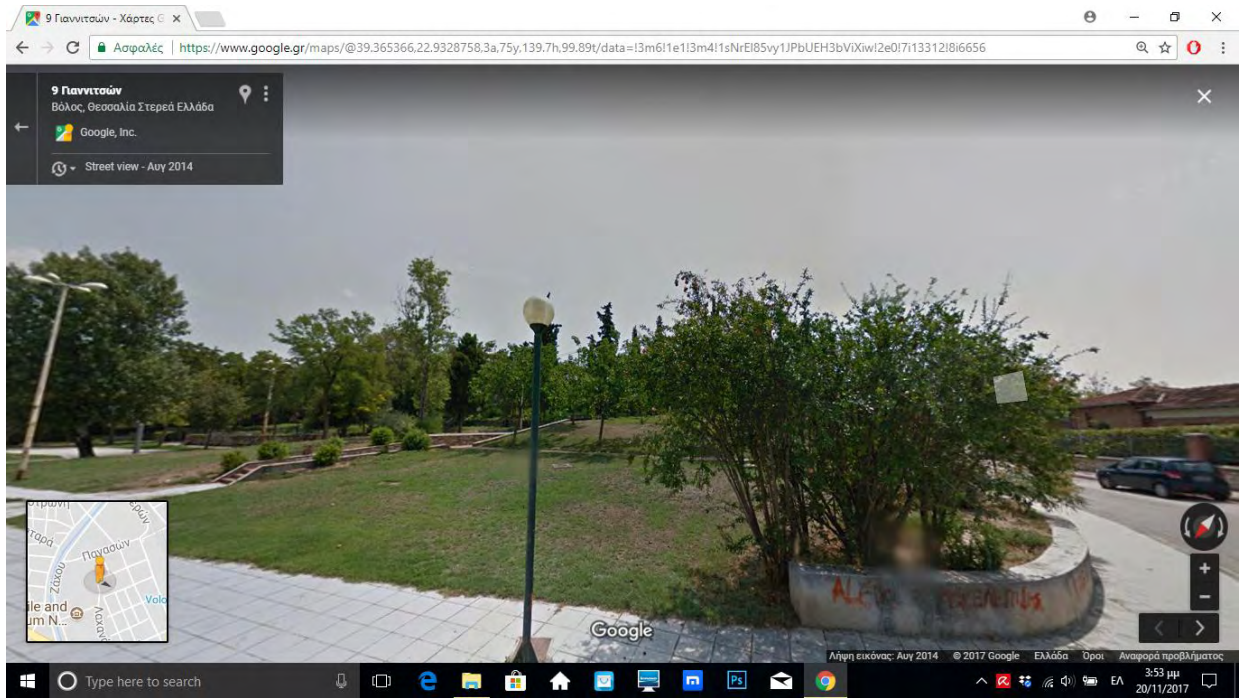
Ο αριθμός των επισκεπτών στις Φθιώτιδες Θήβες παρουσίασε τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα το έτος 2013 και το 2016.

Συμπερασματικά, ο Βόλος με την απελευθέρωση της Θεσσαλίας το 1881 γίνεται πεδίο έντονης βιομηχανικής δραστηριότητας και ο πληθυσμός του αυξάνεται σταθερά διαμορφώνοντας την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του. Σήμερα, στην πόλη πραγματοποιούνται πάνω από 200.000 αφίξεις ετησίως ενώ τα μουσεία της ξεπερνούν τα δέκα. Παρατηρούμε πως το προβάδισμα έχει το αρχαιολογικό μουσείο του Βόλου με την επισκεψιμότητα να πλησιάζει ετησίως τις 30.000 τα τελευταία χρόνια και χωρίς να παρατηρείται το φαινόμενο της εποχικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΠΡΟΤΑΣΗ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΘΕΜΑΤΙΚΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Προτείνεται η δημιουργία Θεματικού Μεσαιωνικού Μουσείου στην περιοχή όπου βρίσκεται το Κάστρο των Παλαιών του Βόλου. Ο λόγος που επιλέχθηκε αυτό το σημείο είναι γιατί το Κάστρο είναι συνυφασμένο με το Μεσαιωνικό Βόλο καθώς ήταν αυτό που πρωταγωνίστησε τη μεσαιωνική περίοδο και αποτέλεσε τον πυρήνα του βυζαντινού οικισμού επειδή το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας διαδραματίστηκε εκεί. Πιο συγκεκριμένα επιλέχθηκε η οδός Γιαννιτσών με Λαχανά για να φιλοξενήσει το νέο μουσείο. Στην οδό Γιαννιτσών υπάρχει διαθέσιμος ανοικτός χώρος κατάλληλος προς αξιοποίηση. Σύμφωνα με το γραφείο της Δημοτικής Περιουσίας Βόλου ανήκει στο Δήμο Βόλου και ονομάζεται Πλατεία Νεολαίας. Σε πολύ κοντινή απόσταση βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος του Κάστρου. Στην οδό Λαχανά πραγματοποιήθηκαν πρόσφατες εργασίες συντήρησης και αποκατάσταση του Παλαιοχριστιανικού τείχους από το Υπουργείο Πολιτισμού και την 7^η εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων όπου μεγάλο τμήμα του τείχους είναι ορατό. Η επιλογή της συγκεκριμένης θέσης έχει ακόμη τα εξής πλεονεκτήματα: είναι λειτουργική, έχει ανοικτό χώρο, σύνδεση με το Κάστρο, φαίνονται τα τείχη, δεν εμποδίζει, δεν υπάρχουν σπίτια σε κοντινή απόσταση, μπορούν να δημιουργηθούν θέσεις πάρκινγκ, εύκολη προσβασιμότητα και ακριβώς απέναντι βρίσκεται ο πολυχώρος Τσαλαπάτα με υποδομή εστίασης.

Εικόνες 10-12 . Ο χώρος που επιλέχθηκε για το μουσείο (Γιαννιτσών-Λαχανά).

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Στη θέση αυτή προτείνεται η δημιουργία κτιρίου 300τ.μ. Εκεί, κυρίως μέσα από τη χρήση νέων τεχνολογιών εικόνας- ήχου, θα γίνεται η αφήγηση της ιστορίας και θα παρουσιάζεται η μεσαιωνική κληρονομιά της περιοχής. Εντός του Μουσείου θα δημιουργηθεί αμφιθεατρικός χώρος για παρουσίαση ταινιών σε τρισδιάστατες προβολές, ταινίες τύπου ντοκυμαντέρ όπου θα γίνεται παρουσίαση της ιστορίας της Δημητριάδας και της μεταβολής της από ελληνιστική πόλη σε παλαιοχριστιανική και όλα τα ιστορικά γεγονότα που ακολούθησαν την μετακόμιση στο λόφο των παλαιών ύστερα από την οχύρωσή του έως την Οθωμανική κατάκτηση. Ακόμη, θα προσφέρεται η δυνατότητα εμπειρίας ταινίας virtual reality προβολών (παράδειγμα από χρήση σε μουσείο: <http://www.kingofthevikings.com/> και παραδείγματα από το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: <http://www.fhw.gr/fhw/index.php?lg=1&state=pages&id=1378>) από σημαντικά ιστορικά γεγονότα όπως μάχες, τειχομαχίες, ναυμαχίες κ.α. που έλαβαν χώρα στην περιοχή του Παγασητικού και στο Κάστρο. Ενδεικτικά αναφέρω: Πρόταση αναπαράστασης Ναυμαχίας από τον Βυζαντινό στόλο του αυτοκράτορα Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου με τα πολεμικά πλοία δρόμωνες (ταχύπλοα πλοία 36-50 μετρα μήκος, πλάτος 5-8, βυθισμα 1,5μ, δυο σειρες κουπιά, 100 κωπηλάτες, 50 από κάθε πλευρά και οι κωπηλάτες της πάνω σειράς ήταν ταυτόχρονα πολεμιστές). Ο οπλισμός του δρόμωνα αποτελούνταν από βαλλίστρες ή καταπέλτες, είχαν ειδικές συσκευές για την εξαπόλυση του υγρού πυρός. Στη μάχη της Δημητριάδας οι Φράγκοι είχαν 30 Γαλέρες και βοηθητικά, ο βυζαντινός στόλος ήταν ευέλικτος και μεγαλύτερος Η γαλέρα με 55-65 μ.

μήκος, πλάτος 5-6μ. βύθισμα 1-2μ., κάθε πλευρά 25-30 κουπιά σύνολο 50-60. Οι κωπηλάτες τη Γαλέρα ήταν κατάδικοι, αλυσοδεμένοι (Παπαθανασίου, 1988).

Ακόμη, ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα αρχικά στη Δημητριάδα και κατόπιν στο Κάστρο όπως εγκατάσταση Σλάβων στη Δημητριάδα με μονόξηλα, κτίσιμο τειχών Κάστρου, μεταφορά οικισμού, επιθέσεις Σαρακηνών πειρατών με τειχομαχίες, Βουλγάρων, Τούρκων και Ναυμαχίες. Αναπαράσταση ταινίας 3D animation π.χ. παρουσίαση της ζωής στην πόλη των Φθιώτιδων Θηβών και τα ιστορικά γεγονότα. Παρουσίαση της ιστορίας άλλων γειτονικών οικισμών και την εξέλιξη τους. Την ανάπτυξη του Πηλίου κατά τον ύστερο μεσαίωνα. Επίσης, Αναπαράσταση και παρουσίαση των κατεστραμμένων μνημείων όπως ήταν στην αρχική τους μορφή μέσα από τρισδιάστατες ψηφιακές μακέτες όπως, τα τείχη του Κάστρου των Παλαιών, η Παλαιοχριστιανική βασιλική εκκλησία της Δαμοκρατίας, η Κοιμητηριακή βασιλική, βυζαντινά λουτρά. Αναπαράσταση του μεγάλου τεχνικού έργου του Υδραγωγείου που λειτούργησε όλη τη βυζαντινή εποχή κ.α. (παράδειγμα αναπαράστασης 3D αναπαράστασης υδραγωγείου <http://www.e-stymfalia.gr/index.php/optikoakoustiko-yliko/videos/224-anaparastasi-tou-adrianeiou-ydragogeiou>). Ο επισκέπτης θα μπορεί να αντλεί χρήσιμες πληροφορίες για το κάθε μνημείο, θα βλέπει την υφή, τον εσωτερικό, τον εξωτερικό διάκοσμο, την εξέλιξη στη πάροδο των χρόνων, υλικά κατασκευής κ.α.

Η συμβολή του αρχιτέκτονα φίλου μου Ebrahim Abnar σε αυτό το σημείο της μελέτης ήταν μεγάλη. Με τα σχέδια που κατέφερα να βρω και να του παραχωρήσω από τα δύο σημαντικότερα κατά τη γνώμη μου μνημεία της εποχής, τη βασιλική της Δαμοκρατίας και τα τείχη του Κάστρου, ο ίδιος κατάφερε να πραγματοποιήσει αυτό που ήθελα να παρουσιάσω στη μελέτη ως δείγμα της πρότασης, τις τρισδιάστατες αναπαραστάσεις των δύο μνημείων. Παρατίθενται συνημμένα στο τέλος της εργασίας σε Α3 διαστάσεις και φωτογραφικό υλικό στο παράρτημα 2-3 .

Άλλη μια πρόταση για τον επισκέπτη είναι η πρόσβαση σε εφαρμογή όπου θα αντλεί πληροφορίες σχετικά με την ιστορία, την αρχιτεκτονική, την τέχνη (ψηφιδωτό-τοιχογραφία) τάσεις και τεχνοτροπίες που επικράτησαν σε κάθε εποχή στην περιοχή αλλά και στη βυζαντινή αυτοκρατορία γενικότερα.

Ακόμη θα υπάρχει λίστα με τους Επισκόπους της Δημητριάδας από 4^ο έως την Τουρκοκρατία, θα παρουσιάζονται οι δράσεις και το έργο του κάθε αυτοκράτορα και μεταβολές που υπέστη η αυτοκρατορία.

Αίθουσα εικονικής (virtual) και επαυξημένης (augmented) πραγματικότητας όπου ο επισκέπτης θα περιηγείται εικονικά μέσα στο μνημείο, πόλη κ.α.).

Η δημιουργία εγκατάστασης (installation theme) ώστε ο επισκέπτης να ‘νοιώθει’ την ιστορία, να τη βιώνει με καλλιτεχνικό τρόπο και να συμμετέχει ενεργά είναι μια ακόμη δυνατότητα που προτείνεται. (Παράδειγμα: art installation στο εβραϊκό μουσείο Βερολίνου <https://www.youtube.com/watch?v=ha0aVRnmtgY>).

Βιντεοπροβολές επάνω στα τείχη του Κάστρου, χρήση εικόνας- ήχου (π.χ. πολιορκία Κάστρου) μια φορά την εβδομάδα π.χ. κάθε Κυριακή βράδυ και σε ειδικές περιστάσεις ενός ιστορικού γεγονότος π.χ σε abstract μορφή.

Εικόνα 13. Χρήση εικόνας - ήχου σε κτίριο : ‘ Το Μιλάνο κατά τον 15^ο αιώνα’.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Στο μουσείο προτείνεται να μεταφερθούν πραγματικά αντικείμενα βυζαντινής εποχής όπως π.χ. Βυζαντινό πιθάρι με χάλκινα νομίσματα των Κομνηνών που εντοπίστηκαν στο Κάστρο των Παλαιών και αναφέρει ο Τσοποτός, (1991:54), αγροτική περόνη στην οποία έχουμε αναφερθεί, τμήματα βυζαντινών μωσαϊκών που διασώζονται καθώς και άλλα αντικείμενα που είναι διάσπαρτα σε διάφορες συλλογές.

Μπορεί ακόμη να δημιουργηθούν Ολογράμματα (τρισδιάστατοι ψηφιακοί κλώνοι αντικειμένων <http://www.hih.org.gr/holography/holography-introduction.html>).

Εκπαιδευτικά προγράμματα και δραστηριότητες θα είναι διαθέσιμα για σχολεία, τουρίστες και οικογένειες για δημιουργική επαφή με τη μεσαιωνική τέχνη (π.χ. σχεδίασε, ζωγράφισε, κατασκεύασε το Κάστρο, την εκκλησία, το ψηφιδωτό κ.α.).

Δυνατότητα οργανωμένων επισκέψεων από σχολεία, τουρίστες και οικογένειες με ειδικά εκπαιδευτικά πακέτα δραστηριοτήτων με διαδραστικές, εκπαιδευτικές εφαρμογές.

Χώρος καφετέριας, κατάστημα πώλησης αντικειμένων και χώρος εκδηλώσεων θα είναι διαθέσιμα στο μουσείο.

Ενημερωτικά έντυπα καθώς και βιβλίο με αναπαραστάσεις της αρχικής και της σημερινής μορφής των μνημείων θα είναι διαθέσιμα.

5.1. ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ

Προτείνεται η δημιουργία μιας μεσαιωνικής πολιτιστικής διαδρομής ανάλογη της πορείας και της εξέλιξης της κοινωνίας όπως διαμορφώθηκε με το πέρασμα των αιώνων και των κατακτητών.

Ως σημείο έναρξης προτείνεται η παλαιοχριστιανική Δημητριάδα με πρώτη στάση στη βασιλική της Δαμοκρατίας, κατόπιν το Υδραγωγείο και την Κοιμητηριακή βασιλική. Ακολουθεί επίσκεψη στις Φθιώτιδες Θήβες και περιήγηση στις διασωζόμενες βασιλικές καθώς η ακμή τους ορίζεται την ίδια χρονική περίοδο. Ακολουθεί η επιστροφή στην πόλη του Βόλου και επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο του Κάστρου των Παλαιών. Από εκεί πηγαίνουμε στην περιοχή του Αγίου Κωνσταντίνου για να δούμε τα ερείπια βασιλικής που διασώζονται. Στη συνέχεια φτάνουμε στα Λεχώνια και ανηφορίζουμε στο Παλαιόκαστρο και στον Άγιο Λαυρέντιο. Κατά την επιστροφή πηγαίνουμε στην Πορταριά και τη Μακρυνίτσα να δούμε τις θέσεις των μοναστηριών των Μελισσηνών. Στην επιστροφή επισκεπτόμαστε το λόφο της επισκοπής.

Χάρτης 6. Μεσαιωνική Πολιτιστική Διαδρομή

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

5.2 MARKETING PLAN

Προκειμένου να εξασφαλίσουμε τη βιωσιμότητα του μουσείου κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία ενός σχεδίου μάρκετινγκ. Αυτό ορίζεται ως εξής:

5.2.1 Ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης

Στην Ελλάδα υπάρχουν τα εξής βυζαντινά μουσεία:

Αλεξανδρούπολης Εκκλησιαστικό Μουσείο
Αντιβουινιώτισσας Βυζαντινό Μουσείο
Βέροιας Βυζαντινό Μουσείο
Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο
Βυζαντινό Μουσείο Αργολίδας
Βυζαντινού Πολιτισμού Μουσείο
Διδυμοτείχου Βυζαντινό Μουσείο
Ζακύνθου Μουσείο
Ιεράς Μητροπόλεως Μαρωνείας και Κομοτηνής Εκκλησιαστικό Μουσείο
Ιωαννίνων Βυζαντινό Μουσείο
Καστοριάς Βυζαντινό Μουσείο
Κρύπητη Αγίου Δημητρίου
Λευκός Πύργος: Μουσείο
Μονής Αγ. Τριάδας Τζαγκαρόλων Μουσείο
Μονής Αρκαδίου Μουσείο
Μονής Πρέβελης Μουσείο
Μυστρά Αρχαιολογικό Μουσείο
Παλαιάς Μητρόπολης Σερρών Μουσείο
Παλάτι Μεγάλου Μαγίστρου
Πύργος Ουρανούπολης
Σάμου, Μουσείο Πύργου Λογοθέτη Λυκούργου
Σερρών και Νιγρίτης Εκκλησιαστικό Κειμηλιαρχείο Ιεράς Μητροπόλεως
Σιάτιστας Εκκλησιαστικό Μουσείο
Συλλογή Γλυπτών Οσίου Λουκά
Φθιώτιδας Βυζαντινό Μουσείο
Χανίων Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Συλλογή
Χίου Βυζαντινό Μουσείο
Χίου Κάστρο Κτίριο περιοδικών εκθέσεων αρχαιοτήτων (Παλάτι Ιουστινιάνι)
Χίου Μουσειακή Συλλογή Νέας Μονής
Χίου Μουσειακός Χώρος Τράπεζας Νέας Μονής

Πηγή: Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2012

Ανταγωνιστικό περιβάλλον

Ως ανταγωνιστές ορίζονται τα μεσαιωνικά και βυζαντινά μουσεία που υπάρχουν στην Ελλάδα αλλά και σε χώρες της Μεσογείου. Ειδικότερα :

1.Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών

Δυνατά σημεία: Πρωτεύουσα, πλούσια συλλογή εκθεμάτων, μεγάλη επισκεψιμότητα

Αδύνατα σημεία: μείωση επισκεψιμότητας τα τελευταία χρόνια λόγω μεγάλου ανταγωνισμού, προτεραιότητα τουριστών σε άλλα μουσεία κυρίως το νέο μουσείο της Ακρόπολης

2.Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Δυνατά σημεία: Η Θεσσαλονίκη υπήρξε δεύτερη πρωτεύουσα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, πολύ μεγάλη βυζαντινή ιστορία, πλούσια συλλογή εκθεμάτων

Αδύνατα σημεία: Ανταγωνισμός άλλα μουσεία πόλης

3.Μεσαιωνικό Μουσείο Ρόδου

Δυνατά σημεία: Το νησί της Ρόδου είναι συνυφασμένο με τους Ναύτες ιππότες, πλούσια συλλογή, μεγάλη επισκεψιμότητα, τουριστική περιοχή

Αδύνατα σημεία: Εποχικότητα επισκεψιμότητας, απόσταση

4.Βυζαντινό μουσείο Βέροιας

Δυνατά σημεία: Πλούσια συλλογή, εκπαιδευτικά προγράμματα

Αδύνατα σημεία: Χαμηλός αριθμός επισκεπτών

5.2.2 SWOT Analysis μουσείου

Με την εφαρμογή της SWOT analysis στοχεύσαμε στον εντοπισμό των ευκαιριών, αξιοποιώντας τα πλεονεκτήματα και αντιμετωπίζοντας τα μειονεκτήματα για τη δημιουργία του νέου μουσείου.

<p><u>ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Αρχαιολογικός χώρος Κάστρου • Εύκολη προσβασιμότητα • Σε κοντινή απόσταση βρίσκεται το Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Τσαλαπάτα, το Μουσείου της Πόλης και το Σιδηροδρομικό Μουσείο Βόλου • Τουριστική περιοχή • Περιοχή με πολλά εστιατόρια • Πανεπιστήμιο • Διεύρυνση τουριστικής περιόδου • Οικονομική ανάπτυξη • Ανάπτυξη πολιτιστικού τουρισμού • Νέες θέσεις εργασίας • Ανεμπόδιστη οπτική θέση με το Κάστρο 	<p><u>ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Μικρός αριθμός τουριστών • Δεν μπορεί να είναι μεγάλης έκτασης Μουσείο
<p><u>ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Προώθηση Πολιτιστικού τουρισμού • Αύξηση τουρισμού • Η δημιουργία του Μεσαιωνικού θεματικού Μουσείου στην 	<p><u>ΑΠΕΙΛΕΣ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη χρηματοδότησης- κονδυλίων • Οικονομική κρίση • Αδιαφορία • Λάθος διαχείριση

<p>περιοχή του Κάστρου των Παλαιών και στην ίδια περιοχή με το Μουσείο Τσαλαπάτα, το Μουσείο της Πόλης και το Σιδηροδρομικό Μουσείο Βόλου δίνει την δυνατότητα για περαιτέρω αξιοποίηση και διαφήμιση του νέου Μουσείου δίνει την ευκαιρία να δημιουργηθεί δίκτυο Μουσείων ,και να αναβαθμίσει την περιοχή περαιτέρω συνδυάζοντας την επίσκεψη με Μουσεία της πόλης γνωρίζοντας την ιστορία της μέσα από διαφορετικές χρονικές περιόδους (Σύμπλεγμα μουσείων παράδειγμα Βερολίνου).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Είναι κάτι το καινοτόμο, δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο • Νέες θέσεις εργασίας • Πόλος έλξης τουριστών • Οικονομική ανάπτυξη 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλιπής διαφήμιση- προβολή • Ύπαρξη Μεσαιωνικών μουσείων σε άλλες περιοχές της Ελλάδος με μεγάλο τουρισμό όπως η Θεσσαλονίκη, ο Μυστράς, η Ρόδος αλλά και σε χώρες της Μεσογείου όπως η Μάλτα. • Ανταγωνισμός πόλεων
--	--

5.2.3 Στόχοι Μάρκετινγκ

Εκτιμώμενα Οφέλη

Ως άμεσοι στόχοι ορίζονται οι εξής:

Η επιτυχία του μουσείου, η αναγνωσιμότητα του και η αποδοχή του από την τοπική κοινωνία. Η δημιουργία του μουσείου να λειτουργήσει ως μοχλός οικονομικής και τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής. Να προσελκύσει πολιτιστικούς τουρίστες από όλες τις περιοχές της Ελλάδας αλλά και του εξωτερικού καθώς η επισκεψιμότητα των αλλοδαπών τουριστών στο Βόλο όπως προαναφέραμε είναι χαμηλή. Η ανάδειξη του μεσαιωνικού μουσείου σε brand name της περιοχής μέσω ανάπτυξης του πολιτιστικού

τουρισμού. Η αύξηση επισκεψιμότητας και αύξηση εσόδων ανά έτος είναι βασικοί στόχοι για τη βιωσιμότητα του μουσείου. Ενίσχυση τοπικής οικονομίας, νέες θέσεις εργασίας, προβολή τόπου- πολιτιστικής κληρονομιάς περιοχής και στο εξωτερικό, βελτίωση ποιότητας ζωής κατοίκων καθώς θα αποτελέσει η δημιουργία του τουριστική ατραξιόν στα πλαίσια της προώθησης του πολιτιστικού τουρισμού.

Η ιστορική διατήρηση δημιουργεί οφέλη στην τοπική οικονομία, ισχυροποίηση δεσμών μεταξύ κοινότητας και πολιτών δημιουργώντας αίσθημα υπερηφάνειας. Ακόμη, ενθάρρυνση ιδιωτικών επενδύσεων και βιώσιμες επιχειρηματικές δραστηριότητες.

5.2.4 Στρατηγική – Μίγμα Μάρκετινγκ 7p

Προϊόν/Product

Ως προϊόν ορίζουμε το Μεσαιωνικό Μουσείο, το λογότυπο και η ονομασία brand name που το συνοδεύουν είναι τα εξής: Τα διακοσμητικά καλλιγραφικά γράμματα του μεσαιωνικού αλφαβήτου που επιλέξαμε σχηματίζουν τη λέξη medie και μας παραπέμπει στην αγγλική λέξη medieval που σημαίνει Μεσαίωνας και η φράση medievolo στο Μεσαιωνικό Βόλο. Το μεσαιωνικό medie και η λέξη Volos σε calibri γραμματοσειρά συμβολίζει τη συνύπαρξη του παλιού με το νέο. Στόχος είναι ο επισκέπτης μέσα από το σλόγκαν να συνειδητοποιεί το 'θέμα' του μουσείου που πρόκειται να επισκεφτεί.

Εικόνα 14. Brand name – logo μουσείου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Τοποθέτηση/Positioning

Το τελικό παρεχόμενο αγαθό είναι η εικόνα του μουσείου που διατίθεται ως Μεσαιωνικό θεματικό μουσείο. Το συγκριτικό του πλεονέκτημα είναι η διαφοροποίηση του λόγω του μοναδικού μεσαιωνικού χαρακτήρα του και της καινοτομίας λόγω χρήσης νέων τεχνολογιών έτσι, το διαφοροποιούν δίνοντας του τα χαρακτηριστικά να αποτελέσει brand name.

Αγορά στόχος /People

Η αγορά στόχος στην οποία κατά κύριο λόγο απευθύνεται το θεματικό μουσείο είναι οι πολιτιστικοί τουρίστες. Αυτή η κατηγορία τουριστών εξερευνά την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου όπου επισκέπτονται με επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία, πόλεις, μέρη ιστορικής ή φυσικής σημασίας, καθεδρικούς ναούς, κάστρα, εκκλησίες, ιστορικά σπίτια με εις βάθος παρουσιάσεις και ερμηνείες από εξειδικευμένους ξεναγούς (Κοκκώσης κ.α. 2011:205). Ο πολιτιστικός τουρίστας αποτελεί τον 'παλαιότερο' τύπο 'σύγχρονων' τύπων τουρισμού (McKercher και Cros, 2002). Οι άνθρωποι ταξιδεύουν για πολιτιστικούς λόγους από τους αρχαίους χρόνους, αυτό σήμερα ονομάζεται εναλλακτικός τουρισμός. Οι πολιτιστικοί τουρίστες συνήθως έχουν περισσότερα χρήματα που ξοδεύουν και διαμένουν στην περιοχή περισσότερο (Sharpley&Tefler,2014, Black,2005:68). Ακόμη, έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο και υψηλές επαγγελματικές θέσεις. Οι ίδιοι θέλουν να εμπλουτίσουν τη ζωή τους με νέες εμπειρίες και συνδυάζουν διακοπές με πολιτιστική απόλαυση και είναι νεότεροι από ότι παλιότερα (Richards,2007).

Τιμή/Price

Ως γενική τιμή εισόδου ορίζεται 5 ευρώ. Τα μειωμένα εισιτήρια αφορούν όπως και σε άλλα μουσεία φοιτητές, πολύτεκνους, άνεργους, εκπτώσεις για online κρατήσεις, γκρουπ. Δωρεάν για παιδιά ηλικίας έως 12 ετών.

Προώθηση/Promotion

Προώθηση του μουσείου μέσα από δημόσιες σχέσεις, tour operators, ταξιδιωτικά γραφεία όπου θα διαφημίζεται και θα εντάσσεται σε πακέτα διακοπών. Direct mail, τοπική τηλεόραση, ραδιοφωνία, Κυριακάτικες εφημερίδες, Art Newspaper, περιοδικά,

διαφήμιση σε αεροδρόμια, ξενοδοχεία, διαφημιστικά έντυπα, οδικά μέσα μεταφοράς, διαδίκτυο, banners και αφίσες.

Το Μουσείο θα δημιουργήσει ιστοσελίδα όπου θα προβάλλονται οι δράσεις του και ο επισκέπτης θα μπορεί να περιηγηθεί εικονικά σε αυτό. Μέσα από την ιστοσελίδα θα μπορούν να οργανώνονται επισκέψεις τουριστών, tour operators, σχολείων, συλλόγων κ.α.

Τόπος/Place

Η διανομή του προϊόντος- μουσείου γίνεται μέσα από κανάλια διανομής είτε άμεσα από το ίδιο το μουσείο και απευθύνεται στο κοινό είτε μεσολαβούν μεσάζοντες και γίνεται έμμεσα με tour operators μέσω πακέτων διακοπών.

5.2.5 Προϋπολογισμός (ενδεικτικός)

Για τον προϋπολογισμό του κτιρίου του μουσείου πολύτιμη υπήρξε η συμβολή του κ.Σαμπουνάκη καθώς με πληροφόρησε πως θα πρέπει να γίνει τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου γιατί δεν επιτρέπεται στην παρούσα φάση η δόμηση στο συγκεκριμένο οικοδομικό τετράγωνο. Για την κατασκευή του κτιρίου έκτασης 300 τ.μ. με κόστος κατασκευής 1000 ευρώ/τ.μ. το κόστος ανέρχεται σε 300.000 ευρώ. Η διάρκεια κατασκευής ορίζεται γύρω στα 2 χρόνια με 20 εργάτες κατά προσέγγιση και μισθός 50ευρώ τη μέρα μαζί με το ένσημο. Εάν η κατασκευή είναι μεταλλική ο χρόνος που απαιτείται είναι λιγότερος. Μια ενδεικτική μουσειακή μελέτη αποτιμάται από 10.000 έως 50.000 ευρώ.

Μετά από προσωπική επικοινωνία με την εταιρεία παραγωγής ταινιών Black film, για κάθε 30'' virtual ταινίας προσφέρεται η τιμή των 50ευρώ. Ακόμη, η κινηματογραφική εταιρεία Tourist movies για γύρισμα μιας ταινίας ντοκιμαντέρ 30' σε 4 γλώσσες προσφέρει την τιμή των 1000ευρώ.

Φορέας χρηματοδότησης

Για την υλοποίηση του μουσείου προτείνεται σύμπραξη δημόσιου- ιδιωτικού φορέα. Δήμος Βόλου- Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού ή και Τράπεζα. Επιδότηση για το μουσείο όπως μέσα από το προγράμματα ΕΣΠΑ2014-2020 στο πρόγραμμα Ανοικτή

καινοτομία στον πολιτισμό με εστίαση στο θέμα ‘ Πολιτισμός, πολιτιστική κληρονομιά, επιστήμη, τεχνολογία’ <https://www.espa.gr/el/Pages/Default.aspx>

5.2.6 Σημεία και τρόποι ελέγχου

Με την υλοποίηση της πρότασης απαραίτητος κρίνεται ο έλεγχος ανά τακτά χρονικά διαστήματα για να διαπιστωθεί εάν πραγματοποιούνται οι στόχοι που ορίστηκαν ή αν χρειάζεται κάποια αλλαγή. Πιο συγκεκριμένα, εάν έχει γίνει σωστή προώθηση του μουσείου στην αγορά στόχο και ο τουρισμός και η επισκεψιμότητα στο μουσείο αυξάνεται. Ακόμη, εάν οι πολιτιστικοί τουρίστες είναι και αλλοδαποί που σημαίνει πως έχει καταστεί ως τουριστική ατραξιόν και καλύπτει τις απαιτήσεις της αγοράς- στόχου ενισχύοντας την εικόνα της πόλης. Το αν έχουν γίνει νέες επενδύσεις στην περιοχή και αν το μουσείο είναι οικονομικά βιώσιμο είναι σημαντικά ζητήματα που ορίζουν την μετέπειτα πορεία του.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στόχος της συγκεκριμένης μελέτης ήταν να εξερευνηθεί η ιστορία της πόλης του Βόλου και της ευρύτερης περιοχής κατά τη Μεσαιωνική περίοδο (4^{ος} -15^{ος} αιώνας). Μιας πόλης με πολύ μακρά ιστορία καθώς είναι μία από τις παλιότερα κατοικημένες περιοχές της Ελλάδας. Το φυσικό περιβάλλον της περιοχής, αποτελούμενο από τη θάλασσα και το βουνό του Πηλίου είναι ο τόπος που φιλοξένησε όλα τα ιστορικά γεγονότα διαμορφώνοντας την φυσιογνωμία της. Αναζητήθηκε μια νέα πτυχή στον πολιτισμό της τοπικής κοινωνίας και στο ιστορικό παρελθόν μιας περιόδου όχι ιδιαίτερα γνωστής στο ευρύ κοινό και εξετάστηκε το ενδεχόμενο αξιοποίησης και προβολής του με σύγχρονους τρόπους. Από την παλαιοχριστιανική Δημητριάδα, στο Κάστρο των Παλαιών και την πολιορκία του από μια σειρά κατακτητών ανά τους αιώνες, με το λιμάνι πάντα στο προσκήνιο φτάσαμε στη σημερινή πόλη του Βόλου.

Η δημιουργία του θεματικού μεσαιωνικού μουσείου που προτάθηκε και συνοδεύει τα ιστορικά στοιχεία και μνημεία που εξερευνήσαμε, ακολουθεί τα διεθνή πρότυπα των σύγχρονων μουσείων που αναφέραμε. Επιλέχθηκε η έμφαση στον Πολιτιστικό τουρισμό (που είναι μια εναλλακτική μορφή τουρισμού που την επιλέγουν όσοι θέλουν να ανακαλύψουν την κουλτούρα και τον πολιτισμό μιας χώρας) προκειμένου η πόλη να προσελκύσει ποιοτικό τουρισμό, αυξάνοντας τα ποσοστά του και ταυτόχρονα να προσελκύσει τουρίστες διαφορετικών εθνικοτήτων. Την ίδια στιγμή, ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να οδηγήσει στην προστασία και τη διατήρηση της κληρονομιάς. Επειδή παρατηρείται ότι οι μεγάλες πόλεις είναι αυτές που ελκύουν τον μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών τόσο λόγω ιστορικότητας όσο και λόγω ευκολιών όπως εύκολη πρόσβαση (Deffner & Metaxas, 2003) θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερο βάρος σε περιφερειακά μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους αφού δεν υστερούν σε πολιτιστική αξία. Ο κάθε τόπος αποτελείται από τα φυσικά, τα πολιτιστικά του χαρακτηριστικά, την ιστορία του και την οικονομία του. Όλα αυτά διαμορφώνουν την ταυτότητα του και αποτελούν το τουριστικό προϊόν (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Η προσαρμογή σε νέες απαιτήσεις του τουριστικού προϊόντος είναι προϋπόθεση για την ανταγωνιστικότητα του τόπου. Ο τουρισμός για τη χώρα μας αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιβίωση της. Είναι ενθαρρυντικό ότι σχεδόν κάθε χρόνο παρουσιάζεται αύξηση εισροής τουριστών. Παρ όλα αυτά, όπως επισημάναμε την πόλη του Βόλου επισκέπτονται κυρίως ημεδαποί τουρίστες ενώ τα ποσοστά των αλλοδαπών τουριστών είναι ιδιαίτερα χαμηλά.

Ο τόπος που επιλέξαμε να κτιστεί το θεματικό μουσείο έχει άμεση σύνδεση με το μεσαιωνικό παρελθόν της πόλης καθώς σε πολύ κοντινή απόσταση βρίσκεται ο 'πρωταγωνιστής' της εποχής που μελετήσαμε, το Κάστρο των Παλαιών. Η πολύ κοντινή απόσταση με το μουσείο Τσαλαπάτα, το μουσείο Πόλης και το σιδηροδρομικό μουσείο μπορεί να δημιουργήσει σύμπλεγμα μουσείων και κατά συνέπεια μεγάλο αριθμό επισκεπτών.

Σαν επακόλουθο της καινοτόμας αυτής επένδυσης η πόλη θα βελτιώσει την εικόνα της και τη φήμη της. Όπως αναφέρουν οι Kotler κ.α. (1999:160), οι εικόνες αποτελούν μια απλοποίηση ενός μεγάλου αριθμού πληροφοριών που συνδέονται με ένα τόπο, καθώς η 'εικόνα' απαρτίζεται από το σύνολο των πεποιθήσεων, των ιδεών και των εντυπώσεων που έχουν οι άνθρωποι για τον τόπο.

Κατά την προσωπική μου άποψη η δημιουργία του μουσείου θα αλλάξει την γενική εντύπωση που έχει σχηματίσει ως τώρα το κοινό για την πόλη του Βόλου και την πολιτιστική της κληρονομιά προσδίδοντας μια νέα διάσταση και προσελκύνοντας νέους τουρίστες. Η χρήση των νέων τεχνολογιών εντός του μουσείου κρίθηκε απαραίτητη τόσο για τουριστικούς λόγους όσο και για την κατανόηση και ερμηνεία των ερειπίων και ευρημάτων, να προστατεύσει τυχόν υποβάθμισή τους και για να μπορούν να μελετηθούν και να εξετασθούν στοιχεία όπως το νόημα και το σκοπό της δημιουργίας τους, την αρχική τους σημασία και την ιστορία τους επιτρέποντας την αποκατάσταση τους. Η εφαρμογή της νέας τεχνολογίας στον τομέα της κληρονομιάς όπως τρισδιάστατες ανακατασκευές και ταινίες απεικονίζουν το παρελθόν, αποκαθιστούν τα χαμένα μνημεία συνδέοντας αρμονικά το παλιό με το νέο καθιστώντας το μουσείο ανταγωνιστικό προορισμό ισάξιο άλλων μεσαιωνικών γνωστών μουσείων. Η καινοτομία του μέσα από τον τρόπο αφήγησης της ιστορίας και παρουσίασης της μεσαιωνικής κληρονομιάς της περιοχής του δίνουν συγκριτικό πλεονέκτημα. Γι αυτό και θεωρώ πως μπορεί να δημιουργηθεί η επένδυση και παράλληλα να προσελκύει μεγάλο αριθμό τουριστών.

Η ιστορική διατήρηση δημιουργεί ισχυροποίηση δεσμών μεταξύ της κοινότητας και των πολιτών δημιουργώντας το αίσθημα της υπερηφάνειας. Η επιτυχία του μουσείου μέσα από την αναγνωριστικότητα, την αποδοχή του από την τοπική κοινωνία και την ανάδειξή του ως brand name θα έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της οικονομίας, τη βελτίωση ποιότητας ζωής των κατοίκων και τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων στην περιοχή. Η προβολή του τόπου και του μουσείου στο εξωτερικό μέσω του πολιτιστικού τουρισμού, θα είναι φυσικό ακόλουθο εφόσον υλοποιηθούν οι στόχοι και τα

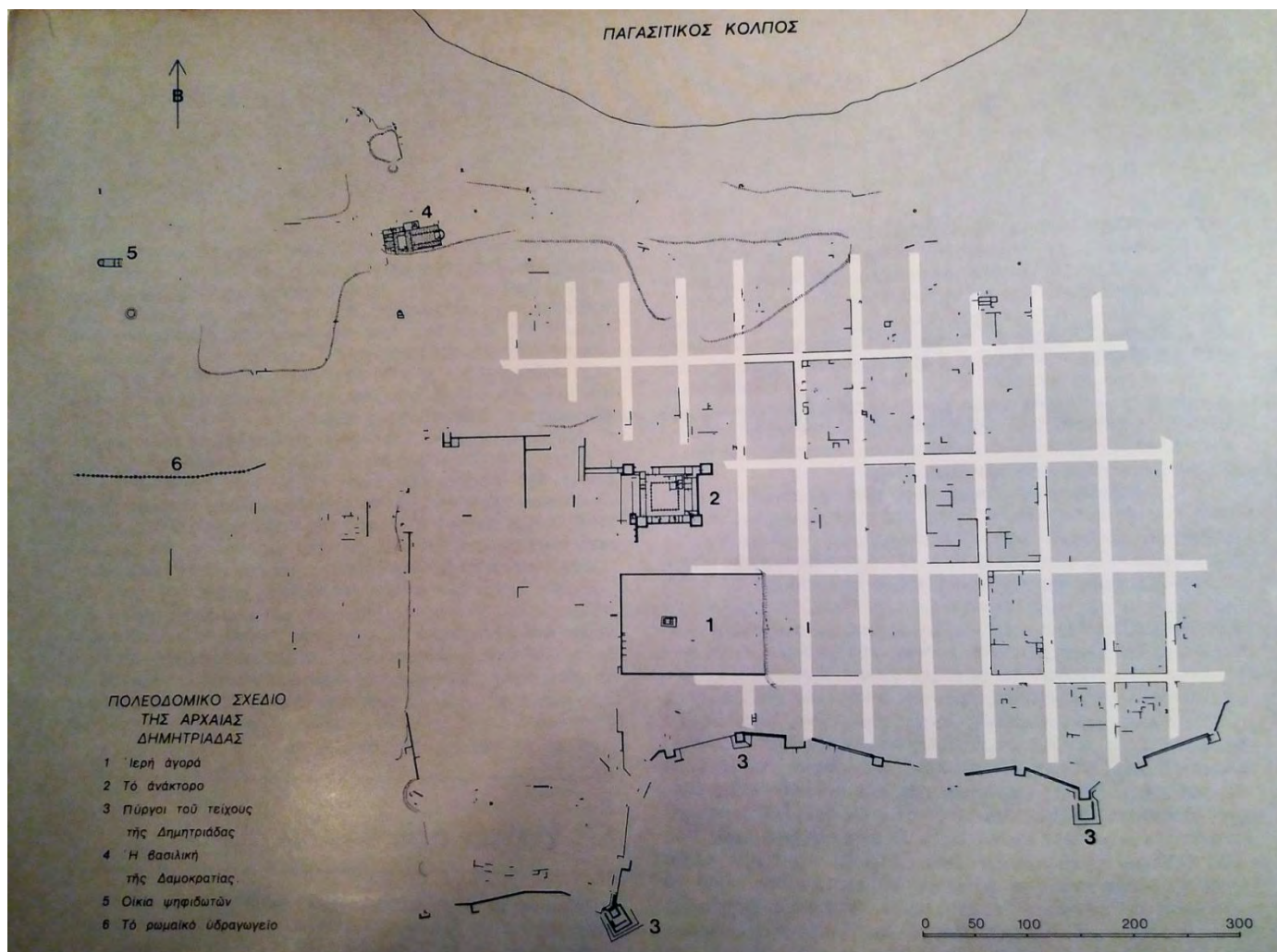
προσδοκώμενα αποτελέσματα που τέθηκαν με το Σχέδιο Μάρκετινγκ και της στρατηγικής που επιλέξαμε. Με ελέγχους που θα πραγματοποιούνται ανά τακτά χρονικά διαστήματα και πιθανή αναδιαμόρφωση αν χρειαστεί θα γίνεται η αξιολόγηση προκειμένου να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα (Perreault,2012:40-41).

Ο τρόπος που χειριζόμαστε, προωθούμε και αξιοποιούμε την πολιτιστική μας κληρονομιά προσδίδει στοιχεία της εκπαίδευσης μας αλλά κυρίως της ποιότητας μας (Μπούνια, 2012). Είναι σαφές ότι ο πολιτισμός είναι σημαντικός για τον τουρισμό και για την ελκυστικότητα και την ανταγωνιστικότητα των προορισμών. Απαραίτητη προϋπόθεση για να χαρακτηριστεί ένας προορισμός επιτυχημένος είναι η θετική συνέργια μεταξύ τουρισμού – πολιτισμού και για να θεωρηθεί επιτυχημένη χρειάζεται την συνεργασία του δημοσίου – ιδιωτικού τομέα και των τοπικών κοινωνιών. Ο Δήμος Βόλου, το Υπουργείο Πολιτισμού ή και άλλος φορέας ελπίζουμε να ανταποκριθεί. Ευελπιστούμε στην υλοποίηση της πρότασης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1. Πολεοδομικό σχέδιο της Αρχαίας Δημητριάδας

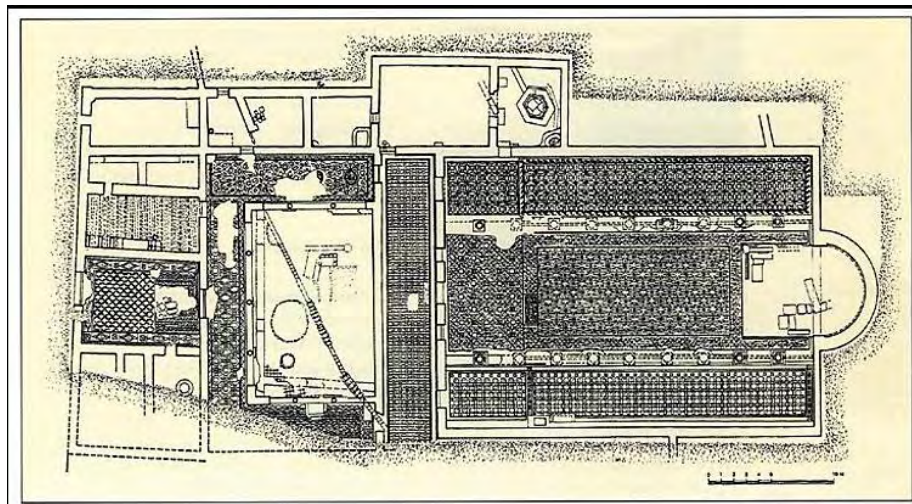
Πηγή: Μαγνησία, Το χρονικό ενός Πολιτισμού, 1982.

Εικόνα 2. Κιονοστοιχία βασιλικής Δαμοκρατίας

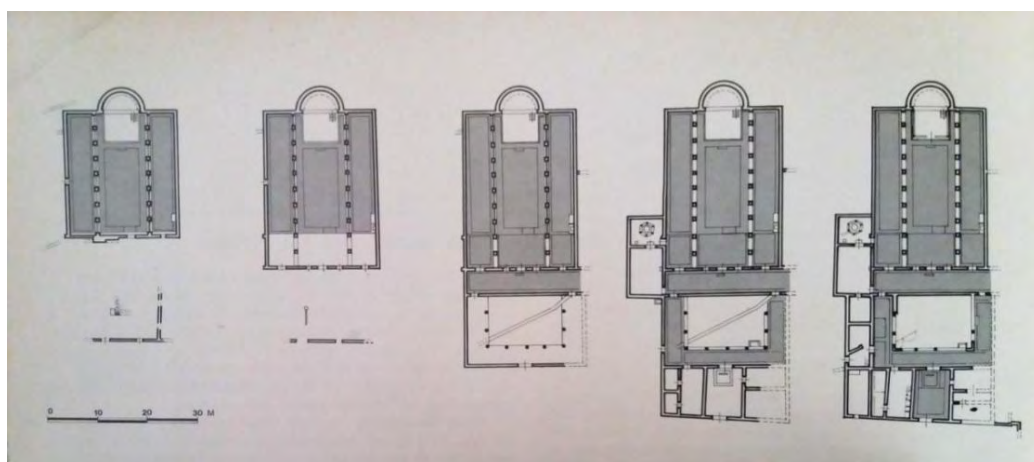
Πηγή: Αρβανιτόπουλος, 1913

Εικόνα 3. Βασιλική Α', κάτοψη Βασιλική της Δαμοκρατίας

Πηγή: [file:///C:/Users/Nantia/Downloads/VARALIS I Church-Building in Thessaly During Late Antiquity%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Nantia/Downloads/VARALIS_I_Church-Building_in_Thessaly_During_Late_Antiquity%20(1).pdf)

Εικόνα 4. Οι 5 οικοδομικές φάσεις της Βασιλικής της Δαμοκρατίας

Πηγή: Το χρονικό ενός πολιτισμού, 1982:146

Εικόνα 5-6. Ψηφιδωτά δάπεδα Βασιλικής της Δαμοκρατίας

Πηγή: Το χρονικό ενός πολιτισμού, 1982:147

Εικόνα 7. Η Βασιλική της Δαμοκρατίας σήμερα

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 8. Τρίκλιτη κοιμητηριακή βασιλική

Πηγή: Εφορεία Αρχαιοτήτων <http://efamagvolos.culture.gr/Demetriada.html> Μαγνησίας

Εικόνα 9-11 Το Υδραγωγείο

Πηγή:

http://www.theatreofdemetrias.gr/theatre/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=137&lang=el

Πηγή: <http://www.pelionculture.gr/gr/Demetrias-Volos-archaeological-tour/>

Εικόνα 12. Ψηφιδωτό δάπεδο βασιλικής στο Κάστρο των Παλαιών

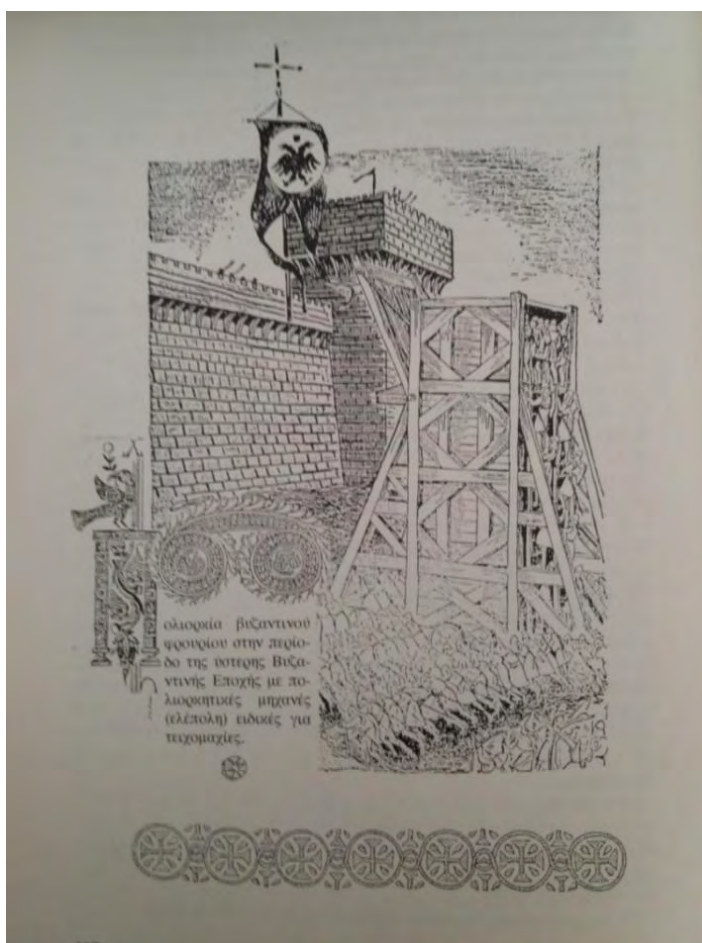
Πηγή: Το χρονικό ενός πολιτισμού, 1982:150

Εικόνα 13. Ταφική επιγραφή

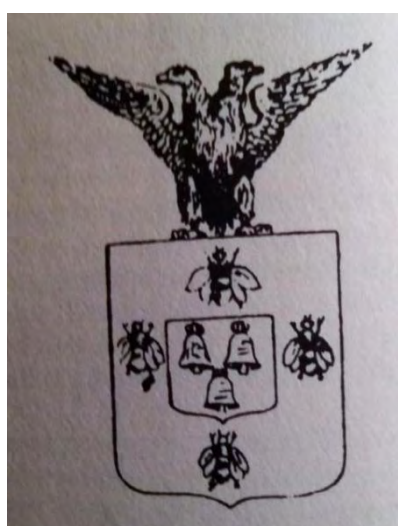
Πηγή: Γιαννόπουλος, 1936

Εικόνα 14. Τειχομαχία

Πηγή: Παπαθανασίου, 1995:11

Εικόνα 15. Οικόσημο Μελισσηνών

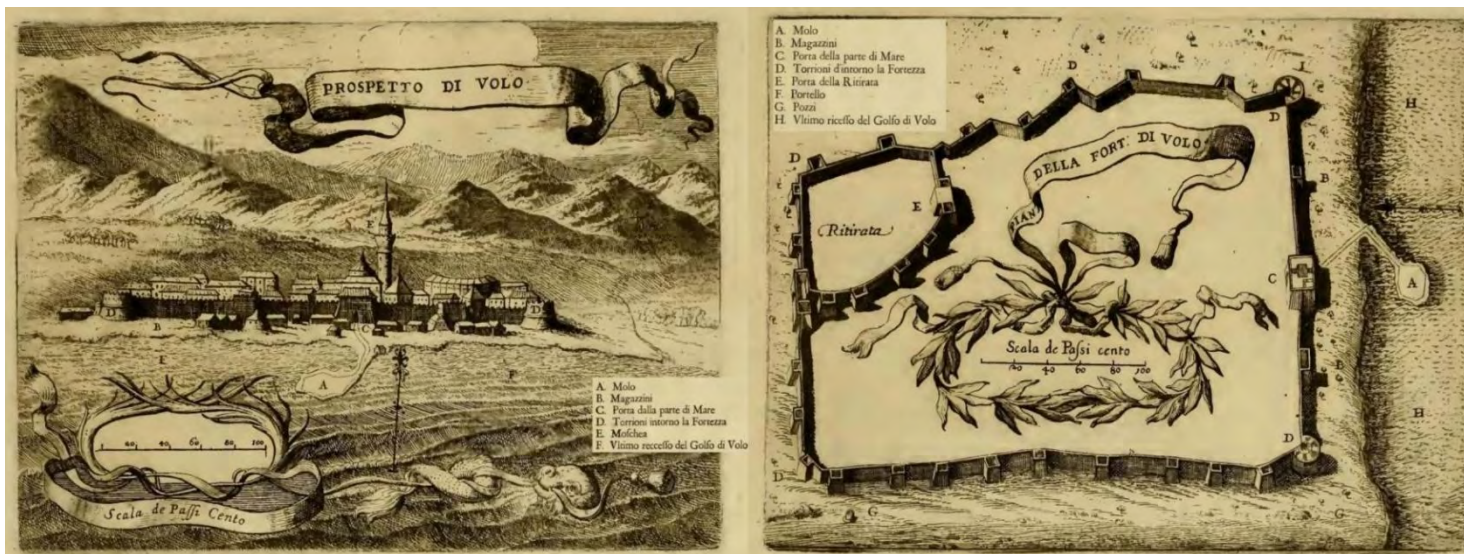
Πηγή: Παπαθανασίου, 1995:294

Εικόνα 16. Μετόχι της Μονής Παναγίας Πορταρέας

Πηγή: http://greekorthodoxreligioustourism.blogspot.gr/2015/07/blog-post_80.html

Εικόνα 17-18. Αναπαράσταση του Κάστρου του Βόλου

Πηγή: <https://volosmagnisia.files.wordpress.com/2013/10/coronelli-both.jpg>

Εικόνα 19. Το Κάστρο του Βόλου

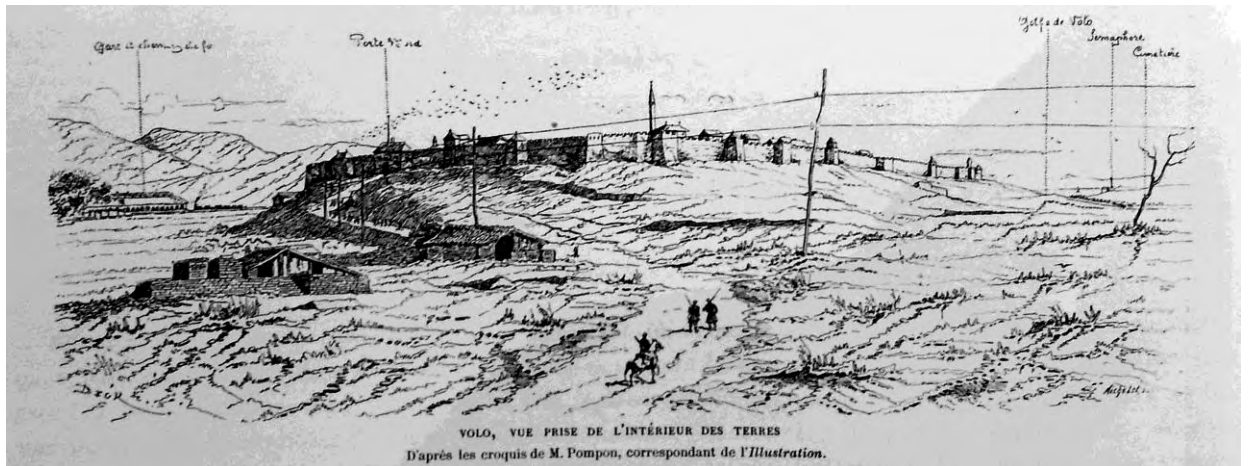
Πηγή: <https://volosmagnisia.wordpress.com/2013/10/22/o-%CE%B3%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82-1700/>

Εικόνα 20. Απεικόνιση του Κάστρου από τον 12χρονο Σουηδό Lars Peter Moreen, 1779

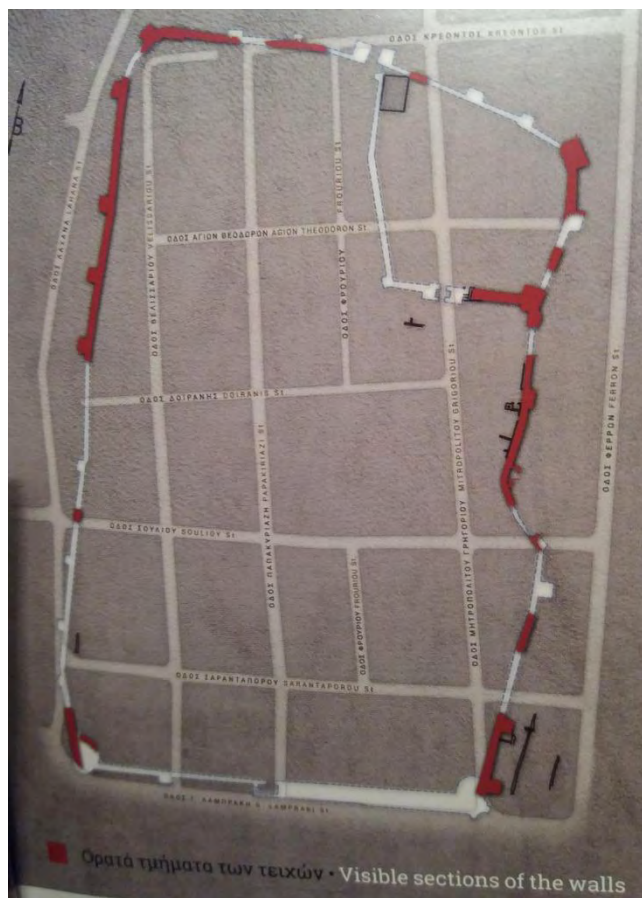
Πηγή: <http://srv1-viv1-volou.mag.sch.gr/node/6807>

Εικόνα 21. Άποψη του κάστρου από ξηράς, 1886

Πηγή: <https://volosmagnisia.wordpress.com/page/89/>

Εικόνα 22. Κάτοψη του Κάστρου των Παλαιών

Πηγή: Το Κάστρο στα Παλαιά του Βόλου, 7^η ΕΒΑ, 2014

Εικόνα 23. Το Κάστρο των Παλαιών

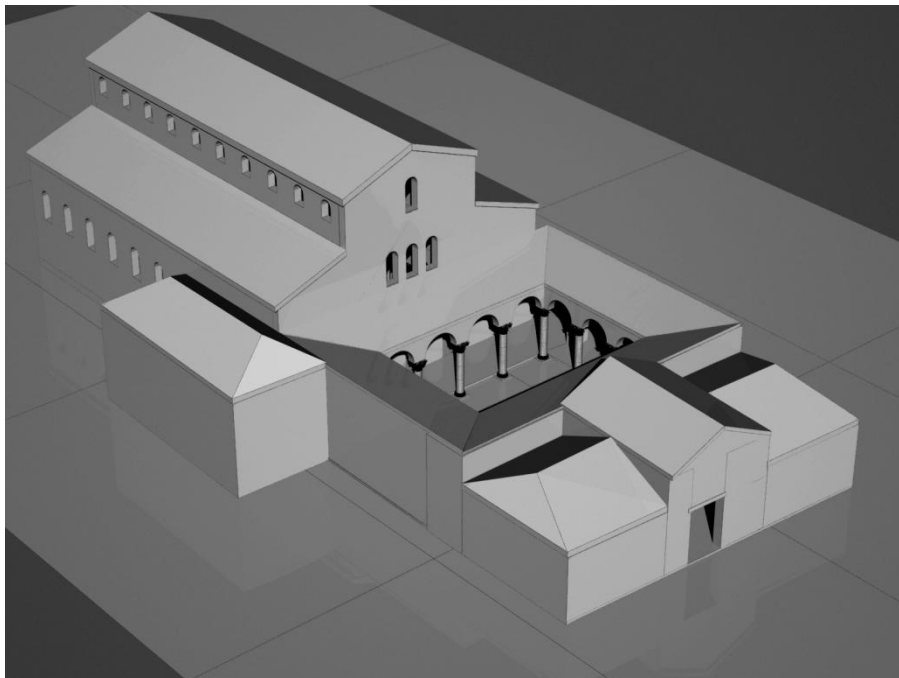

Πηγή: Το Κάστρο στα Παλαιά του Βόλου, 7^η ΕΒΑ, 2014

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

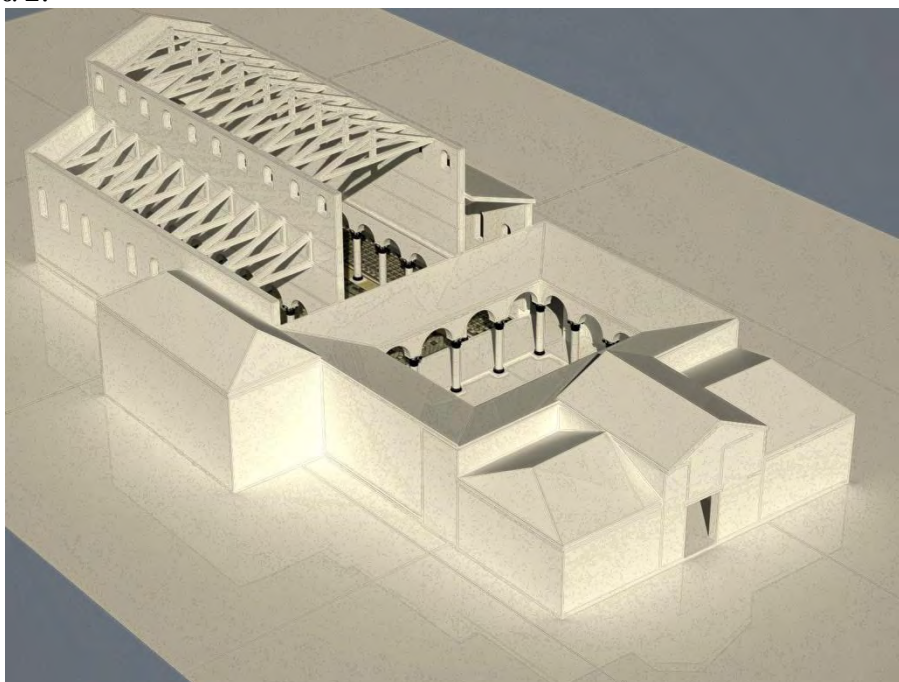
Αρχιτεκτονικές αναπαραστάσεις εκκλησίας Βασιλικής Α' Λαμοκρατίας

Εικόνα 1.

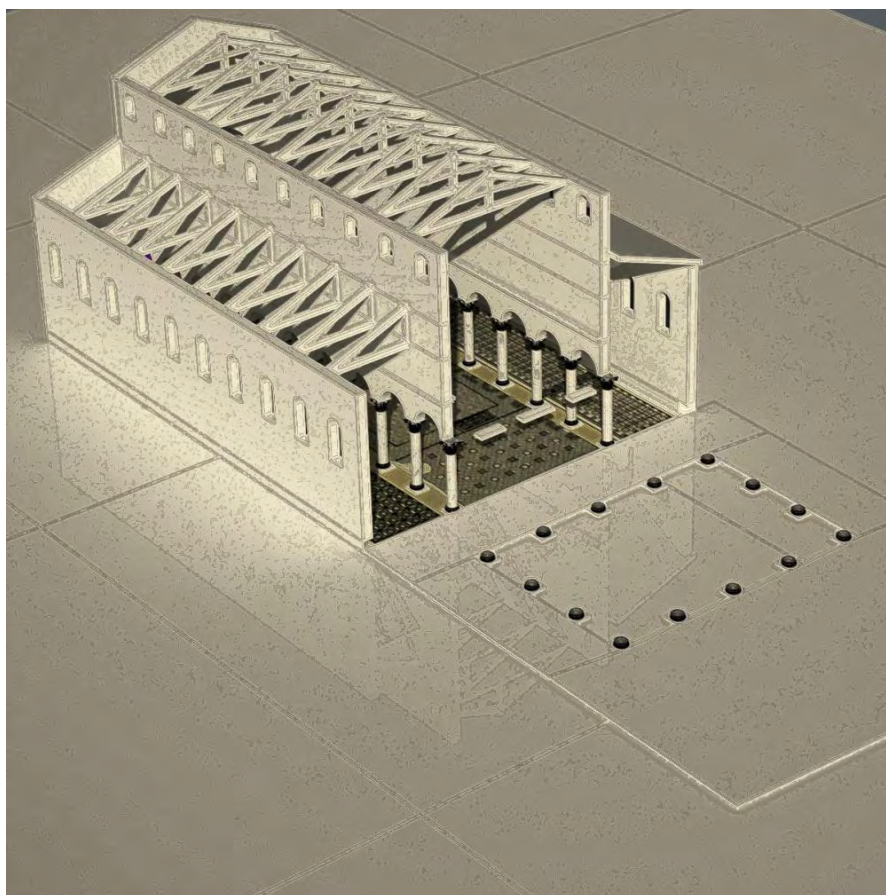
Σχέδιο: Ebrahim Abnar

Εικόνα 2.

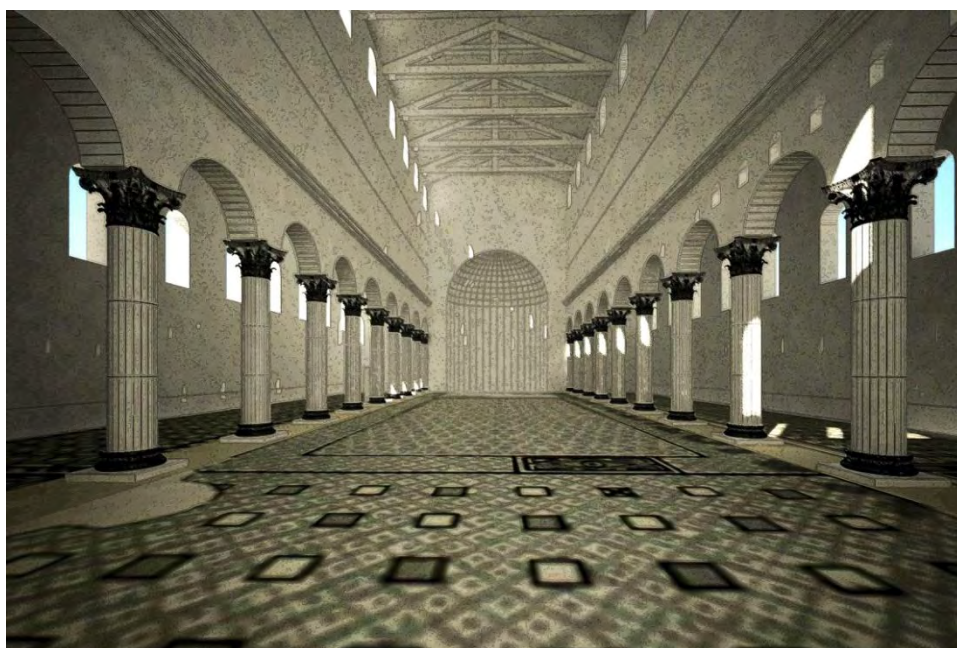
Σχέδιο: Ebrahim Abnar

Εικόνα 3.

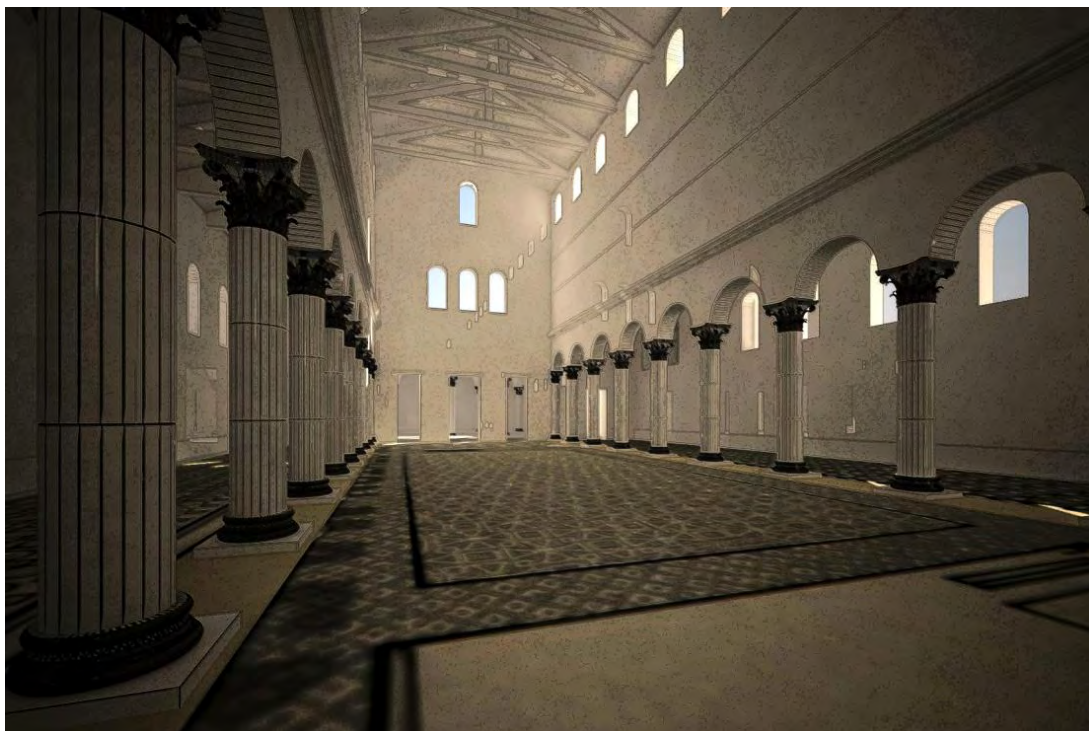
Σχέδιο: Ebrahim Abnar

Εικόνα 4.

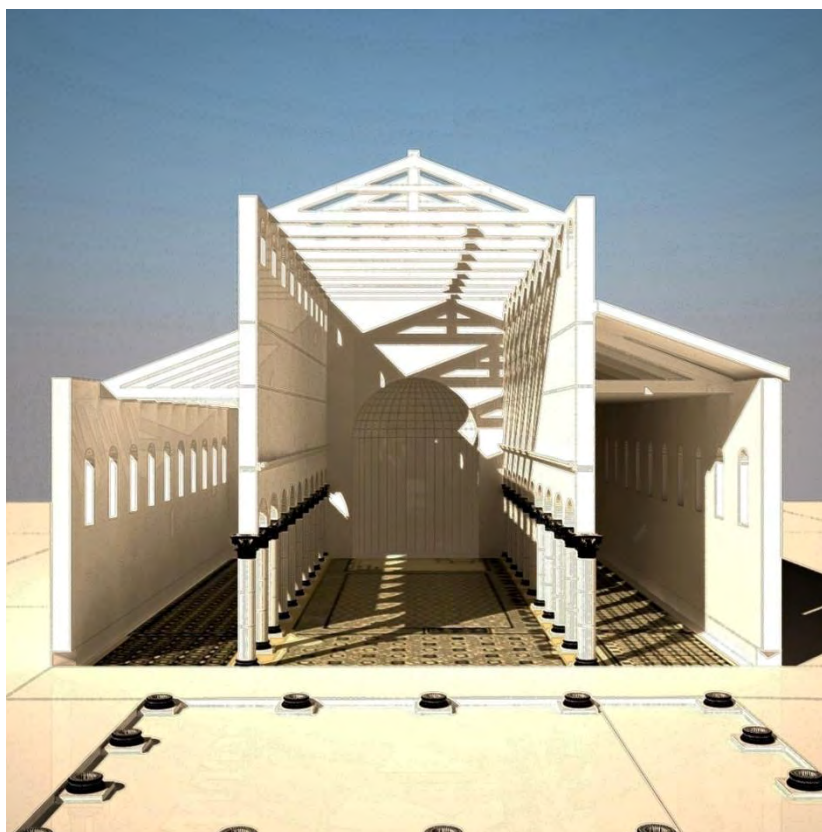
Σχέδιο: Ebrahim Abnar

Εικόνα 5.

Σχέδιο: Ebrahim Abnar

Εικόνα 6.

Σχέδιο: Ebrahim Abnar

Εικόνα 7.

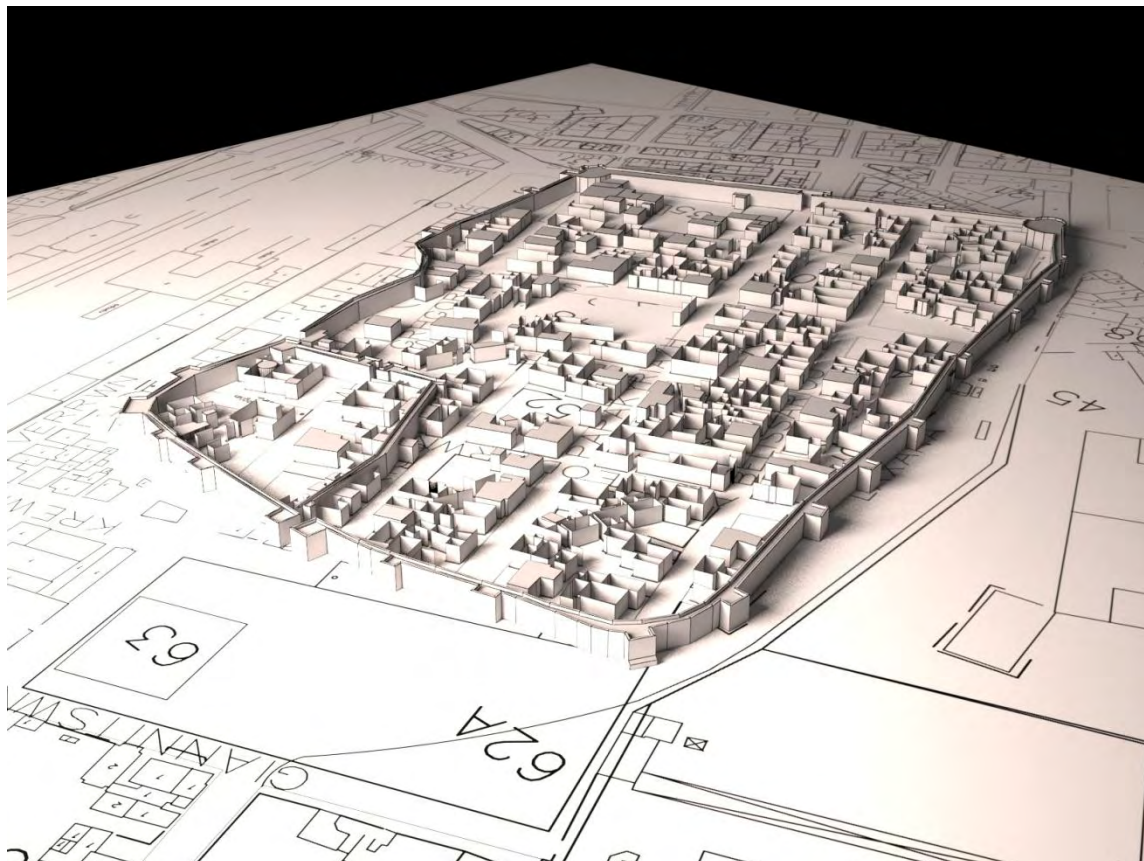

Σχέδιο: Ebrahim Abnar

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

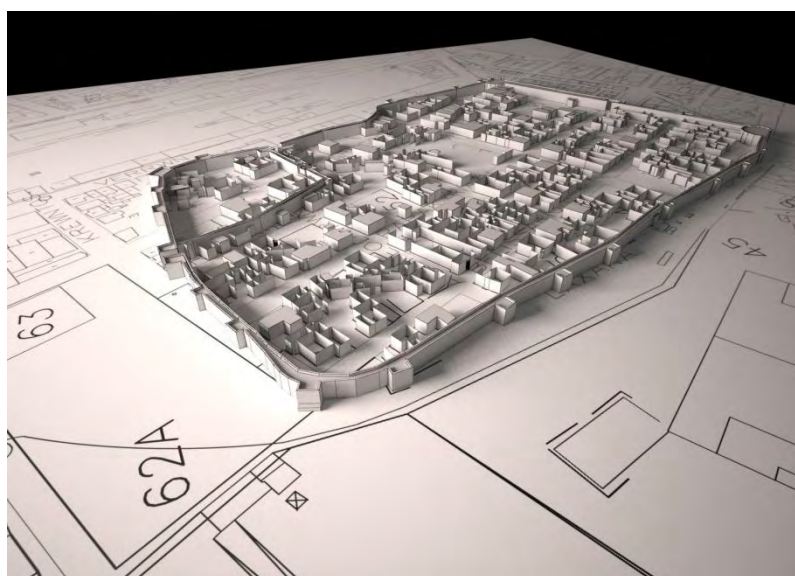
ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

Εικόνα 1.

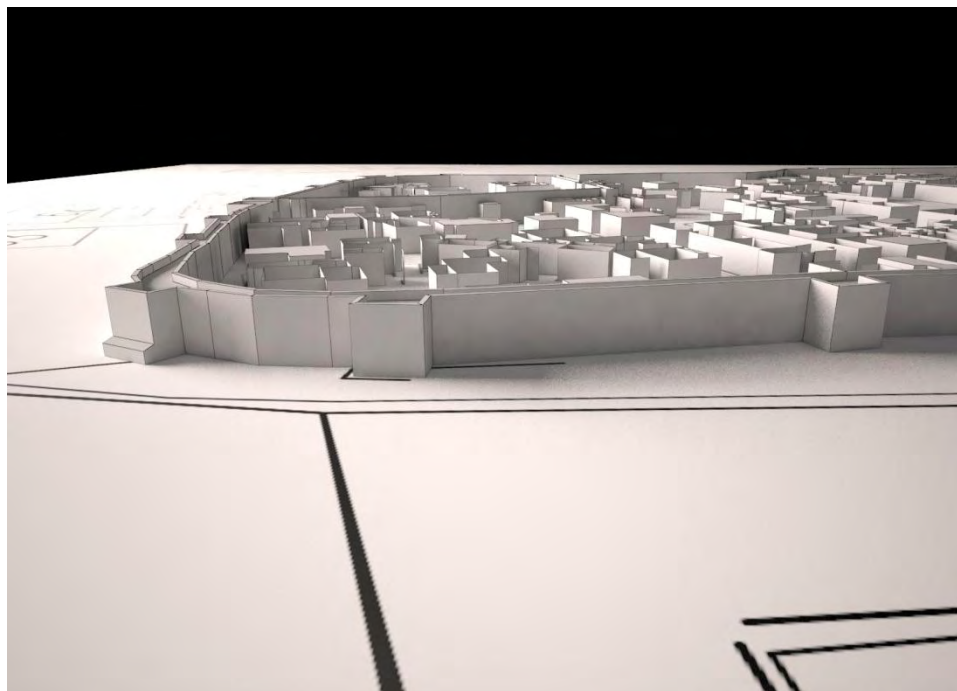
Σχέδιο: Ebrahim Abnar

Εικόνα 2.

Σχέδιο: Ebrahim Abnar

Εικόνα 3.

Σχέδιο: Ebrahim Abnar

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αβραμέα, Ά. (1974) *Η βυζαντινή Θεσσαλία μέχρι του 1204: συμβολή εις την ιστορικήν γεωγραφίαν* (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ)).

Αρβανιτόπουλος, Α.Σ. (1913). *Ανασκαφαί και έρευναι εν Θεσσαλία και Μακεδονία κατά το έτος 1912*, ΠΑΕ.

Αρβανιτόπουλος, Α. Σ. (1915) *Έρευναι εν Θεσσαλία και Μακεδονία*, ΠΑΕ.

Αρβελέρ, Α. και Maurice, Α. (επ.) (2003) *Οι Ευρωπαίοι Α' τόμος, Αρχαιότητα, Μεσαίωνας, Αναγέννηση*, Αθήνα: Σαββάλα.

Αρχαιολογικός Χάρτης Νομού Μαγνησίας (2010), Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και τεκμηρίωσης Βόλου,(ΔΗ.ΚΙ), Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Θεσσαλικών Σπουδών (Ι.Α.Σ.Θ.).

Βαρβαρέσος Σ.,(2008) *Οικονομική του Τουρισμού Εννοιολογικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις από τον 19^ο έως τον 21^ο αιώνα*, Αθήνα: Προπομπός.

Βενετσιάνος,Σ., Νασιώκας, Ν. (1998) *Άγιοι Ανάργυροι: Ο Ναός κι η περιοχή η ιστορία και το σήμερα*: Βόλος.

Γιαννόπουλος, Ν. Ι. (1931) *Το φρούριον του Βόλου*, ΕΕΒΣ 8.

Γιαννόπουλος, Ν.Ι. (1936) *Παλαιοχριστιανική επιγραφή και Παλαιοχριστιανικόν νεκροταφείον Βόλου*, ΕΕΒΣ 12.

Δέφνερ, Α. (1999) *Σχεδιασμός για τον Ελεύθερο Χρόνο* (Τουρισμός-Πολιτισμός-Αθλητισμός) ΤΜΧΠΑ, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος.

Δέφνερ, Α., & Μεταξάς, Θ. (2010) Τουριστική ανάπτυξη, βιομηχανική κληρονομιά και ειδικά μουσεία: Η περίπτωση του μουσείου καπνού Καβάλας. *Πανελλήνια και Διεθνή Γεωγραφικά Συνέδρια, Συλλογή Πρακτικών*, 581-589.

Διαλέτη, Α., Πλακωτός, Γ., & Πούπου, Ά. (2015) *Ιστορία της Βενετίας και της βενετικής αυτοκρατορίας, 11ος-18ος αι.*

Δίκτυο Μουσείων Δήμου Βόλου (2012), ΔΟΕΠΑΠ, ΔΗΠΕΘΕ, Δήμος Βόλου.

Δήμου, Δ. (2014) *Βυζίτσα Πηλίου. Το χθες και το σήμερα*

Εν Βόλω, (2004) Τριμηνιαία περιοδική έκδοση τεύχος 12^ο Ιανουάριος-Φεβρουάριος-Μάρτιος, *αφιέρωμα Παλαιοχριστιανικά μνημεία*: Δήμος Βόλου.

- Θεοχάρης, Δημήτριος Ρ. (1962) *Ανασκαφαί εν Ιωλκώ υπό Δημητρίου Ρ. Θεοχάρη*.
 Καλαντζή-Σμυράκη Α. (2000) *Αλμυρός: Πεδίο μάχης μεταξύ Φράγκων και Καταλανών που έκρινε τις τύχες της Ελλάδας τον 14^ο αι*. Δελτίο Φιλολογικού Αλμυρού Όθρου Περίοδος Β, τεύχος 4, Αλμυρός:2000.
- Καμενιάτης, Ι. (1838) *Εις την άλωση της Θεσσαλονίκης/ Ιωάννου Καμενιάτου*, Imm Bekker: Βόννη.
- Κοκκώσης, Χ. Τσάρτας, Π.(2001) *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Αθήνα: Κριτική.
- Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π. και Γκρίμπα, Ε.(2011) 'Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού: Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού'. *Κριτική, Αθήνα*.
- Κολιόπουλος, Δ. (2004). Η διδακτική προσέγγιση του μουσείου φυσικών επιστημών: Μεταίχιμο.
- Κονιδάρης Γ., (1964) Μητρόπολις Δημητριάδος, ΘΗΕ, 5
- Κορδάτος, Γ. (1960) *Ιστορία της επαρχίας Βόλου και Αγιάς*: Αθήνα.
- Kostenec, J.,(επ) Lees, C., (2008), *Ναός Σεργίου και Βάκχου (Κιουτσούκ Αγια-Σοφιά Τζαμί)*, ,Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Κωνσταντινούπολη.
- Κουτούλας Δ., (1998) *Το Βυζάντιο έναντι των Ελλήνων εθνικών (4^{ος} -6^{ος} μ.Χ.)*, ΔΙΟΝ.
- Κρασανάκης Α., (2008), *Ναυτική Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα.
- Λαγός, Δ. (2005). *Τουριστική οικονομική. Αθήνα. Εκδόσεις Κριτική*.
- Λαζαρίδης, Π., Θεοχάρης, Δ., & Milojevic, V. (1962). Έρευνα, ανασκαφαί, μουσειακά εργασίαι, τυχαία ευρήματα, αναστηλώσεις κλπ.: Θεσσαλία, ΑΔ.
- Λιάπης, Κ. (1991) *Το Κάστρο του Βόλου μέσα στους αιώνες*, Ώρες: Βόλος.
- Λιάπης, Κ. (1999) *Τα μεσαιωνικά Ιστορικά μνημεία και παλαιοκάστρα στο Νεοχώρι Πηλίου*, Θεσσαλικό Ημερολόγιο τόμος 35^{ος} Λάρισα.
- Λιάπης, Κ. (2001) *Τα Λεχώνια και το Παλιόκαστρο τους*. Θεσσαλικό Ημερολόγιο, τόμος 39^{ος} : Λάρισα.
- Μπούνια, Α. και Γκαζή Α. (2012) *Εθνικά μουσεία στη νότια Ευρώπη*, Καλειδοσκόπιο: Αθήνα
- Μουτσόπουλος, Ν. (1997) *Η πρώιμη βυζαντινή και μεσοβυζαντινή πόλη*, Αρχαιολογία τεύχος 64
- Μνημεία της Μαγνησίας (2002) Πρακτικά Συνεδρίου *Ανάδειξη του Διαχρονικού μνημειακού πλούτου του Βόλου και της ευρύτερης περιοχής*, Βόλος: Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου (ΔΗ.ΚΙ)

- Μπούρας, Χ., (1999). Πολεοδομικά των μεσοβυζαντινών και υστεροβυζαντινών πόλεων. *Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 20, 89-98.
- Παναγόπουλος, Β. (2001) Ο Βόλος της βιομηχανίας των γραμμάτων και των αγώνων, *Ε Ιστορικά*, τχ. 66.
- Παπαθανασίου, Α. (1988) Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών, τόμος Η' : Βόλος
- Παπαθανασίου Α., (1989) *Οι Μελλησινοί της Δημητριάδας κτήτορες Ι. Μονών* : Παπαζήση.
- Παπαθανασίου Α. (1991) Θεσσαλικό Ημερολόγιο, τόμος 19^{ος} , 3^ο αφιέρωμα, Λάρισα
- Παπαθανασίου, Α. (1995) *Η Βυζαντινή Δημητριάδα 431-1204*, ΟΜΗΡΟΣ: Βόλος.
- Παπαθανασίου, Α. (1996) *Μεσαιωνικές επιφυλλίδες Η χριστιανική Δημητριάδα και η διαχρονική της ύπαρξη στην ίδια θέση της ομώνυμης Μακεδονική, ελληνιστικής και ρωμαϊκής πόλεως στη διάρκεια της βυζαντινής εποχής*, Έλευσις, Τρίμηνη πολιτιστική έκδοση λόγου, τέχνης και ιστορίας, Βόλος: Όμηρος.
- Παπαθανασίου, Α.(1998) *Η Μαγνησία και το Πήλιο στον Ύστερο Μεσαίωνα (1204-1423)*: Βόλος.
- Παπαθανασίου, Α. (1999) *Το κίνημα του άρχοντα των Βελεγεζιτών Σλάβων Ακάμηρου στη Θεσσαλική Μαγνησία, το έτος 799 μΧ*. Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών, Περιοδική έκδοση της εταιρείας Θεσσαλικών Ερευνών, Τόμος 12^{ος} : Βόλος.
- Παπαθανασίου, Α.(2010) *Οι κοινότητες στις ενετοκρατούμενες περιοχές του Αιγαίου, Εύβοιας, Σποράδων και Σκύρου στον ύστερο Μεσαίωνα (1204-1538)*, Περιοδική έκδοση Εταιρείας Θεσσαλικών Ερευνών, τόμος 18^{ος} :Βόλος.
- Παπαχατζής, Ν.(1967) *Η περιοχή του Βόλου από άποψη ιστορική και αρχαιολογική*: Βόλος.
- Προκόπιος, (1964) *Περί κτισμάτων IV*, Haury- G.Wirth: Λειψία.
- Ράπτης, Κ. (1999) *Γενική Ιστορία της Ευρώπης από τον 6^ο έως τον 18^ο αιώνα*, τόμος Α', ΕΑΠ: Πάτρα.
- Σκουβαράς, Β.& Μακρής Κ. (1998) *Αρχαιολογικός και Ιστορικός Οδηγός Θεσσαλίας*, β' έκδοση, Βόλος: Όμηρος
- Σταματέλου. Α, (2007) *Διεθνής Ημέρα των Μουσείων 1992-2005:Νέες τάσεις, Νέες προκλήσεις*. Μουσείο, Περιοδική έκδοση του κέντρου μουσειακών ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών, τεύχος 5, 18-22.
- Σωτηρίου, Γ. (1929) *Αι Παλαιοχριστιανικά βασιλικά της Ελλάδος*, ΑΕ.

- Τσιάπλες, Γ. Β.(2016) Μυθικό παρελθόν-χριστιανικό παρόν: Πρόσληψη και προβολή των πνευματικών σχέσεων δύο βυζαντινών πόλεων. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης και της Λάρισας (9ος-14ος αι.). *Byzantina Symmeikta*, 26 (2), 67-92.
- Τσιρπανλής, Ζ. Ν. (1988). Από τη Ρόδο στη Μάλτα (1523-1530): οι Ροδίτες πρόσφυγες και οι βυζαντινές εικόνες τής Παναγίας Δαμασκηνής καί τής Παναγίας Έλεημονήτρας.
- Τσοποτός, Δ. (1991) *Ιστορία του Βόλου*, ΚΟΔΒ, Βόλος.
- Υπουργείο Αθλητισμού και Πολιτισμού, (2014) 7^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, *Το κάστρο στα Παλαιά του Βόλου / The Castle of Palea, Volos: Λάρισα*.
- Χαστάογλου, Β. (2001), Βόλος, η δημιουργία της νέας πόλης, *Ε Ιστορικά*, τχ. 66.
- Χαστάογλου Β., (2007) *Το Πορτραίτο της Πόλης από τον 19^ο έως σήμερα*, Βόλος: ΔΗ.ΚΙ
- Χουρμουζιάδης, Γ. Χ. ,Ασημακοπούλου Αζτάκα Π., Μακρής Κ.Α. (1982). Αρχαία Μαγνησία. *Το χρονικό ενός πολιτισμού: Αθήνα*.
- Χριστοφιλόπουλος, Α. (1949) *Η κανονική σύνοψις και Συμεών ο Μεταφράστης*.
- Runia, P. Wahl, F. Geyer, O. Thewiben, C. (2014) Μάρκετινγκ: διαδικασίες και πρακτικές, εκδόσεις ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ 3η έκδοση, Αθήνα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Ache, P., Andersen, H. T., Maloutas, T., Raco, M., & Tasan-Kok, T. (Eds.). (2008). *Cities between competitiveness and cohesion: Discourses, realities and implementation* (Vol. 93). Springer Science & Business Media.
- Adrymi-Sismani, V. (2016). Iolkos: Myth, Archaeology and History. *Journal Phasis-Greek and Roman Studies*, 10 (1-1).
- American Association of Museums. Commission on Museums for a New Century. (1984). *Museums for a new century: A report of the commission on museums for a new century*. Amer Assn of Museums.
- Aronsson, P. (2014). Explaining national museums. *National museums: New studies from around the world*, 29-54.
- Athanassiou, E. & Christodoulou, C. (2014), COMPARATIVE MAPPING OF CITY HISTORIES: THE CITY OF VOLOS IN THE NETWORK OF MEDITERRANEAN CITIES

- Avgerinou-Kolonias, S., Campos Ocampo, M., Barzuna Pérez, G., Reap, J. K., Chabbi, A., & Jerome, P. (2015). Tangible Risks, Intangible Opportunities: Long-term Risk Preparedness and Responses for Threats to Cultural Heritage. 2013 THEME: REDUCING RISKS TO CULTURAL HERITAGE FROM UNCONTROLLED DEVELOPMENT IN A GLOBALIZED WORLD.
- Black, G. (2005). *The engaging museum: Developing museums for visitor involvement*. Psychology Press.
- Border Statistics 2016 (2017) Republic of Turkey Ministry of Culture and Tourism General directorate of investment and enterprises Department of research and evaluation.
- Bounia, A. (2012). Cultural Policy in Greece, the Case of the National Museums (1990-2010): an Overview. *Museum Policies in Europe 1990–2010: Negotiating Professional and Political Utopia*, 127.
- Bradburne, J. M. (2001). A new strategic approach to the museum and its relationship to society. *Museum management and curatorship*, 19(1), 75-84.
- Bruno, F., Bruno, S., De Sensi, G., Luchi, M. L., Mancuso, S., & Muzzupappa, M. (2010). From 3D reconstruction to virtual reality: A complete methodology for digital archaeological exhibition. *Journal of Cultural Heritage*, 11(1), 42-49.
- Burcaw, G. E. (1997). *Introduction to museum work*. Rowman Altamira.
- Burchell, G., Gordon, C., & Miller, P. (1991). The Foucault effect: Studies in governmentality.
- Caraher, W. R. (2014). Patronage and Reception in the Monumental Architecture of Early Christian Greece. *Approaching Monumentality in Archaeology*, 39.
- Cellini, R., & Cuccia, T. (2013). Museum and monument attendance and tourism flow: A time series analysis approach. *Applied Economics*, 45(24), 3473-3482.
- Clarke, J., Denman, R., Hickman, G., & Slovak, J. (2001). Rural tourism in Roznava Okres: a Slovak case study. *Tourism Management*, 22(2), 193-202.
- Cocossis, H. (2017) Cultural Heritage and Sustainable Tourism: The challenges , In Herit: Athens
- Cole, D. (2008). Museum marketing as a tool for survival and creativity: the mining museum perspective. *Museum management and curatorship*, 23(2), 177-192.
- Continuatus, T. (1838). Ioannes Cameniata. *Symeon Magister, Georgius Monachus, Bonn ed.*

- Deffner, A., & Metaxas, T. (2003). The interrelationship of urban economic and cultural development: The case of Greek museums.
- Dimos agias, Yannis D. Varalis Church-Building in Thessaly During Late Antiquity: Is the Aghia Region a Case Apart?
- Dobrzynski, J. H. (2013). High culture goes hands-on. *New York Times*, 10.
- Economou, M. (2007). A world of interactive exhibits, in Marty, R. and Jones, K. (eds) *Museum informatics*, Routledge, London and New York, 137-156
- Falk, J. H., & Dierking, L. D. (2000). *Learning from museums: Visitor experiences and the making of meaning*. Altamira Press.
- Hall T.,(1998) '*Urban Geography*' Routledge :N.Y,1998
- Hall, P. (2000) 'Creative Cities and Economic Development', *Urban Studies* 37: 639–49.
- Hatcher, S. M. (2005). *Why Market? Exploring Resistance to Marketing and Ways in Which Museums Can Market Their Organization* (Doctoral dissertation, University of Oregon).
- Hein, G. E. (2005). The role of museums in society: Education and social action. *Curator*, 48(4), 357.
- Jokilehto, J. (2005). Definition of cultural heritage: References to documents in history. *ICCROM Working Group 'Heritage and Society*, 4-8.
- Karageorghis, V. (1985). The Cyprus Department of Antiquities, 1935-1985. *Archaeology in Cyprus 1960–1985*, 1-10.
- Karagianni, (2014) 40 Medieval City-Ports in North Aegean and the Black Sea. A Cultural Guide [European Centre for Byzantine and Post Byzantine Monuments], Thessalonike.
- Krautheimer R., (1979) *Early Christian and Byzantine Architecture* Penguin books Ltd, Harmondworth, Middlesex, England.
- Kravaritou, S. (2014) Isiac Cults, Civic Priesthood and Social Elite in Hellenistic Demetrias (Thessaly), Notes on RICIS 112/0703 and beyond." *Tekmeria* 12.
- Kolter, N., & Kotler, P. (1998). Museum strategy and marketing. *Designing missions*.
- Kotler, P., Asplund, C., Rein, I., & Haider, D. (1999). *Marketing places Europe: how to attract investments, industries, residents and visitors to cities, communities, regions, and nations in Europe*. Financial Times.

- Landrieu, J., Père, C., Rollier-Hanselmann, J., Castandet, S., & Schotté, G. (2011). Digital rebirth of the greatest church of Cluny Maior Ecclesia: From optronic surveys to real time use of the digital Model
- Lemerle, P. (1979). Les plus anciens recueils des miracles de saint Démétrius et la pénétration des Slaves dans les Balkans. I. Le texte.
- Lepouras, G., Katifori, A., Vassilakis, C., & Charitos, D. (2004). Real exhibitions in a virtual museum. *Virtual Reality*, 7(2), 120-128.
- Lever, W. F. (1999). Competitive cities in Europe. *Urban studies*, 36(5-6), 1029-1044.
- Mango, C. A. (1980). *Byzantium: the empire of New Rome*. Weidenfeld & Nicolson.
- Marzloff, P. (1992) Zur Stadtbaugeschichte von Demetrias, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου για την αρχαία Θεσσαλία στη μνήμη Δ.Ρ.Θεοχάρη, Αθήνα.
- McKercher, B., Ho, P. S., Cros, H. D., & So-Ming, B. C. (2002). Activities-based segmentation of the cultural tourism market. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 12(1), 23-46.
- McKercher, B., & Du Cros, H. (2002). *Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management*. Routledge.
- Metaxas, T., & Petrakos, G. (2004). Regional competitiveness and cities competition. *Proceedings of Greek Department of European Regional Science Association with subject 'Regional Development in Greece: Trends and Perspectives'*, (University of Thessaly). University Thessaly Press, 207-230.
- Mortaki, S. (2013) Cultural Tourism Is a Local Business: The Example of the Maritime Museum Of Litochoro in Greece. American International Journal of contemporary research.
- Museum of London Annual Report and Financial Statements Year Ended 31 March 2017
- Noonan, D. S., & Rizzo, I. (2017). Economics of cultural tourism: issues and perspectives.
- OECD (2009). The impact of culture on tourism. Paris: OECD.
- Pournou, A., Jones, A. M., & Moss, S. T. (2001). Biodeterioration dynamics of marine wreck- sites determine the need for their in situ protection. *International Journal of Nautical Archaeology*, 30(2), 299-305.
- Renfrew, C., & Bahn, P. (2011). *Archaeology: theories, methods, and practice*. New York: Thames and Hudson.

- Rehren, T., Asderaki, E., Skafida, E., & Karnava, A. (2013). Bronze Age crucibles from the Kastro-Palaia settlement, Volos, Greece—a contradiction of form and function?. *Historical Metallurgy*, 47, 111-124.
- Richards, G. (1999). European cultural tourism: patterns and prospects. *Planning Cultural Tourism in Europe (Dodd, Diane and Annemon Van Hemel, ed.)*. Amsterdam, Boekman Foundation/Ministry of Education, Culture and Science, 16-32.
- Richards, G. (2007). *Cultural Tourism: Global and local perspectives*. Psychology Press.
- Rizzo, I., & Mignosa, A. (Eds.). (2013). *Handbook on the economics of cultural heritage*. Edward Elgar Publishing.
- Sdrali, D., & Chazapi, K. (2007). CULTURAL TOURISM IN A GREEK INSULAR COMMUNITY: THE RESIDENTS' PERSPECTIVE.
- Sharpley, R., & Telfer, D. J. (Eds.). (2014). *Tourism and development: concepts and issues* (Vol. 63). Channel View Publications.
- Schwarzer, M. (1999). Schizophrenic agora-Mission, market, and the multi-tasking museum. *Museum News*, 78(6), 40-47
- Scott, C. (2000). Branding: Positioning museums in the 21 st century. *International Journal of Arts Management*, 35-39.
- Silberman, N. (2004). Beyond theme parks and digitized data: what can cultural heritage technologies contribute to the public understanding of the past. 2004). *Interdisciplinarity or The Best of Both Worlds. Selected papers from VAST2004. Budapest: Archaeolingua*.
- Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2003). *Heritage tourism*. Pearson Education.
- Van Aalst, I., & Boogaarts, I. (2002). From museum to mass entertainment: The evolution of the role of museums in cities. *European Urban and Regional Studies*, 9(3), 195-209
- Vasiliev, A. A. (1958). *History of the Byzantine Empire, 324–1453* (Vol. 2). Univ of Wisconsin Press
- Virginija, J. (2016). Interaction between cultural/creative tourism and tourism/cultural heritage industries. In *Tourism-from empirical research towards practical application*. InTech.
- Wojciechowski, R., Walczak, K., White, M., & Cellary, W. (2004, April). Building virtual and augmented reality museum exhibitions. In *Proceedings of the ninth international conference on 3D Web technology* (pp. 135-144). ACM.

Zaccarini, M., Iannucci, A., Orlandi, M., Vandini, M., & Zambruno, S. (2013, October). A multi-disciplinary approach to the preservation of cultural heritage: a case study on the Piazzetta degli Ariani, Ravenna. In *Digital Heritage International Congress (DigitalHeritage), 2013* (Vol. 2, pp. 337-340). IEEE.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αναπαράσταση του Αδριάνειου Υδραγωγείου (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.e-stymfalia.gr/index.php/optikoakoustiko-yliko/videos/224-anaparastasi-tou-adrianeiou-ydragogeiou> [πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2017]

Αντωνόπουλος Κ. (2017) Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηλείας Διαθέσιμο στο: <http://ilia-olympia.org/μουσεια/μουσειο-καστρου-χλεμουτσι-η-εποχη-των/> [πρόσβαση 2 Νοεμβρίου 2017]

Αρχαιολογία και Τέχνες, (2011) *Παλαιοχριστιανικά μνημεία Θεσσαλίας*.

Διαθέσιμο

στο:

<http://www.archaiologia.gr/blog/issue/%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%87%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B1%CF%82/> [πρόσβαση 3 Οκτωβρίου 2017]

Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. Διαθέσιμο στο: <http://www.byzantinemuseum.gr/> [πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2017]

Δαλακούρα Ν.(2008) Μουσεία- Εκπαίδευση και Δια βίου Μάθηση. Διαθέσιμο στο: <http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3466/1030.pdf> [πρόσβαση 8 Δεκεμβρίου 2017]

Δήμος Βόλου (2013) Διαθέσιμο στο: http://dimosvolos.gr/?page_id=249 [πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2017]

Δήμος Βόλου (2013) Διαθέσιμο στο: <http://dimosvolos.gr/?p=880#more-880> [πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2017]

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2017) Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/statistics/-/publication/SCI21/> [πρόσβαση 5 Οκτωβρίου 2017]

Ελληνική Στατιστική αρχή (2017) Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/statistics/-/publication/SMA06/> [πρόσβαση 5 Οκτωβρίου 2017]

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2017)

Διαθέσιμο στο: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2011>,
[πρόσβαση 16 Οκτωβρίου 2017]

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/->

[πρόσβαση 29 Δεκεμβρίου]

Ελληνικό Ινστιτούτο Ολογραφίας (2017) Διαθέσιμο στο:
<http://www.hih.org.gr/holography/holography-introduction.html> [πρόσβαση 11
Νοεμβρίου 2017]

Έλξευσις Παγκόσμιο Ινστιτούτο Ελληνικού Πολιτισμού (2017) Διαθέσιμο στο
<http://elxefsisis.com/el/magnisia> [πρόσβαση 11 Σεπτεμβρίου 2017]

ΕΣΠΑ 2014-2020 Διαθέσιμο στο: <https://www.espa.gr/el/Pages/Default.aspx>
[πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2017]

Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας (2016) *Δημητριάδα*, Διαθέσιμο στο:
<http://efamagvolos.culture.gr/Demetriada.html> [πρόσβαση 05 Σεπτεμβρίου 2017]

Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας (2016) *Κάστρο- Παλαιά Βόλου*, Διαθέσιμο στο:
http://efamagvolos.culture.gr/Kastro_Volou.html [πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2017]

Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας (2016) *Παλαιοχριστιανικά Μνημεία Δημητριάδας*,
Διαθέσιμο στο: http://efamagvolos.culture.gr/Palaioxristianika_Demetriadas.html
[πρόσβαση 06 Σεπτεμβρίου 2017]

Ζέρβος, Δ. (2015) Εκπόνηση επικοινωνιακού σχεδίου για το Βυζαντινό Μουσείο
<http://apkydimitrioszervos.blogspot.gr/2015/03/blog-post.html>

Η Μαγνησία στο πέρασμα του χρόνου (2015) *Η άλωσις της Δημητριάδος από του
Σαρακηνούς στα 896μ.Χ.* Διαθέσιμο στο:
<https://volosmagnisia.wordpress.com/2015/05/04/%CE%B7-%CE%AC%CE%BB%CF%89%CF%83%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B7%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%83%CE%B1%CF%81%CE%B1/>
[πρόσβαση 06 Νοεμβρίου 2017]

Η Μαγνησία στο πέρασμα του χρόνου (2013) Διαθέσιμο στο:
<https://volosmagnisia.wordpress.com/2013/10/23/morosini-kastro-volos/> [πρόσβαση 20
Σεπτεμβρίου 2017]

Κεφαλά, Κ. (2012) *Παλάτι Μεγάλου Μαγίστρου*, Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Διαθέσιμο στο: http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=6301 [πρόσβαση 06 Δεκεμβρίου 2017]

Κυπριακή Δημοκρατία, Τμήμα Αρχαιοτήτων *Μεσαιωνικό Μουσείο Κύπρου (Κάστρο Λεμεσού)*. Διαθέσιμο στο: <http://www.mcw.gov.cy/mcw/DA/DA.nsf/0/61E651EA3D6F3976C2257199001EFB8F?OpenDocument> [πρόσβαση 30 Σεπτεμβρίου 2017]

Μούλιου, Μ. (2014) *Η ιστορία των μουσείων στην Ευρώπη και στην Ελλάδα*. Διαθέσιμο στο: https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH442/%CE%A7%CE%B5%CE%B9%CE%BC.%CE%B5%CE%BE%CE%B1%CE%BC.%202015-16%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%202016-17/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82%20%CE%9C.%20%CE%9C%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%85%20201516/%CE%99%CE%91106_%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%91%CE%93%CE%A9%CE%93%CE%97%20%CE%A3%CE%A4%CE%97%20%CE%9C%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%91_3-eclass.pdf [πρόσβαση 22 Δεκεμβρίου 2017]

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.mbp.gr/> [πρόσβαση 28 Δεκεμβρίου 2017]

Οδηγός Δήμου Βόλου (2017) Διαθέσιμο στο: <http://dimosvolos.gr/map/?cat=158> <http://dimosvolos.gr/map/?cat=157> [πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2017]

Πρόγραμμα Καλλικράτης (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.kallikratis.org/dimos-boloy-pe-magnisias/> [πρόσβαση 18 Οκτωβρίου 2017]

Ράλλη, Α. (2012) Μουσείο Κάστρου Χλεμούτσι/Clermont Διαθέσιμο στο: http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=17521 [πρόσβαση 03 Νοεμβρίου 2017]

Το αρχαίο θέατρο Δημητριάδος (2012) Διαθέσιμο στο: http://www.theatreofdemetrias.gr/theatre/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=137&lang=el [πρόσβαση 05 Σεπτεμβρίου 2017]

Τουριστική αγορά Επιμελητηρίου Ηλείας (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.olympiaholiday.gr/ilia/tourism/articles/article.jsp?context=1504&categoryid=7365&articleid=7673o> [πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2017]

- Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (2012) *Αθανασάκειο Αρχαιολογικό μουσείο Βόλου* Διαθέσιμο στο: http://odysseus.culture.gr/h/1/gh155.jsp?obj_id=3271 [πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2018]
- Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (2012) *Βυζαντινά και μεταβυζαντινά μουσεία & συλλογές* Διαθέσιμο στο: http://odysseus.culture.gr/h/1/gh110.jsp?theme_id=22 [πρόσβαση 03 Ιανουαρίου 2018]
- Abbaye de Cluny, 2016 Διαθέσιμο στο: <http://www.cluny-abbaye.fr/en/> [πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2017]
- Ann.az (2016) *Artist Edoardo Tresoldi creates a phantom church in Italy's Puglia* Διαθέσιμο στο: <http://ann.az/en/artist-edoardo-tresoldi-creates-a-phantom-church-in-italys-puglia/> [πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2017]
- Atlas Obscura (2017) *The museum of medieval torture* Διαθέσιμο στο: <https://www.atlasobscura.com/places/the-museum-of-medieval-torture> [πρόσβαση 15 Δεκεμβρίου 2017]
- Büyük Saray Mozaikleri Müzesi (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/TR,165592/buyuk-saray-mozaikleri-muzesi.html> [πρόσβαση 03 Νοεμβρίου 2017]
- Byzantium 1200, (2009) Διαθέσιμο στο: <http://www.byzantium1200.com/> [πρόσβαση 11 Οκτωβρίου 2017]
- Categorization of museums (2017) *Historical, technological, thematic* Διαθέσιμο στο: <http://poieinkaiprattein.org/culture/museums/new-use-of-media-by-museums-study-for-volos/categorization-of-museums-historical-technological-thematic/> [πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2017]
- Conghaile, O. P.(2017) *First Look: Inside Kilkenny's €6.5m Medieval Mile Museum* Independent. Ie. Διαθέσιμο στο: <https://www.independent.ie/life/travel/ireland/first-look-inside-kilkennys-65m-medieval-mile-museum-35486762.html> [πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2017]
- Desvallées, A., & F. Mairesse, (επιμ.) (2014) *Βασικές Έννοιες της Μουσειολογίας, Ελληνική Μετάφραση, Ελληνικό Τμήμα του ICOM* Διαθέσιμο στο http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/Museology_WEB_greek.pdf [πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2017]
- Dikipedia (2017) *Το Κάστρο του Βόλου* Διαθέσιμο στο: <http://srv1-vivl-volou.mag.sch.gr/node/6807> [πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2017]

- European Centre for Byzantine and Post-Byzantine Monuments (2014) Διαθέσιμο στο: <http://www.ekbmm.gr/english.php> [πρόσβαση 8 Οκτωβρίου 2017]
- European Commission, cultural tourism (2017) Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/offer/cultural_en [πρόσβαση 01 Δεκεμβρίου 2017]
- Gallagher, B.(2012) *The Thematic Museum. Interpretation & Archive* Διαθέσιμο στο: <http://barcelona.b-guided.com/en/noticias/b-ing/the-thematic-museum-interpretation-archive-35.html> [πρόσβαση 06 Δεκεμβρίου 2017]
- Greek Orthodox Religious Tourism, (2015) Διαθέσιμο στο: http://greekorthodoxreligioustourism.blogspot.gr/2015/07/blog-post_80.html [πρόσβαση 7 Νοεμβρίου 2017]
- Heritage Malta, (2017) *The palace Armoury* Διαθέσιμο στο: <http://heritagemalta.org/museums-sites/the-palace-armoury/> [πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2017]
- ICOM, International Council of Museums (2007) Διαθέσιμο στο: <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/> [πρόσβαση 03 Δεκεμβρίου 2017]
- ICOM (2014) *The world museum community* Διαθέσιμο στο: <http://icom.museum/resources/frequently-asked-questions/> [πρόσβαση 18 Δεκεμβρίου 2017]
- Imboden, D.(2017) *Musée National du Moyen Age, Musée de Cluny - Cluny Museum* Διαθέσιμο στο: <http://europeforvisitors.com/paris/articles/musee-national-du-moyen-age.htm> [πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2017]
- Instabul The Great Palace Mosaic Museum (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.kultur.gov.tr/EN,113952/istanbul---the-great-palace-mosaic-museum.html> [πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2017]
- Lewis, D. (2000) *History of museums Encyclopedia Britannica* Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/topic/history-of-museums-398827> [πρόσβαση 18 Δεκεμβρίου 2017]
- Mairs, J, (2016) *Edoardo Tresoldi uses wire mesh to reconstruct ancient Roman church in Italy* De zeen Διαθέσιμο στο: <https://www.dezeen.com/2016/04/06/edoardo-tresoldi-wire-mesh-installation-ancient-roman-church-italy/> [πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2017]
- Medieval and Ancient History News 2010 Διαθέσιμο στο: <http://medievalnews.blogspot.gr/2010/04/ireland-promotes-viking-triangle-of.html> [πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2017]

- Medieval Crime and justice museum (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.kriminalmuseum.eu/?lang=en> [πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2017]
- Medieval Mile Museum (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.medievalmilmuseum.ie/> [πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017]
- Medieval museum Treasures of medieval Waterford 2017 Διαθέσιμο στο: <http://www.waterfordtreasures.com/medieval-museum> [πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2017]
- Medieval Spell (2011) *Cluny Abbey* Διαθέσιμο στο: <http://www.medieval-spell.com/Medieval-Monasteries/Cluny-Abbey.html>. [πρόσβαση 16 Οκτωβρίου 2017]
- Metropolitan museum of art (2017) Arms and Armor
Διαθέσιμο στο: <https://www.metmuseum.org/about-the-met/curatorial-departments/arms-and-armor> [πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2017]
- Metropolitan museum of art (2017) Medieval Art and The Cloisters
Διαθέσιμο στο: <https://www.metmuseum.org/about-the-met/curatorial-departments/medieval-art-and-the-cloisters> [πρόσβαση 30 Οκτωβρίου 2017]
- Musée de Cluny 2017 <http://www.musee-moyenage.fr/> [πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017]
- Museo della tortura e della penna di morte (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.torturemuseum.it/en/permanent-museums/> [πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2017]
- Museo Tamo, (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.tamoravenna.it/> [πρόσβαση 25 Δεκεμβρίου 2017]
- Museum of London (2017) Διαθέσιμο στο: <https://www.museumoflondon.org.uk/museum-london/permanent-galleries/medieval-london> [πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2017]
- Museum of Russian Icons (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.museumofrussianicons.org/about-icons/> [πρόσβαση 4 Ιανουαρίου 2018]
- Müze Ziyaretçi Sayıları 2016 /Επισκεψιμότητα Μουσείων 2016 Διαθέσιμο στο: <http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/Eklenti/49299,muze-ziyaretci-sayilarimiz-2016pdf.pdf?0> [πρόσβαση 15 Δεκεμβρίου 2017]
- National Museum of the Early Middle Ages, Rome Ioris, 2013 Διαθέσιμο στο: <http://museumreviews.joydaz.ca/?p=23> [πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2017]
- Noesis (2017) Κέντρο διάδοσης επιστημών και μουσείο τεχνολογίας Διαθέσιμο στο: <http://www.noesis.edu.gr/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%AD%CE%BD%CE%B1->

[%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF/](#) [πρόσβαση 25 Οκτωβρίου 2017]

Opera di Religione della Diocesi di Ravenna (2017) Archiepiscopal museum, Ravenna , Διαθέσιμο στο: <http://www.ravennamosaici.it/musei/museo-arcivescovile/?lang=en> [πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2017]

Patin, V. (2012) *The economy of cultural tourism and the preservation of the heritage* Euromed heritage news Διαθέσιμο στο: http://www.cultureindevelopment.nl/News/Discussing_Culture_and_Development/1421/The_economy_of_cultural_tourism_and_the_preservation_of_the_heritage [πρόσβαση 2 Ιανουαρίου 2018]

Portale ufficiale del Turismo in Puglia 2017 Santa Maria Maggiore di Siponto Διαθέσιμο στο: <https://viaggiareinpuglia.it/at/9/luogosacro/3612/it/Santa-Maria-Maggiore-di-Siponto> [πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2017]

Republic of Turkey Ministry Culture and Tourism, Hagia Sophia Museum, The Museum of Great Palace Mosaics (2017) Διαθέσιμο στο: <http://ayasofyamuzesi.gov.tr/en/museum-great-palace-mosaics> [πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2017]

Roma site turistico ufficiale, (2017) The national museum of the middle ages Διαθέσιμο στο: <http://www.turismoroma.it/cosa-fare/mame-museo-nazionale-dellalto-medioevo?lang=en> [πρόσβαση 5 Δεκεμβρίου 2017]

Royal Armouries Διαθέσιμο στο: <https://royalarmouries.org/leeds/> [πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2017]

Royal Armouries (2016) *BOARD OF TRUSTEES OF THE ROYAL ARMOURIES ANNUAL REPORT AND ACCOUNTS FOR THE YEAR ENDED 31 MARCH 2015* Διαθέσιμο στο: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/458556/Royal_Armouries_annual_reports_and_accounts_2014_-2015.pdf [πρόσβαση 4 Δεκεμβρίου 2017]

Sacred Destinations, (2017) Διαθέσιμο στο: <http://www.sacred-destinations.com/france/cluny-abbey> [πρόσβαση 1 Νοεμβρίου 2017]

Selier N., (2017) Cultural Tourism Leads the Growth of Travel Industry Διαθέσιμο στο: <http://www.solimarinternational.com/resources-page/blog/item/228-cultural-tourism-leads-the-growth-of-travel-industry> [πρόσβαση 12 Δεκεμβρίου 2017]

- Statista, (2017) Διαθέσιμο στο: <https://www.statista.com/statistics/508068/royal-armouries-visitor-numbers-uk/> [πρόσβαση 5 Δεκεμβρίου 2017]
- Statista, 2017 Museums, Statistics and facts Διαθέσιμο στο: <https://www.statista.com/topics/1509/museums/> [πρόσβαση 4 Δεκεμβρίου 2017]
- Statista, 2017 Διαθέσιμο στο: <https://www.statista.com/statistics/707699/foreign-tourist-arrivals-in-turkey/> [πρόσβαση 15 Δεκεμβρίου 2017]
- Sturtevant. P, (2014) the public mediavalist Medieval Tourism Bucket List: The Royal Armouries Museum Διαθέσιμο στο: <https://www.publicmedievalist.com/royal-armouries/> [πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2017]
- The Cleveland museum of art (2017) medieval art Διαθέσιμο στο: <http://www.clevelandart.org/art/departments/medieval-art> [πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2017]
- The Cleveland museum of art (2017) Cool Knights: Armor from the European Middle Ages and Renaissance Διαθέσιμο στο: <https://www.clevelandart.org/learn/in-the-classroom/art-to-go/cool-knights-armor-european-middle-ages-and-renaissance> [πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2017]
- The World Tourism Organization (2015) Διαθέσιμο στο: <http://www2.unwto.org/webform/tourism-and-culture-survey-> [πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2017]
- Tomato, T. (2016) CNN, *Artist Edoardo Tresoldi creates a phantom church in Italy's Puglia* Διαθέσιμο στο: <http://edition.cnn.com/style/article/wire-ghost-church-edoardo-tresoldi/index.html> [πρόσβαση 8 Νοεμβρίου 2017]
- Tomato, T. (2016) The spaces *Artist Edoardo Tresoldi creates a phantom basilica in Italy's Puglia* Διαθέσιμο στο: <https://thespaces.com/2016/03/17/artist-edoardo-tresoldi-creates-a-phantom-basilica-in-italys-puglia/> [πρόσβαση 8 Νοεμβρίου 2017]
- Torture museum (2015) Διαθέσιμο στο: <http://www.torturemuseum.com/> [πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2017]
- Trend N. 2017The Telegraph, *Louvre Abu Dhabi: first look inside the £1 billion art museum in the desert* Διαθέσιμο στο: <http://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/middle-east/united-arab-emirates/abu-dhabi/articles/louvre-abu-dhabi-first-look-review/> [πρόσβαση 5 Δεκεμβρίου 2017]
- UNESCO (2017) *Paleochristian and Byzantine Monuments of Thessalonika* Διαθέσιμο στο: <http://whc.unesco.org/en/list/456> [πρόσβαση 25 Σεπτεμβρίου 2017]

University of Bologna (1017) Museums and Archaeological sites at Ravenna Διαθέσιμο στο: <http://www.unibo.it/en/campus-ravenna/campus-services/museums-and-archaeological-sites-at-ravenna> [πρόσβαση 18 Οκτωβρίου 2017]

UNWTO/UNESCO (2015) World Conference on Tourism and Culture gathers Ministers of Tourism and Culture for the first time Διαθέσιμο στο: <http://media.unwto.org/press-release/2015-02-06/unwtounesco-world-conference-tourism-and-culture-gathers-ministers-tourism-> [πρόσβαση 3 Ιανουαρίου 2018]

University of Leeds, 2017 International Medieval congress Διαθέσιμο στο: http://www.leeds.ac.uk/arts/info/125137/international_medieval_congress [πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017]

Visit Paris region, (2017) Διαθέσιμο στο: <http://pro.visitparisregion.com/en/Destination-guide/Paris-Region-guide/Tours/Museums-and-cultural-centres/Musee-de-Cluny-Musee-national-du-Moyen-Age> [πρόσβαση 1 Νοεμβρίου 2017]

We love Istanbul (2017) Διαθέσιμο στο: The museum of great palace mosaics <https://www.weloveist.com/listing/museum-great-palace-mosaics> [πρόσβαση 27 Νοεμβρίου 2017]

World tourism organization (2012) annual report Διαθέσιμο στο: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/annual_report_2012.pdf [πρόσβαση 3 Ιανουαρίου 2018]

World tourism organization (2016) annual report Διαθέσιμο στο: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/annual_report_2016_web_0.pdf [πρόσβαση 3 Ιανουαρίου 2018]